

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Göre Yaşama Hakkı ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasası Kapsamında İncelenmesi

Nevin Ersoy

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsüne Hukuk Yüksek
Lisans Tezi olarak sunulmuştur.

Doğu Akdeniz Üniversitesi
Şubat 2021
Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü onayı

Prof. Dr. Ali Hakan Ulusoy
L.E.Ö.A. Enstitüsü Müdürü

Bu tezin Hukuk Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarım.

Prof. Dr. Murat Turgut Turhan
Hukuk Fakültesi Dekanı

Bu tezi okuyup değerlendirdiğimizi, tezin nitelik bakımından Hukuk Yüksek Lisans derecesinin gerekleri doğrultusunda hazırlandığını onaylarız.

Yrd. Doç. Dr. Bezar Eylem Ekinci
Tez Danışmanı

Değerlendirme Komitesi

1. Yrd. Doç. Dr. Demet Çelik Ulusoy

2. Yrd. Doç. Dr. Bezar Eylem Ekinci

3. Yrd. Doç. Dr. Zülfiye Yılmaz

ÖZ

Yaşama hakkı, devredilemeyen ve tüm hakların kullanılması açısından öncelikli varolması gereken haktır. Kişi, yaşam hakkına sahip değilse diğer tüm hakları da anlamsız olacaktır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne taraf olan devletler, Sözleşme'ye konu tüm hakları, kendi ülkelerinde yaşayanlara sunmakla mükelleftir. Yaşam hakkı özelinde bakıldığında ise devletler yaşam hakkını yasal çerçevede sunmanın ötesinde, korumak ve doğrudan ihlal etmemekle de yükümlüdür.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesinde ve KKTC Anayasası'nın 15. maddesinde düzenlenen yaşam hakkının incelendiği bu çalışmanın ilk bölümünde, özellikle hakkın tanımı ile ilgili AIHM'nin içtihatları ele alınarak kavramsal ayrımlar yapılmıştır. İkinci bölümde de aynı yöntemle, KKTC Anayasası'na göre yaşama hakkı değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, 2014 yılında yapılan anayasa değişikliği girişiminin yaşam hakkına doğrudan etki edecek bölümleri ve bu girişimde KKTC Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yolu kabul edilseydi, bunun AIHS kapsamında yer alan yaşam hakkı uygulaması üzerinde oluşturabileceği etkiler de tartışılmıştır. İlk kuşak insan hakları içerisinde yer alan yaşama hakkı, hem AIHS'de düzenlendiği hâli ile hem de içtihat kararlarında ele alındığı şekli ile incelenmiş ve bütünsel bir yorumla KKTC'de hakkın varlık durumu ortaya konulmuştur. Kıbrıs'ın siyasal özel durumu ve AIHM'nin konuyla ilgili kararları da dikkate alınarak yaşama hakkı irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaşama Hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Yaşama Hakkının Korunması, KKTC Anayasası.

ABSTRACT

The right to life is an inalienable right that should be a priority required by all rights. All other rights of the person without the right to life will also be meaningless. States parties to the European Convention on Human Rights are obliged to offer all rights subject to the claim to those living in their own countries. Regarding the right to life, states are obliged to protect and not violate the right to life beyond presenting the legal limit.

In this first chapter, where the right to life specified in the 2nd clause of European Convention on Human Rights and the 15th clause of the TRNC Constitution is examined, conceptual distinctions have been made with the case law of the ECHR especially on the definition of the right. The second chapter was evaluated in the same way, according to the TRNC Constitution. In this direction, the parts of the constitutional amendment initiative made in 2014 that will directly affect the right to life and the effects that could have been made on the practice of the right to life within the scope of the ECHR were discussed if the individual application method was accepted to the TRNC Constitutional Court in this attempt. As being first generation of human rights, right to life have been examined in terms of the way it is regulated in the ECHR as well as in the case law decisions, and the status of the right in the TRNC has been revealed with a holistic interpretation. Political special situation of Cyprus and the right to live in communication with the decisions of the ECHR on the subject were examined.

Keywords: Right to Life, European Convention on Human Rights, Protection of Right to Life, Constitution of TRNC.

TEŞEKKÜR

Tez danıőmanım Yrd. Doç. Dr. Bezar Eylem Ekinci'ye tüm yardımları için çok teşekkür ederim. Yüksek Lisans tezimi her koşulda desteği ve sevgisiyle yanımda olan aileme armağan ederim.

I would like to thank to my thesis advisor Asst. Prof. Bezar Eylem Ekinci for all her help. I present my master thesis to my family, who is with me under all circumstances, with their support and love.

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR.....	v
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
1 YAŞAMA HAKKININ KAPSAMI VE AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NE GÖRE YAŞAMA HAKKI.....	6
1.1 Yaşama Hakkı: Kavram ve Tanım	6
1.1.1 Hakkın Düzenlenme Şekli	11
1.2 AİHS Kapsamında Yaşama Hakkı	13
1.2.1 Hakkın Öznesi	16
1.2.2 Gebeliğin Sonlandırılması	18
1.2.3 Ötenazi (Ölme Hakkı)	21
1.3 Yaşama Hakkının Nitelikleri, Kapsamı ve Düzenleme Şekli	24
1.3.1 Hakkın Niteliği ve Kapsamı	24
1.3.2 Yaşama Hakkı ve Yaşama Hakkına İlişkin İstisnalar	25
1.3.2.1 Yasanın Öngördüğü Durumlarda Yetkili Mahkeme Tarafından Verilen Ölüm Cezasının Yerine Getirilmesi	26
1.3.2.2 Bir Kimsenin Hukuka Aykırı Şiddete Karşı Savunması.....	29
1.3.2.3 Hukuka Uygun Bir Gözaltına Alma Kararını Uygulama veya Uygun Olarak Tutulan Bir Kimsenin Kaçmasını Önleme	30
1.3.2.4 Bir Ayaklanma veya İsyanı Hukuka Uygun Olarak Bastırma	31
1.4 Devletin İnsan Haklarının Korunmasında Üzerine Düşen Yükümlülükleri	33

1.4.1 Negatif Yükümlülük	34
1.4.2 Pozitif Yükümlülük	38
1.4.2.1 Yaşam Hakkını Etkin Bir Şekilde Koruyan Yasal Rejim Oluşturmak.....	41
1.4.2.2 Koruyucu Tedbirler Alma Yükümlülüğü.....	42
1.4.2.3 Yaşam Hakkının İhlali Durumunda Devletin Etkili Araştırma ve Soruşturma Yapma Yükümlülüğü.....	44
2 KIBRIS HUKUKUNDA YAŞAMA HAKKI	48
2.1 KKTC’de AİHS’nin Uygulanması ve Yaşama Hakkı	48
2.2 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’na Göre Yaşama Hakkı	53
2.3 1975 Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası’na Göre Yaşama Hakkı	55
2.4 KKTC Anayasası’na Göre Yaşama Hakkı.....	56
2.4.1 Hakkın Düzenlenme Şekli	60
2.4.2 Yaşam Hakkının Koruma Alanı	61
2.4.3 Yaşam Hakkının Yükümlüsü.....	62
2.4.4 Hakkın Öznesi	62
2.4.5 Gebeliğin Sonlandırılması	63
2.4.6 Ötenazi (Ölme Hakkı)	66
2.4.7 Kayıp Şahıslar Konusunda Yapılan Başvurular	68
2.5 Yaşam Hakkına Yönelik Düzenlemelerde Sınırlama ve İstisnalar	71
2.5.1 Kişinin ve Malvarlığının Başka Türü Kaçınılması ve Tamiri Olanaksız Aynı Derecede Bir Zarara Karşı Savunulması	72
2.5.2 Bir Kişinin Yakalanması veya Yasaya Uygun Tutukluluktan Kaçmasının Önlenmesi.....	73

2.5.3 Bir Ayaklanmanın veya Karşı Koymanın Bastırılması Amacıyla Girişim, Eylem Sırasında Kesin Olarak Gerekli Olduğu Kadar Zor Kullanmak Suretiyle Yaşama Son Verilmesi	73
2.6 Devletin İnsan Haklarının Korunmasında Üzerine Düşen Yükümlülükleri	74
2.6.1 Negatif Yükümlülük	74
2.6.2 Pozitif Yükümlülük	78
2.6.2.1 Yaşam Hakkını Etkin Bir Şekilde Koruyan Yasal Rejim Oluşturmak.....	81
2.6.2.2 Koruyucu Tedbirler Almak	84
2.6.2.3 Yaşam Hakkının İhlali Durumunda Devletin Etkili Araştırma ve Soruşturma Yapma Yükümlülüğü.....	85
2.7 KKTC’de Yaşam Hakkı Açısından 2014 Anayasa Değişikliği Girişiminin Değerlendirilmesi	87
SONUÇ	97
KAYNAKLAR	100

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.k.	Adı geçen karar
a.g.m.	Adı geçen makale
AİHK	Avrupa İnsan Hakları Komisyonu
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AYM	Anayasa Mahkemesi
Bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
B.N.	Başvuru Numarası
C	Cilt
Çev.	Çeviren
D.	Dağıtım
K.K.	Komisyon Kararı
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KŞK	Kayıp Şahıslar Komitesi
KTFD	Kıbrıs Türk Federe Devleti
m.	Madde
TBB	Türkiye Barolar Birliği
vd.	ve diğerleri

GİRİŞ

Önceleri, her devletin iç meselesi olarak görülen insan haklarının korunması hakkında, devletlerin birlikte hareket etme gayesi, özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın sonuçları, devletlerin insan hakları konusunda ortaya çıkan ihlalleri çözmek için sadece ülke içinde bir çaba değil, uluslararası alanda da bir çabanın gerektiğini gözler önüne sermiştir. İlk olarak uluslararası gelişimin Birleşmiş Milletler (BM) çatısı altında başladığını belirtmek mümkündür. BM, insan haklarının öne çıkarılması ve korunmasını amaç olarak ilan etmiş ve bu şekilde insan hakları uluslararası hukukun ana kavramlarından biri haline gelmiştir¹. Yaşama hakkı da ilk olarak BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin² 3. maddesinde “*Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği herkesin hakkıdır*” şeklinde dile getirilmiştir. Kısa bir süre sonra Avrupa Konseyi tarafından hazırlanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 4 Kasım 1950'de imzalanmak üzere sunulmuş ve 3 Eylül 1952'de yürürlüğe girmiştir.

Tarihi sürece bakıldığında, insan hakları; 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'nde doğal hukuk anlayışıyla ele alınmıştır ve insan hakları kavramı bu anlayış çerçevesinde kullanılmıştır. Bu Bildirge'nin ilk maddesi; insanın doğal devredilemez haklarından, ikinci maddesi ise; her siyasal topluluğun amacının insanın doğal ve zamanaşımına uğramaz haklarının korunması gerektiğinden söz

---

¹ A. Feyyaz Gölcüklü ve A. Şeref Gözübüyük, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulanması*, Turhan Kitabevi, 2. Bası, Ankara 1998, s. 4-5.

² Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 10 Aralık 1948 tarih ve 217 A (III) sayılı Kararıyla ilan edilmiştir. Sözleşme metni için bkz. <<https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html>>, Erişim Tarihi: 29.01.2021.

etmektedir. Modern bildirgelerde kullanılan terimin de genellikle “insan hakları” terimi olduğunu belirtmek mümkündür³.

İnsan hakları terimi çoğunlukla tabii hukuk okuluna bağlı yazarlarca kullanılan bir terimdir. Devlet karşısında bireyin haklarına vurgu yapan eski bir felsefi doktrin olan tabii hukuk okulu bu kavramın temel kaynağıdır⁴. Tabii hukuk anlayışına göre insan hakları, ırk, renk, cinsiyet veya sosyal konumuna bakılmaksızın insan olarak dünyaya gelen herkese sunulmuştur. Diğer bir deyişle; insanlar, özgürlüklere doğuştan sahiptirler ve ayrıca kanun önünde eşit oldukları da kabul edilmektedir⁵. Günümüz insan hakları anlayışını, önemli oranda, modernleşme sürecinde burjuva sınıfının elde ettiği siyasal kazanımlarına borçluyuz⁶. Mutlak monarşiler yerini anayasal devlete bıraktıkça karşıt görüşlerin varlığı ve konuşulabilirliği, demokrasi ve dolaylı olarak insan hak ve özgürlüklerine de alan sağlamıştır.

Konumuz açısından burada değinilmesi gereken bir diğer husus da, insan hakları içerisinde, bir öncelik sonralık ilişkisi veya önemli önemsiz, daha önemli gibi ayrımların bulunmaması üzerinedir. Ayrıca bir insan hakkı ihlali, diğer insan hakkı ihlallerini de doğurmakta bu da insan haklarının bölünmezliğini göstermektedir⁷. Öğretide buna, *bütünsellik* görüşü denilmektedir. Öte yandan devletlerin, özellikle sosyal haklar bakımından ayrıştıkları da bir gerçektir. Bütünsellik görüşü, insan hakları anlamında baş kural yaratmayı amaçlamakta oysa AİHM'nin kararları ışığında; yaşama hakkı, işkence yasağı (vücut bütünlüğü hakkı), din ve vicdan özgürlüğü gibi haklara bilhassa önem vermekte olduğunu ve bu hakları çekirdek

---

³ Kemal Gözler, *İnsan Hakları Hukuku*, Ekin Basım Yayın, 1. Baskı, Bursa, Temmuz 2017, s. 89. *Kemal Gözler*'in işaret ettiği üzere, İnsan hakları devletten önce gelir ve insanın, insan olmasından doğan hakları olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hâlde, gerçekleşmesi devlete bağlı haklar (pozitif statü hakları - sosyal haklar), bu belirtilen anlamda, insan hakkı olarak anılmamalıdır. Yine aktif statü hakları denilen siyasal katılma hakları da öncelikle devletin varlığını gerektirdiğinden bu kapsamda insan hakları olarak geçmemelidir. Bkz. Gözler, *a.g.e.*, s. 88.

⁴ Gözler, *a.g.e.*, s. 89.

⁵ İlyas Doğan, *İnsan Hakları Hukuku*, Astana Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2015, s. 52.

⁶ Doğan, *a.g.e.*, s. 52.

haklar olarak nitelediğini görürüz⁸. Bireysel haklar içerisinde; bedensel ve fikri haklar yer alır. Bedensel haklar içerisinde de yaşam hakkı yer alır ve yaşam hakkının varlığı için kişinin güvenliği gereklidir. Dolayısıyla yaşam hakkına tam olarak güvenlik içinde yaşama hakkı denilebilir⁹.

Bütün insan haklarının temeli olan yaşama hakkıdır ve bu hak olmaksızın diğer temel hak ve özgürlüklerin hiçbir anlamı olmayacaktır¹⁰. Birinci Kuşak haklar¹¹ içerisinde sayılan yaşam hakkı tüm insan hakları içerisinde; üstün, insan haklarının çıktığı bir kaynak olarak görülmektedir ve diğer tüm insan haklarının mantıksal önkoşuludur. Önce “yaşam” vardır¹². Bu hakkın önemi; topluma ve toplumun örgütlenmesi olan devlete ağır, ciddi bir işlev yüklemesinden de kaynaklanmaktadır¹³.

“İnsan haklarının süjesi; insan yani gerçek kişidir.” Buna insan haklarının bireyselliği de denilmektedir. Bu durumda insan haklarının süjesi; topluluklar, örgütler, mesleki gruplar vb. olamaz. Dolayısıyla insan haklarına sahip olmak için belli bir gruba mensup olma gibi bir şart koşulamaz¹⁴. Yaşama hakkı ile ilgili AİHS'nin 2. maddesinde sınırlı sayıda istisna dışında hiçbir eylemi yaşamdan yoksun bırakma hususunda meşru kabul etmemektedir. Madde metni, yaşama hakkına sahip

---

⁷ Doğan, a.g.e., s. 53.

⁸ Doğan, a.g.e., s. 53.

⁹ İbrahim Ö. Kaboğlu, *Özgürlükler Hukuku*, İmge Yayınevi, 6. Baskı, Ankara 2002, s. 270.

¹⁰ Şeref Ünal, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Divan Kararları Işığında Sözleşme Hükümlerinin Açıklanması ve Yorumu*, TBMM Basımevi, Ankara 1995, s.103.

¹¹ İnsan hakları, herhangi bir hukuk maddesi olarak ifade edilmeden önce belli bir fikrîsel gelişim sürecinde doğar ve gelişirler. Belli dönemlerde ortaya çıkan insan hakları düşünceleri belirgin bir biçimde kabul görmeye ve geliştiği dönemle birlikte anılmaya başlamıştır. İnsan hakları kuşakları ortaya çıkıp, geliştikleri tarihsel dönemlere işaret etmektedirler. Haklarla ilgili kuşaklara göre sınıflandırma ilk olarak 1979'da uluslararası insan hakları uzmanı olan Karel Vasak tarafından ileri sürülmüştür. Bu çerçevede üç temel insan hakları kuşağı ön plana çıkmaktadır. Böylelikle günümüzde insan hakları birinci kuşak, ikinci kuşak – ve üçüncü kuşak haklar olarak kategorileştirilmektedir. Bkz. Celal Yeşilçayır, “*İnsan Haklarında Kuşaklar Tartışması ve Bir Çözüm Denemesi*”, *Temaşa Felsefe Dergisi* 13, (2020): 73-85.

¹² Doğan, a.g.e., s. 409.

¹³ Doğan, a.g.e., s. 410. Tarihte de yaşamı sonlandırmayı yasaklayan ilk yasa büyük olasılıkla 1215 tarihli Magna Carta'dır. Burada Kralda olan yetkiler karşısında insanlar korunmaya çalışılmıştır. Bkz. Doğan, s.410.

olmak açısından hiçbir ayırım gözetmeksizin herkesin bu hakka sahip olduğunu; bir başka söylemle, herkesi kapsadığını ifade etmektedir. Dolayısıyla, hakkın çerçevesini çizmek için hukuken “yaşam” olgusunun netlik kazanması gerekmektedir. Bu açıdan yaşamın varlığı ve sınırları konusu netleşmelidir¹⁵. Çalışmamızda, bu konuya hem AİHS hem de KKTC hukuku açısından yer verilecektir.

1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti, 1962 yılında 39/1962 sayılı İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi ve Buna Ek Protokolün Tasdiki Hakkında Yasa¹⁶ (39/1962 sayılı Yasa) ile AİHS iç hukukun bir parçası haline getirilmiştir. AİHS'nin kuralları, KKTC'nin de aynı zamanda iç hukukunun bir parçası olduğunu belirtmek gerekir¹⁷. AİHS'nin kabulü ve iç hukuk haline getirilmesi; 1963'ten sonra yoğunlaşarak artan olaylar sonucu Kıbrıs'ta yaşayan Rum ve Türk halklarının bir yönetim altında kalamayacağı gerçeğinin ortaya çıkması ile birlikte 1975-1983 yıllarında Kıbrıslı Türkler tarafından kurulan Kıbrıs Türk Federe Devleti (KTFD) Anayasası Geçici Madde 1'de ve daha sonra 1983 yılında kurulan KKTC'nin halen yürürlükte olan 1985 Anayasası'nın Geçici 4. Madde'sinin 1. fıkrasında; “*Bu Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükte olan mevzuat, bu Anayasa kurallarına aykırı olmadığı ölçüde yürürlükte kalır*” denilerek korunmuştur¹⁸.

Ülkeler, iç hukuk düzenleri ile AİHS'nde korunan hâli ile yaşama hakkının sınırlarını ve kapsamını ne şekilde çizdiklerinde, Sözleşme'nin 2. maddesini ihlal etmiş olmayacaklardır? sorusunun cevabını, AİHS içtihatları üzerinden

---

¹⁴ Gözler, *a.g.e.*, s. 89.

¹⁵ Gözler, *a.g.e.*, s. 414.

¹⁶ Kıbrıs Cumhuriyeti Temsilciler Meclisi'nde onaylanan, 39/1962 sayılı İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi ve Buna Ek Protokol. Çalışmamızda KKTC ile ilgili yasa ve kararlara şu adresten ulaşılmıştır:<<https://www.mahkemeler.net/>>, Erişim Tarihi: 03.02.2021.

¹⁷ Zaim Necatigil, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve AİHM Kısacasında Türkiye*, Işık Kitabevi, Lefkoşa 2006, s. 1-23.

anlamaktayız. Yaşama hakkını kavramsal olarak anlamak, AİHM'nin bu hak ile ilgili yaklaşımını ortaya koyarak KKTC Anayasası'nda yer alan hakkın nitelikleri ile hakkın korunmasındaki etkinliğini incelemek, bu tezin esas temas edeceği konular olup tezin içeriğini oluşturmaktadır.

---

¹⁸ Özde Dereboylular ve Perçem Arman, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Kıbrıs ile İlgili Verdiği Kararların KKTC ve Türkiye'ye Etkisi*, TBB (2018) 136, s. 295.

Bölüm 1

YAŞAMA HAKKININ KAPSAMI VE AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ'NE GÖRE YAŞAMA HAKKI

1.1 Yaşama Hakkı: Kavram ve Tanım

Doğa ve bu doğanın temelinde, hayatını insanca yaşama amacıyla irade sahibi, hukuki olarak hak ve ödev sahibi olan birey vardır. Kişilik kavramı içinde de “bireysel kişilik hakları” denilen bir tanım ve bu tanımın ilk unsurunu oluşturan insan hakları vardır¹⁹. Yaşama hakkı, tüm insan haklarına sahip olmak açısından öncelikli haktır. Yaşama hakkı olmadan insanlar için diğer herhangi bir insan hakkının anlamı ve özellikle uygulanabilirliği de söz konusu olamayacaktır. Yaşama hakkı, özü itibariyle tabîi hukuk okulunun tanıdığı ve pozitif hukukun güvencelediği bir hak olmaktadır²⁰.

İnsan haklarının sert çekirdeğini oluşturan alanlar olarak, yaşama hakkı, işkenceye veya insani ve aşağılayıcı herhangi bir muameleye, davranışa maruz bırakılmama, kölelik ve hizmetkârlık yasağı ile ceza yasalarının geriye yürümezliği ilkeleri, uluslararası alanda birbirini tamamlayan ve istisnası düzenlenemez temel ilkeler olarak benimsenmiştir. Bu ilkeler, kişilerin bedensel ve psikolojik bütünlüğü ile doğrudan ilgili olan bireysel haklarıdır²¹. Yaşama hakkı, en temel hak olmakla

---

¹⁹ Bahri Savcı, *Yaşam Hakkı ve Boyutları*, AÜSBF Yayınları No: 449, İnsan Hakları Merkezi Yayınları No: 1, Ankara 1980, s.15.

²⁰ Cengiz Topel Çiftçioğlu, *Yaşama Hakkı*, TBB Dergisi 2012 (103), s.139.

²¹ Kaboğlu, *a.g.e.*, s. 271.

birlikte, diğ er yandan Sö zleş me'nin 2. ve KKTC Anayasası'nın 15. maddesinde,²² yaş ama mü dahalenin hukuka uygunluk halleri yer alır. Bu istisna hallerine bakılırsa aslında hakkın mutlak bir hak olduğunu ileri sürmek de güç olmaktadır. Ancak buna rağmen yaş ama hakkına savaş ya da olağanüstü hallerde de olsa ek sınırlamalar getirilemeyeceğini eklemek gerekir (AİHS md. 15). Bu da bize, yaş ama hakkının çok güçlü bir şekilde korunduğunu göstermektedir²³. Tam bu noktada, Mahkemece istisnaların dar yorumlanmasının önemine de işaret edilmektedir²⁴.

İnsan hakları içerisinde öncelikli nitelendirilen ve birçok mahkeme kararında, ayrı bir öneme haiz olduğu nitelenen yaş ama hakkı, KKTC'de Anayasa ile ve 39/1962 sayılı Yasa ile birlikte iç hukukun bir parçası hâline gelen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'yle koruma altında bulunmaktadır. Yaş ama hakkı KKTC Anayasası ve AİHS'nde yer aldığı gibi, birçok ülkede de anayasal düzenlemelerle veya taraf oldukları uluslararası sözleşmelerle düzenlenmiştir. Yaş ama hakkı, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 3. maddesi,²⁵ Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 4. maddesi,²⁶ Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı'nın 4. maddesi,²⁷ Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi 6. maddesi²⁸ ve Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı'nın da

---

²² Yaş ama hakkı, 1985 KKTC Anayasası'nın 15. maddesinde "Hayat ve Vücut Bütünlüğü Hakkı" madde başlığı ile şu şekilde düzenlenmektedir:

²³ Osman Doğ ru, *Yaş am Hakkı*, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi-5, Temmuz 2018, s. 4.

²⁴ Osman Doğ ru ve Atilla Nalbant, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Açıklamalı ve Önemli Kararlar*, Yüksek Yargı Kurumlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Güçlendirilmesi Ortak Projesi, Cilt.1, Ş en Matbaa, Ankara 2012, s. 9.

²⁵ Birleş miş Milletler, *İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi*, madde 3, <https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf>, Eriş im Tarihi: 07.11.2020.

²⁶ Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi, madde 4, <<https://www.cidh.oas.org/basicos/english/basic3.american%20convention.htm>>, Eriş im Tarihi: 03.02.2021.

²⁷ Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı, madde 4, <<https://www.achpr.org/legalinstruments/detail?id=49#:~:text=An%20African%20Commission%20on%20Human,ensure%20their%20protection%20in%20Africa.>>, Eriş im Tarihi: 03.02.2021.

²⁸ Birleş miş Milletler, Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi, madde 6, <<https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx>>, Eriş im Tarihi: 03.02.2021.

2. maddesi²⁹ gibi birden çok uluslararası sözleşmede yer almıştır. Avrupa Konseyini oluşturan devletler, Konseyin temel değerlerinden birini oluşturması gerekçesiyle, yaşama hakkının korunmasını öncelikli olarak üyeliğin bir şartı şeklinde görmektedirler³⁰. Aşağıda, yaşama hakkının tanımı ve kapsamı ele alınacaktır.

Yaşama hakkı, her canlının doğal olmayan ölüme karşı korunmasını sağlayan ve yaşamın sürdürülmesini, bir başka ifadeyle, yaşam süresince süregelen durumu güvence altına alan haktır³¹. Yaşam hakkının özünün temelde bireyin hayatta kalması olarak ifade etmek mümkündür. Yaşama hakkını, sahip olduğu bu özelliği nedeniyle, aslında diğer tüm hakların kullanılmasının bir ön koşulu şeklinde tanımlamak yanlış olmayacaktır³². İnsan hakları ve özgürlükler arasında bir hiyerarşi olmalı mı, olmamalı mı, konusunda görüş ayrılığı olmakla beraber; bilhassa yaşama hakkının birçok kaynakta ayrı, öncelikli, birincil nitelikte olduğu vurgulanmakta olduğundan, katı bir hiyerarşiden söz etmesek de doğası gereği bir sıralama olabileceği sonucuna varmaktayız³³. Yaşama hakkının, “en temel hak” olarak değerlendirilmesi nedeniyle, bu hak karşısında diğer hakların, ikincil bir konumda yer aldığından söz edildiğini görmekteyiz. Buradan yola çıkarak, diğer tüm hakların da gerek varlığı gerekse kullanımının yaşama hakkının varlığına bağlı olduğu; dolayısıyla bu yönüyle yaşama hakkının mutlak bir hak olarak nitelendirildiğini belirtebiliriz.³⁴ Buna ek olarak, yaşama hakkı güvencesi “*öldürülmeme hakkı*” veya “*insanın öldürülmezliği*” ilkesi

---

²⁹ Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı, madde 2, <<https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>>, Erişim Tarihi: 03.02.2021.

³⁰ Serkan Cengiz, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Yaşam Hakkı*, TBB Dergisi, 2011 (93), s. 1-2.

³¹ Doğru, *a.g.e.* (2018), s. 3.

³² İlyas Doğan ve Omca Özdemir, *Yaşam Hakkı*, İlyas Doğan (Ed.), İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, 2. Bası, Ankara, Eylül 2015, s. 409-449, s. 409.

³³ Tom Farer, *The Hierarchy of Human Rights*, American University International Law Review 8, no.1 (1992): 115-117.

³⁴ Çiftçioğlu, *a.g.m.*, s.138.

olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁵ Yaşama hakkı, yaşamın başlangıcı ve sonu ile ilgili netlik gerektiren bir haktır. Kuşkusuz ki yaşama hakkı; yaşam sona erdiği zaman yaşama hakkı ile ilgili doğan sorun neticesinde uygulanabilir hâle gelecektir³⁶. Yani yaşam son bulmadan, yaşam hakkı konu edilemez ancak AİHM kararlarında kişinin ölmediği, yaşam hakkına yönelik saldırı gerçekleştiği durumlarda da bu hakkın ihlalden söz edilmektedir³⁷. Bu durumda sonuç doğmasa da o sonuca yönelik bir eylemin varlığına Mahkemece kanaat getirilmesi halinde, aşağıda görüleceği üzere, hakkın ihlal edildiğini söyleyebiliriz³⁸.

Yaşamın başlangıcı bakımından, anayasaların bu konuyu açık belirleme noktasında geri durduğunu ya da bu konuya fazlaca önem ve ağırlık verilmediği görülmektedir. Bu konuda iki görüş öne çıkmaktadır: Birincisi; yaşamın başlangıcından itibaren beşeri varlığa saygı gösterme ihtiyacı ikincisi ise doğumdan itibaren beşeri varlığa saygı gösterme ihtiyacı³⁹. Yaşamın doğumla başladığı görüşü kabul edilirse; bu durumda doğmamış bir çocuğa yaşama hakkı tanınmayacak, bilerek veya bilmeyerek kürtaja sebep olan eylemler, yaşama karşı fiiller olarak görülmeyecektir⁴⁰. Doğum ile ölüm arasında yer alan zaman parçası olan süre insanın yaşamıdır⁴¹. Buradan hareketle doğum öncesi çocuğa yapılacak herhangi kasti veya ihmali bir müdahalenin suç olup olmayacağı konusu gündeme gelmektedir. Sözleşme'nin 2. maddesinde, yaşamın ne zaman başladığını belirleyen anlatım ya da tanımlama bulunmamaktadır. Bu anlamda açıklayıcı olan Mahkeme kararlarında; kadının gebe olmasından evvel, rahim dışında oluşturulup da rahme

---

³⁵ M. Sezgin Tanrıkulu, *İHAM Kararlarında ve Türk Hukukunda Yaşam Hakkı*, TBB Dergisi, Sayı 66, 2006, s. 52.

³⁶ Doğru, a.g.e. (2018), s.7.

³⁷ *Andreou v. Türkiye*, B.N. 45653/99, K.T.24.06.2008, § 50-57

³⁸ *Yaşa v. Türkiye*, B.N. 63/1997/847/1054, K.T. 02.09.1998, § 113.

³⁹ Kaboğlu, a.g.e., s. 273.

⁴⁰ Doğru, a.g.e (2018), s.7.

⁴¹ Çağlar Özel, *Medeni Hukuk Açısından Ölüm Anının Belirlenmesi ve Ceset Üzerinde Hakka İlişkin Bazı Düşünceler*, 2002, s. 45.

yerleştirilmeden önce yok edilen embriyoya yaşama hakkı tanımamış olan ulusal hukuk düzenlemesini Sözleşme'ye aykırı görmemiştir⁴². Bir başka kararında AİHK; 12 haftalık ceninin annenin sağlık koşullarını korumak adına kürtaj yapılarak alınmasına izin vermiş olan devlet aleyhine, baba olamayacağı ve annenin kararına müdahale etme şansı olmadığı gerekçesiyle yapılan başvuruda yaşama hakkı ihlalinde bulunmadığına hükmetmiştir ve başvuru kabul edilemez bulunmuştur⁴³. Mahkeme, hatalı müdahale sonucu 6 aylık ceninin alındığı kürtaj olayında doktorun, hataen öldürme suçuna mahkûm edilmediği meselede devletin yaşam hakkını ihlal ettiğine bulgu yapmamıştır⁴⁴. Tüm bu kararlar bize doğmamış bir çocuğun yaşam hakkı kapsamında hak sahibi olmadığını göstermektedir. En azından Mahkemenin tutumu bize doğum öncesi hak sahibi olunduğunu gösteren bir açıklama vermemektedir. Bu konu, devletlerin iç hukuk düzenine bırakılmış bir konudur⁴⁵. KKTC ulusal mevzuatı da yaşamın başlangıcına dair hüküm içermemektedir. Bu konu ikinci bölümde KKTC Ceza Yasası hükümlerinden hareketle yorumlanacaktır.

Yaşamın sonu konusuna baktığımızda ise, Sözleşme'nin 2. maddesinde ölüm yerine kullandığı ifadenin yaşamın sonu ifadesi olduğunu görmekteyiz. Ancak düzenlemede, hangi koşullarda yaşamın son bulacağına yönelik bir açıklama bulunmamaktadır.⁴⁶

Tıbbi olarak yaşamın son bulması veya ölümün gerçekleştiğinin onaylanması belli yöntemlerle belli görüşlere dayanılarak yapılmaktadır. Tıpta sürekli olan gelişmeler dikkate alındığında bu konuda görüş ayrılıklarının olduğu görülmektedir. Yaşamın sonlandığı konusunda; biyolojik ölüm anlayışı ve bir de beyinsel ölüm anlayışı şeklinde iki temel ayrım söz konusudur. Biyolojik ölüm anlayışı klasik görüş

---

⁴² *Evans v. Birleşik Krallık*, B.N. 6339/05, K.T. 10.04.2007, §27.

⁴³ *Boso v. İtalya*, B.N. 50490/99, K.T. 05.09.2002.

⁴⁴ *Vo v. Fransa*, BN. 53924/00, K.T. 08.07.2004, §85-95

⁴⁵ Doğru, a.g.e. (2018), s. 8.

de denilen; kişinin canlı olmasını sağlayan; dolaşım, solunum ve sinir sistemlerinden meydana gelen kısımların işlevini daha fazla yerine getirmemesidir. Beyinsel ölüm ise; kalbin durması veya kan dolaşımının durmasını değil, bunun hemen öncesinde meydana gelen beyin ölümünü (yani beyin işlevlerinin tamamlanmış ve geri dönülmez şekilde sona ermesi) ifade eder⁴⁷.

AİHM, *Lambert ve Diğerleri v. Fransa* kararında⁴⁸ yaşamın sona ermesi veya ölüm olayının hem tıbbi hem de ahlaki yönleri, yarattığı sosyal etkileri de dikkate alarak bu konuda bir Avrupa konsensüsü de bulunmadığı cihetle, devletlerin belirli takdir alanına sahip olduğunu söylemektedir. İlgili kararda yaşam desteği olmaksızın yaşayamayan, midesinden bağlanan tıbbi aletlerle beslenen ve bilincini yitiren kişiye yaşam desteğinin kesilerek ölümün doğal gerçekleşmesine yol açılması ile ilgili olayda Mahkeme; bu hususun yaşam hakkını elinden almak olmadığını keza devletin pozitif yükümlülüğü içinde yer alan yaşamı koruma yükümlülüğünün de ihlal edilmediğine karar vermiştir⁴⁹. Yukarıda değinildiği şekilde, Mahkeme'nin tutumu, söz konusu eylemin veya ihmalin yaşama hakkına yönelmesine bakarak karar üretmek şeklinde olduğu görülmektedir.

1.1.1 Hakkın Düzenlenme Şekli

AİHS'nin yaşama hakkını düzenleyen 2. maddesi şöyledir:

“1. Herkesin yaşama hakkı hukuk tarafından korunur. Kanunun ölüm cezası öngördüğü bir suç nedeniyle bir mahkemenin verdiği ölüm cezasının infazı dışında, hiç kimse yaşama hakkından kasten yoksun bırakılamaz.

---

⁴⁶ Doğru, a.g.e. (2018), s. 10.

⁴⁷ Özel, a.g.e., s. 48-50.

⁴⁸ Lambert ve Diğerleri v. Fransa, BN.46043/14, K.T. 05.06.2015. §144.

⁴⁹ Doğru, a.g.e (2018), s.11.

2. Aşağıdaki hallerde yaşamdan yoksun bırakma, mutlaka gerekli olandan fazla olmayan bir gücün kullanılması sonucu meydana gelmişse, bu maddeye aykırı sayılmaz:

a) bir kimsenin hukuka aykırı şiddete karşı savunması;

b) hukuka uygun bir gözaltına alma kararını uygulama veya hukuka uygun olarak tutulan bir kimsenin kaçmasını önleme;

c) bir ayaklanma veya isyanı hukuka uygun olarak bastırma.”

AİHS'nin 2. maddesi; iki önemli unsur ile şekillenmektedir. Birincisi, ilk paragraftaki, yaşama hakkının yasal olarak korunmasında, devletin genel yükümlülüğüdür. Madde 2 (1)'de herkesin yaşam hakkının devlet ve yasa ile korunması ve konu yasanın “yeterli ölçüde erişilebilir” ve olağan bir şekilde “öngörülebilir” olmasını gerekli kılmaktadır⁵⁰. İkinci unsur ise, madde 2 (2)'de belirtildiği üzere, Sözleşme'nin madde 2 (2)'nin a-c alt paragraflarında belirtilen amaçlar doğrultusunda “kesinlikle zorunluluk” durumunun varlığı halinde işbu hakkın istisnası olarak belirlenmesidir. Sözleşme, diğer hakların kısıtlanmasına, ilgili maddelerde belirtilen meşru amaçlar için “demokratik toplumda gerekli” olması halinde izin veriyorken, yaşam hakkı için daha katı bir kriter uygulamaktadır⁵¹. AİHM, maddenin yorumu açısından öncü karar niteliğinde kararlarından biri olarak karşımıza çıkan *McCann ve Diğerleri v. Birleşik Krallık* davasında bu durumu devletin fiillerinin, Sözleşme'nin, 8. maddesinden 11'e kadar olan maddelerinin, 2. paragrafı gereğince demokratik bir toplumda gerekliliği incelenirken aslında normalde uygulanabilen gereklilik testinden daha katı ve zorlayıcı bir test olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu açıdan, kullanılan gücün her şartta 2.

⁵⁰ *The Sunday Times v. Birleşik Krallık*, B.N. 6538/74, 26.04.1979, § 49.

⁵¹ Douwe Korff, *Right to Life: A Guide to the Implementation of Article 2 of the European Convention on Human Rights*, Human Rights Handbooks, London Metropolitan University, No.8, 23.10.2008, s. 7.

maddenin 2. fıkrasında belirtilen amacın gerçekleştirilmesiyle orantılı olmasına işaret etmiştir⁵². Gerek Sözleşme'nin 2. maddesinin lafzı, gerekse bu maddenin AİHM tarafından yorumlanması ile yaşam hakkına atfedilen önem ortaya konularak, yaşam hakkının katı bir şekilde koruma altına alınmasının hedeflendiği görülebilmektedir.

Yaşama hakkı, kişilerin hayatını korur. Bu hakkın koruma alanını ve sınırlarını devletin yükümlülükleri belirler. Mahkeme içtihatlarına göre; devletin üç tür yükümlülüğü söz konusudur. 1- devletin bireyi öldürmeme yükümlülüğü;⁵³ 2-yaşamı koruma yükümlülüğü;⁵⁴ 3- ölümü veya hak ihlalini soruşturma yükümlülüğü⁵⁵. Bu üçlü ayırım ilerleyen bölümlerde ayrıntılı ele alınacaktır. Yaşama hakkı, en başta ve sadece devlete yükümlülükler yükler. Bireyin yaşamına saygı gösterme bakımından üçüncü kişilerin sorumluluğu, ceza hukuku, medeni hukuk ya da idare hukuku gibi devletlerin kendi iç hukukundan kaynaklanır. Hakkın korunması için diğer kişilerin sorumluluğunu da düzenleyen ve denetleyen devlettir. Devlet, iç hukuk uygulamaları ile üçüncü kişileri bireyin yaşama hakkına saygı göstermeye zorlar⁵⁶.

1.2 AİHS Kapsamında Yaşama Hakkı

AİHS'nin en önemli özelliklerinden bir tanesi 2. maddesi ile herkese yaşam hakkını sunması ve olağanüstü kamusal hallerde dahi bu hakkın sınırlandırılmayacağını söylemesidir. Bu hakkın tek istisnası meşru savaş zamanında meydana gelen ölümlerdir⁵⁷. AİHM, Sözleşme'nin 2. maddesini yorumlarken, maddenin, Sözleşme'nin kişisel insan haklarının korunması amacına uygun bir şekilde uygulanabilir ve etkili olmasını niyet etmekte olduğunu

---

⁵² *McCann ve diğerleri v. Birleşik Krallık*, B.N. 18984/91, K.T. 05.09.1995, §149.

⁵³ *Kakoulli ve diğerleri v. Türkiye* BN.38595/77, 22.11.2005.

⁵⁴ *Opuz v. Türkiye*, BN.33401/02, K.T. 09.06.2009.

⁵⁵ Doğru, a.g.e. (2018), s. 4.

⁵⁶ Doğru, a.g.e. (2018), s. 4.

⁵⁷ Kaboğlu, a.g.e., s. 272.

belirtmektedir⁵⁸. Bunu mümkün kılabilmek adına, AİHM, *McCann v. Birleşik Krallık* davasında⁵⁹ hakkı hem koruyan hem de sınırlarını belirlediği hükmünde; 2. madde AİHS'nin en temel hükümlerinden birisidir” demektedir. Yine *Giuliani and Gaggio v. İtalya* davasında Mahkeme, 2. madde ile ilgili “yaşam hakkının barış zamanında 15. madde kapsamında kısıtlanamayacak bir hüküm olduğunu tespit ederek hakkın önemini yinelemiştir.”⁶⁰

Madde 15 (2), olağanüstü hallerde dahi, AİHS kapsamındaki bazı dokunulamaz hakların hiçbir koşulda hiçbir şekilde sekteye uğratılamayacağını açıkça ortaya koymaktadır. Madde (2) yaşam hakkı da bu dokunulamaz haklardan bir tanesidir. Keyfi olarak hayatından mahrum bırakılmama hakkının, uluslararası teamül hukuku statüsüne eriştiği ve istisnasız olduğu düşünülmektedir⁶¹.

Madde 2 (2) istisnaları içermektedir ve sadece; ölüm cezasının verildiği bir suçtan dolayı mahkûmiyet kararı sonrasında mahkemenin cezasının infazını ve herhangi bir kimsenin yasadışı şiddete karşı savunmasındaki yaşamdan yoksun bırakma ve yasal olarak tutuklanmak veya yasal şekilde gözaltına alınan kimsenin kaçmasını önlemek için ve bir isyan veya ayaklanmayı soruşturmak amacıyla yasal olarak müdahalede bulunmak yaşam hakkının istisnalarını teşkil eder⁶². Bu üç ayrı hâl kolluk kuvvetlerinin meşru olarak kuvvete başvurabileceği hallerdir. Burada söz konusu edilen hukuka uygunluk nedenlerinin geçerli olması için önemli olan kuvvet kullanımının mutlak zorunluluk olmasıdır ve Sözleşme'nin 2. maddesinin 2. fıkrasındaki hakkın kullanılması esnasında orantılılık ilkesine sıkı sıkıya bağlı kalınmasıdır. Aksi halde devletin yaşam hakkını koruma yükümlülüğünü yerine

---

⁵⁸ *McCann ve diğerleri v. Birleşik Krallık*, a.g.k., §146.

⁵⁹ a.g.k., §147.

⁶⁰ *Giuliani and Gaggio v. İtalya*, BN. 23458/02, K.T. 24.03.2011, §174.

⁶¹ Ilias Bantekas ve Lutz Oette, *International Human Rights Law and Practice*, Cambridge University, II Baskı, 2016, s, 342.

getirmediği bir durum ortaya çıkacaktır⁶³. Dolayısıyla burada dikkat edilmesi gereken husus; devletin, yaşam hakkının korunması yönünden ortaya çıkan sorumluluğu sadece Sözleşme'deki 2. maddesinde 1. fıkrada yer alan yaşamı kasten yok etme yasağı ile sınırlı olmadığını eklemek gerekir. Devlet, bunun yanında ihmalle ya da kusurla yaşamın ihlal edilmesi riskine karşı caydırıcı etkiye sahip olacak etkili önlemleri almakla sorumludur. Bu önlemler hem hukukun ana düzenlemelerinde hem de uygulama alanına dair düzenlemelerinde alacağı önlemler olabilir⁶⁴.

İlk kez 27.09.1995 tarihli *Mc Cann ve Diğerleri v. Birleşik Krallık* davasında;⁶⁵ Devlet tarafından ölümcül güç kullanılması ile ilgili “gereklilik ilkesi” ve “daha katı ve zorlayıcı bir gereklilik testinden” söz edilmiştir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesi böyle öngörmektedir denilerek yasa maddesine yer verilmesinin ardından; 2. madde, ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Mahkeme kararında; sadece mutlak bir şekilde zorunlu durum söz konusuysa ancak yaşam hakkı yönünden istisnai olabileceğini ifade etmektedir. Burada devletten beklenenin; Sözleşme'nin 8. ve 11. maddelerinin 2. fıkraları uyarınca “demokratik bir toplumda gerekli olup olmadığının belirlenmesinde uygulanan kontrolden daha sıkı ve katı bir gereklilik testi gerçekleştirmesidir. Davaya konu müdahalenin, öldürme zorunluluğu olmayacak şekilde de organize edilebileceği ve kontrol edilebileceği Mahkemece tespit edilmiş ve 2. maddenin ihlal edildiğine hükmetmiştir.

AIHM 15. madde ile yaşam hakkını dokunulmaz haklar arasında sayar ve mutlak bir hak özelliği taşıdığını söyler. Maddenin ilk fıkrası; savaş ya da insanların

---

⁶² Joseph Zand, *Article 15 of The European Convention on Human Rights and The Notion of State of Emergency*, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 5 Sayı:1 Yıl 2014, s, 185-186.

⁶³ Gölcüklü ve Gözübüyük, a.g.e., s. 190.

⁶⁴ Ayşe Özkan Duvan, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 2. Maddesi Çerçevesinde Yaşam Hakkının Korunmasında Devletin Yükümlülüğü*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 24, Sayı 2, Aralık 2018, ISSN 2146-0590, ss. 660-681, s.662-663.

yaşamını tehdit edici olağanüstü bir durumda dokunulmaz haklar olarak sayılan haklar dışında kalan hak ve özgürlüklerin geçici olarak askıya alınması söz konusu olabilecektir. Yaşama hakkı dokunulmaz haklardan olduğu için, bu madde kapsamında, savaş eylemlerinden doğan ölümler dışında yaşama hakkına dokunulamayacaktır⁶⁶.

1.2.1 Hakkın Öznesi

Yaşama hakkının varlık bulduğu an ile sonlandığı an; hakkın öznesini ve uygulanma alanını anlamak açısından öncelikli ortaya konulması gereken hususlardır. Yaşama hakkının başlangıcı ne zamandır sorusu; yaşamın ne zaman başladığı sorusu ile birlikte anlaşılabilir. Buna göre hangi varlığın son bulmasına hukuken “yaşam hakkından yoksun bırakıldı” diyebileceğimizi tespit edebiliriz. AİHM’e göre; yaşamın başlangıcı belirlenirken bilimsel ve hukuksal bir tanımının yapılabilmesi konusunda Avrupa konsensüsü olmadığı için yaşama hakkının ne zaman başladığını belirleme durumu taraf olan Devletlerin takdir alanına girmektedir⁶⁷.

Yaşama hakkının öznesi olmak için aranan kriterler listesi söz konusu değildir. Yaşama hakkı insan olarak var olmakla elde ettiğimiz doğal olarak sahip olduğumuz bir haktır. Anayasal düzenlemelerle toplum bireylerine sunulan hak ve özgürlükler içerisinde bazı hakların kullanılması için koşullar yer alabilmektedir. Örneğin seçimlerde aday olma hakkının yaş sınırlaması olması gibi. AİHS’nin lafzına da baktığımız zaman “herkes” ibaresi ile yaşam hakkının herhangi bir istisna gözetemeyeceğini açık etmekte olduğunu anlarız. Hakkın öznesi her bir insandır. Yukarıda sözü edilen yaşam hakkının başlama anı tam da hakkın öznesi olma durumunun ne zaman başladığı ile ilgilidir. Hukuken tartışmalı olan yaşamın ne

---

⁶⁵ *McCann ve Diğerleri v. Birleşik Krallık*, a.g.k, §147.

zaman başladığı meselesi; cenin⁶⁸ halinde yaşama hakkının söz konusu olup olamayacağı bir çok ülkede netlik olmadığı cihetle ceza yasalarının çocuk düşürme, hamileliğin sonlandırılması ile alakalı suç düzenlemelerinden yola çıkılarak veya bunlara bağlı yüksek mahkeme yorumları ile netlik kazanabilmektedir. Dolayısıyla, özellikle yaşamın başlangıcı ve sonu konusunda devletlerarası bir konsensüs olmadığı dikkate alınarak AİHM devletlerin belirli bir takdir alanına sahip olduklarını kabul etmiştir⁶⁹.

Anayasalarda doğrudan koruma altına alınan temel bir hak olan yaşama hakkının ne zaman başladığı ve sona erdiği oldukça önemli bir husustur. Ceninin yaşam hakkının bulunup bulunmadığı, muğlak bir konudur ve hâlâ tartışmalıdır. Doğumdan sonra bir bebeğin yaşadığını ilgili doktor tespit ve rapor etmektedir. Genel görüşe göre; canlı doğmak yaşam hakkının da başladığı anlamına gelecektir. Cenin, anneden bağımsız bir şekilde yaşayamayan, ona bağımlı ancak gelecekte yaşama ihtimali olan varlıktır ve bu anlamda da yaşamın başlangıcıdır. Kürtaj konusunda; AİHS herkesin yaşama hakkına sahip olduğunu söylerken, ceninin yaşam hakkı konusunda ‘herkes’ kavramı içerisine girip girmediğini cevaplandırmamaktadır. Bu konuda ne ulusal ne de uluslararası düzeyde bir uzlaşma bulunmamaktadır. Farklı din ve kültürler açısından ayrışma yaşanan bu konuda Mahkeme de kesin koşullar koymaktan kaçınmaktadır. Komisyon önüne gelen kürtajla ilgili ilk konuda (*H. v. Norveç*)⁷⁰; ceninin yaşama hakkının 2. madde

---

⁶⁶ Duvan, a.g.m., s.661.

⁶⁷ Doğru, a.g.e (2018), s.7-8.

⁶⁸ Cenin; ana rahmine düşmüş, ancak daha sağ ve tam olarak doğmamış çocuk için kullanılan terimdir. Tülay Aydın Ünver, Ceninin Hukuki Durumu, Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2011, s. 8.

⁶⁹ Doğru, a.g.e. (2018), s.10.

⁷⁰ *H. v. Norveç*, BN. 17004/90, K.T. 19.5.1992. s.154.

koruması altında olup olmadığına ilişkin karar verme hususunda yükümlü olmadığını belirterek başvuruyu kabuledilebilir bulmamıştır⁷¹. Aşağıda bu konu ele alınacaktır.

1.2.2 Gebeliğin Sonlandırılması

Yaşama hakkı, temelde, insan yaşamını korumaktadır. Burada insan yaşamının ne zaman başladığı ya da ne zamandan itibaren bir varlığın insan yaşamına haiz olduğunu anlamak, konu, varlık devam ettirilemez bir şekilde son bulduğunda yaşam hakkının uygulanabilir olup olmadığını tespit etmek açısından önem arz eder. Mahkeme, yaşamın başlangıcı konusunda ulusal hukuk düzenlerinde görüş farklılıkları olduğunu, Avrupa’da da bilimsel hukuki etik ve dini bir uzlaşma olmadığını göz önüne alarak taraf devletlere önemli ölçüde bir takdir marjı tanımaktadır⁷². Mahkemenin anne karnındaki çocuk veya embriyo veya cenin hakkında ürettiği kararlarında; çocuğun doğmadan önce annesinden bağımsız bir şekilde yaşama hakkının değerlendirilemeyeceğini ortaya koymuştur⁷³. Embriyo ve cenin tıp bilimine ait terimlerdir.

Mahkemenin kararlarında, ceninin yaşama hakkı bakımından, Sözleşme’nin 2. maddesi kapsamında bir değerlendirme yapma konusunda karar vermede çekingen davrandığını ifade etmek mümkündür. Mahkeme burada, her devletin kendi kültür ve millî görüşü doğrultusunda karar üretmesini tercih etmektedir. Mahkeme 2004 yılında verdiği *Vo v. Fransa* kararında;⁷⁴ 21 haftalık gebeliğin annenin rızası olmaksızın son bulduğu davada; “(...) embriyo veya ceninin insan ırkına ait olduğunun devletler arasında yaygın olarak kabul edildiğini ancak kişi olma potansiyeli ve kapasitesi olmasının embriyoyu Sözleşme’nin 2. maddesi altında yaşama hakkına sahip kimse olarak değil, insanlık onuru adına korunacak varlık

---

⁷¹ Derya Doğru, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yargılamasında Taktir Marjı Doktrini*, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Turhan Kitabevi, 2019, Ankara, s.71.

⁷² Doğru (2019), a.g.e., s.74.

⁷³ *K.K. Paton v. Birleşik Krallık*, BN. 8416/78, K.T. 13.05.1980.

olarak dikkate almak gerekmektedir” bulgusuna varmıştır. Mahkeme, doğmamış bir çocuğun Sözleşme’nin 2. maddesi anlamında bir kişi olup olmadığına yönelik soruyu cevaplandırmanın olanaklı olmadığına işaret ederek bunun istediği birşey de olmadığını ifade etmiştir⁷⁵. AİHK konuyla ilgili *H. v. Norveç* kararında; “yaşam” ifadesinin cenini kapsamadığını, doğumdan sonrasını ifade ettiğini kabul etmiştir⁷⁶.

Yaşamın, doğum ile başladığını kabul ettiğimizde doğmamış çocuk için yaşama hakkı söz konusu değildir. Dolayısıyla kasti, taksirli kürtaja sebebiyet veren olaylar da yaşama karşı saldırı olarak görülemeyecektir. Yaşamın doğumdan önce başladığı kabul edilirse; gebelik öncesi veya gebelik anı mı yoksa gebelikten belli süre sonrası mı, yaşamın başladığı meselesi netlik kazanmalıdır ki; embriyo ve fetüse yapılacak bir saldırı veya müdahalenin yaşam hakkının ihlalinin teşkil edip etmediği düzenlenebilsin⁷⁷.

Görüldüğü üzere, gebeliğin sonlandırılması konusu da tartışmalı alanlardan bir tanesidir. Kuşkusuz ki, gebelik; her ülkenin bağlı olduğu yasaların koyduğu kurallar çerçevesinde sonlandırılabilir. Bu yasa kuralları dışında kalan eylem veya ihmal sonucu gebeliğin sonlandırılması birçok modern ülkede suç teşkil etmekte ve cezalandırılmaktadır. Ancak bu cezalandırma ülkelere göre değişiklik gösterebilir.

Önceleri, kürtaj kelimesi ile ifade edilen bir işlemle gebeliğin sonlandırılmasının yasallaşmasının, ilk olarak, Rusya’da devrim sonrası meydana geldiğini görmekteyiz. 1970’lerde ise birçok Avrupa ülkesi kürtajı yasallaştırmıştır. Kürtaj, tıbbi bir terim olarak ‘kazımak’ anlamındadır ve yapılan işlem de kazımdır. Daha sonra gelişen uygulamalarla vakum gibi yöntemlerle de gebelik

---

⁷⁴ *Vo v. France*, a.g.k., § 89-90

⁷⁵ Hamide Tacir, *Yaşama Hakkı Kapsamında Yaşamın Başlangıcı*, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, İstanbul 2013, s.1306.

⁷⁶ K.K., *H. v. Norveç*, B.N. 17004/90, K.T. 19.5.1992, s. 155’den aktaran; Gölcüklü ve Gözübüyük, s. 156.

⁷⁷ Doğru, a.g.e (2018), s.7.

sonlandırılmaktadır. Yasalar bu yönde bir yöntem dayatmasa da ilgili hekimin tıbbın gerektirdiği en sağlıklı şekilde müdahalede bulunması gerektiği şüphesizdir. Ancak gebeliğin sonlandırılması meselesi de devletlerarası farklılık gösteren bir konudur. Mahkemenin, doğrudan doğruya gebeliği sonlandırmanın süresi ile ilgili yaşam hakkı kapsamında bir çıkarımı bulunmamaktadır⁷⁸. Birçok ülkede kürtaj veya gebeliğin sona erdirilmesi, meselenin özü itibariyle çok yönlü ve tartışmaya açık bir konudur. Önceleri yasal düzenleme altında bulunmayan ancak daha sonra ülkelerin iş gücü gereksinimi, ahlaki değerler, toplumsal olarak doğacak çocuk üzerinde hakimiyet kurma gibi düşünce ve amaçlarla devletler, kürtajı yasaklamaya veya sınırlandırmaya gitmiştir. Daha sonra modernleşme süreci ile birlikte, 1980'lerden sonra kürtajın, gebeliğin 10. haftasına kadar sonlandırılmasında bir yasaklama kalmamaya başlamıştır⁷⁹.

Bu konuya ilişkin verilere bakıldığında, 196 ülke içinde yalnızca 56 ülkede isteğe bağlı kürtaj olanaklı iken; 68 ülke açısından kürtaj ya yasaklanmış ya da kadının hayatını kurtarma amacıyla izin verilmiştir. Diğer 35 ülkeye bakıldığında ise yalnızca kadının fiziksel sağlığını koruma koşuluyla kürtajı yasal hale getirmiştir⁸⁰. Bu tespit bizlere kadınların gebeliği kendi iradeleri ile sonlandırma hususunda hâlâ kısıtlanmakta olduğunu göstermektedir. Kendi ülkesinde kürtaj yapamayacak olan kadınlar yapabilecekleri ülkelere seyahat etmek durumunda bırakılmaktadırlar. Bu şekilde, kadının hem psikolojik hem de ekonomik durumu ve sağlığı açısından tehlikeye girmesine sebebiyet verilmektedir⁸¹.

İradi kürtaj açısından; iç hukuk düzenlemeleri genellikle belli bir süreye kadar müsaade vermektedir ve burada anne ile doğacak çocuğun çıkarları yarışmaktadır,

---

⁷⁸ Tacir, a.g.m., s.1315.

⁷⁹ Funda Çoban, *Bir İnsan Hakkı Olarak Güvenli Kürtaja Erişim*, Artvin Çoruh Üniversitesi, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi (2), 2015, Kış, s.81-89.

⁸⁰ a.g.m., 89-90.

belli süre sonunda da gerekli olması halinde tıbbi olarak müdahale edilebilmektedir. Bu durumda takdir marjının devletlere bırakılması anlaşılır olabilmektedir. Ancak iradi olmayan kürtaj hallerinde; kasten veya taksirle varlığı son bulan cenin için yaşam hakkının konu edilip edilmeyeceğinin devletlerin takdir marjına bırakılması, AİHS'nin en önemli maddeleri arasında saydığı yaşam hakkı açısından, Sözleşme'nin ruhuyla bağdaşmayan bir durum yaratmaktadır⁸². Bu konuda son olarak, Türk Anayasa Mahkemesinin kürtaja erişim hakkı açısından ilk kez karara bağladığı yeni tarihli bir başvuruya da yer vermek gerekir. Türkiye'de Anayasa Mahkemesince 2020 yılında karara bağlanan bireysel başvuruda alt mahkemece ceninin yaşam hakkından söz edilmekte olduğunu ve “(...) anne yönünden sağlık sorunu yaratmadığı veya diğer bir zorunluluk hâli olmadığı sürece gebeliği sonlandırmanın ceninin yaşam hakkını ihlal edeceği” gerekçesi ile 18 yaşından küçük bir kimsenin kürtaj talebinin reddedilmesine ve doğumun gerçekleşmesini başvuruçunun AY md. 17 kapsamında kişilik haklarının ihlal edildiğine karar verilmiştir.⁸³ Anayasa Mahkemesine göre:

“(...) mümkün olan en kısa sürede verilmesi gereken karar, zaman faktörünün kritik öneme sahip olduğu yaklaşık iki aylık sürede bir türlü verilememiştir. Dolayısıyla yargı makamlarının tutumu başvuruçunun gebeliğin sonlandırılması imkânına erişmesini imkânsız kılmış ve başvuruçuya aşırı bir külfet yüklemiştir. Bu durum söz konusu adil dengenin başvuruçuyu aleyhine bozulmasına yol açmış, başvuruçunun maddi ve manevi varlığının korunması ve geliştirilmesi hakkına yapılan müdahalenin orantısız olması sonucunu doğurmuştur.”⁸⁴

1.2.3 Ötenazi (Ölme Hakkı)

Yaşama hakkı kapsamında ötenazi de tartışmalı alanlardan bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ötenazi; ıstırap halindeki hastanın acısını sona erdirmek

---

⁸¹ A, B ve C v. İrlanda, BN. 25579/05, K.T. 16.12.2010, § 139.

⁸² Doğru (2019), a.g.e., s. 74.

⁸³ TC AYM Kararı; R.G. [GK], B.N: 2017/31619, 23/7/2020, § 21, <<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/31619>>, Erişim Tarihi: 25.02.2021.

⁸⁴ A.g.k., § 103.

üzere yaşamın sonlandırılması işlemidir. Burada ötenazi konusunda bir ayırım yapmamız gerekmektedir. *Aktif ötenazi*; kişinin ölmeyi istemesi ve buna olanak sağlanması, *pasif ötenazi* ise gereken desteği keserek ölüm olayının gerçekleşmesinin önüne geçilmemesi durumudur. Pasif ötenazi, doğrudan yaşamı sona erdirme amacı yerine ölümün gerçekleşmesine olanak sağlama olduğu için uygulaması daha çok görülmektedir ve Mahkemece kabul edilebilirdir⁸⁵.

AİHM *Lambert ve Diğerleri v. Fransa*⁸⁶ davasında; devletin ötenazi, yardım olarak intihar veya ölme hakkı gibi bir yasal düzenlemesi bulunmadığı halde doktor raporları ile bitkisel hayat sürmekte olduğu ve kendi kendini ifade edemeyecek durumda olan hastanın, uygulanan tedaviye cevap vermediği gerekçesi ile, beslenme ve ilaç desteğinin kesilmesini Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlali olmadığını söylemiştir. Burada Mahkeme, doğrudan bir yaşam hakkına müdahale değil, ölümün doğal gerçekleşmesine izin verme süreci olduğunu tespit etmiştir. Buradan çıkarılacak bir diğer sonuç, Mahkemenin öncelikle devletin iç hukuk düzenlemesinde bu hakkın var olup olmadığını kontrol ettiği ve ötenazi yasal olan ülkelerde hak ihlali bulgusu yapmayacağıdır. Mahkemenin bu konuda içtihadı neredeyse bulunmamaktadır⁸⁷.

Ötenazi ve ölüm yardımı talebi hususunda Mahkemenin; yaşamın başlangıcı meselesinde olduğu gibi benzer bir tutum içerisinde olduğunu ifade etmek mümkündür. Burada bireyin sahip olduğu mutlak hak olan yaşam hakkı üzerinde tasarruf ehliyeti olup olmadığı hükme bağlanmak durumundadır. Bu sebeple *Lambert v. Fransa* davasında Mahkeme sorumlu doktorun verdiği kararlar yaşam destek ünitesinin kesilmesi sonucu tedaviye cevap vermemiş olan hastanın ölümü

---

⁸⁵ D.J Harris, M. O'boyle, E.P. Bates, C.M. Buckley, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*, Oxford University Press, 2009, Avrupa Konseyi-Türkçe I. Baskı, 2013, s.40.

⁸⁶ *Lambert ve Diğerleri v. Fransa*, a.g.k., §144

⁸⁷ Harris, O'Boyle, Bates, Buckley, a.g.e., s.41

hususunda, taraf devletin yürüttüğü ayrıntılı soruşturma ve sağlık raporlarını dikkatle incelemekten ve devletin madde 2 kapsamındaki yükümlülükleri açısından inceleme yapmaktan öteye gidemeyeceğini belirtmiştir. Mahkeme konu davada, tıbbi, ahlak, ve hukuki sorunların tümünün çözümünü gerektiren bir dava olduğunun farkında olduğunu belirtmiştir. Daha hafif bir tedavi ile, kişi aksini tercih etmediği sürece devam edilerek, hastanın acılarını en aza indirmek gerektiği yönünde Avrupa Konseyi Parleментар Meclisinin üye devletlere tavsiye niteliğinde bir çıkarımı mevcut olmakla beraber, Mahkemenin, bu hususla alakalı doğrudan bir çıkarımı olan dava söz konusu değildir. Mahkemenin sadece *Pretty v. İngiltere* davasında konu Parleментар Meclisi kararına atıf yaptığı gözlemlenmiş dolayısıyla Mahkemenin bu tür bir yaklaşıma daha sıcak bakacağı düşünülmektedir⁸⁸.

AİHM, kararları ışığında devletleri bireylerin kendi davranışları ile yaşamlarına son verme konusunda da korumakla yükümlü kılmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından yapılmış olan intihar tanımına baktığımızda, kişinin kendisini kasten öldürme eylemi olarak tanımlar. İntihara teşebbüs ise; ölümle sonuçlanmamış ancak buna yönelik davranış anlamına gelmektedir⁸⁹. Devletin pozitif yükümlülükleri arasında kişiyi kendine karşı koruma yükümü bu noktada ortaya çıkmaktadır. Ötenazi, intihardan farklı bir meseledir.

Mahkemenin intihara karşı kişileri koruma ve bu yönde önlem alma gibi görevleri devletin pozitif yükümlülüğü altında yer alan görevlerdir. Devletin bu yükümlülüğü özellikle gözetimi altında bulundurduğu kişiler bakımından ağırlık kazanmaktadır. İntihar olayında devletin sorumluluğu bakımından, devlet

---

⁸⁸ Doğru (2019), a.g.e., s. 74.

⁸⁹ Harris, O'boyle, Bates, Buckley., s.175.

yetkililerinin intihar riskini bilip bilmedikleri ve bilmeleri halinde gereken tedbirleri makul ölçüde alıp almadıkları açısından incelenmelidir⁹⁰.

1.3 Yaşama Hakkının Nitelikleri, Kapsamı ve Düzenleme Şekli

1.3.1 Hakkın Niteliği ve Kapsamı

Yaşam insanın ilk özgürlüğüdür, hiç kimsenin önleyememesi veya engel olamaması; ya da sınırlayamaması gereken bir özgürlüktür bu⁹¹. Ne var ki; yaşam hakkı” temel, birincil, sınırlandırılmaz bir hak olarak nitelendirilse de AİHS kendi içinde bu hakkın sınırlandırılabilirliği hal ve durumları da içermektedir. Konu istisnalar dışında ise yaşam hakkının savaş veya olağanüstü hallerde de sınırlandırılmayacağını ve ancak kendi içindeki sınırlandırmalar saklı kalmak kaydıyla bunun söz konusu olacağını da düzenlemektedir. Buradan yaşam hakkının önemli ölçüde ayrı tutulmakta ve korunmakta olduğunu diğer yandan da sınırlandırılması söz konusu dahi olamaz deyiminin Sözleşmenin kendi içerisinde geçerli olmadığını ve istisnalarının mevcut olduğunu da görürüz. Bu da; yaşam hakkının korunması ile ilgili yükümlülükleri ve bu hakka müdahalede bulunma hal ve koşullarının neler olduğunu ayrıntılı inceleme ve anlama ihtiyacını doğurur.

Hakkın kapsamı; yaşam hakkı bir insan hakkı şeklinde düzenlenmekte yani insanı ve yaşamının varlığını kapsamaktadır. Çok daha derine inerek felsefik ve antropolojik bir yaklaşımla bakılacak olsa; insanı diğer canlılardan ayıran nedir sorusunu cevaplamak gerekir. Bu konuda genel görüş; insanın evrimsel sürecinden yola çıkılarak diğer canlılarla genetik farklılık veya aynılıklarına bakılmaksızın

---

⁹⁰ Keenan v. Birleşik Krallık, kararından aktaran: Doğru, a.g.e (2018), s.179.

⁹¹ Bahri Savcı, “Yaşam Hakkı” “Felsefel Açından Pratiğe Doğru”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Felsefe ve Sosyal Bilimler Bölümü Kollokyomuna Sunulan Rapor: 9-13 Haziran 1980, s. 1.

insanın bilinç düzeyinin bir noktadan sonra diğer canlılara oranla oldukça yüksek olması ve bu yönde gelişmeye devam etmesi olduğu şeklindedir⁹².

1.3.2 Yaşama Hakkı ve Yaşama Hakkına İlişkin İstisnalar

Kişilerin sahip oldukları hak ve özgürlüklerinin tümünü kullanabilmesi yaşama hakkının sağlanmasına bağlıdır. Yaşama hakkı; “öldürülmeme hakkı”, “insanın öldürülmezliği” gibi ilkelere doğar. Bu nedenle yaşama hakkı ile ölüm cezası birlikte tartışılır⁹³. Yaşama hakkının sınırlandırılmasına ilişkin AİHS’de 8.-11. maddeleri ile 2. maddesinde yer alan yaşama hakkının sınırlandırılması prensibi farklıdır. 8.-11. maddeleri kanunla sınırlandırılabilirken, yaşama hakkı, içerisinde sayılan istisnalara rağmen kanunun koruması altındadır ve yaşama hakkının sınırlandırılmasına ilişkin hüküm dar yorumlanmalıdır⁹⁴.

AİHS’nin 2. maddesi “*Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen, bu cezanın yerine getirilmesi dışında hiç kimse kasten öldürülemez*” şeklindeki ifade biçimiyle AİHS ölüm cezasının devletlerin iç hukukunda yer almasını gözetir ve ölüm cezasını doğrudan doğruya yasaklamaz. Ancak, 01.03.1985 tarihinde yürürlüğe giren Ek 6 Numaralı Protokol ile ölüm cezası Avrupa Konseyince barış zamanlarında yasaklamaktadır. Daha sonra Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, 21 Şubat 2002 tarihinde; ölüm cezasının her koşulda kaldırılmasını düzenleyen Ek 13 Numaralı Protokol’ü kabul etti. Protokol, 1 Temmuz 2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ölüm cezası olmayan bir Avrupa oluşturma çabası ile hazırlanan ve önemli bir adım olan düzenleme ile ölüm cezası yönünden; savaş ve yakın savaş tehlikesi hali de dahil olmak üzere her durumda kaldırıldığını belirtmek gerekir. Dolayısıyla sözü edilen istisna hali 13. Protokol’ün

---

⁹² Elizabeth Wicks, *The Right to Life and Conflicting Interests*, Birmingham, Oxford University Press, 2010, s.9.

⁹³ Bülent Tanör, *Türkiye’nin İnsan Hakları Sorunu*, BDS Yayınları, İstanbul, 1990, s. 27.

⁹⁴ Doğru, a.g.e., s. 70.

kabulünden sonra uygulamamaktadır⁹⁵. KKTC açısından ölüm cezası 20/2014 sayılı değişiklik yasasıyla⁹⁶ yürürlükten kaldırıldı. KKTC’de aradan geçen 11 yılın ardından yapılan yasa değişikliği ile AİHS ve bağlı protokolleri takip etme konusunda eş zamanlı olunmadığını görmekteyiz.

Yukarıda da belirtildiği üzere, yaşama hakkı diğer tüm hakların ön koşuludur ancak istisnaları da AİHS madde 2’ de söz konusu edilmektedir. Tabii ki bu sınırlandırmaların belli ölçüleri olmak durumundadır⁹⁷. Ölçülülük; sınırlama yaparken kullanılan araçların sınırlamaya elverişli olması şeklinde de ifade edilebilir⁹⁸.

Ölüm cezası da tartışmalı alanlardan biridir. Ölüm cezası konusunda gerekli olduğu ve olmadığı yönünde görüş ayrılıkları hep var olmuştur. Tarihi süreç içerisinde bir çok ülke ölüm cezasını uygulamaktan vazgeçmiş bazıları yasal düzenlemeyi koruduğu halde bu cezayı yürürlüğe koymamış bazıları ise halen uygulamaktadır. Her ne kadar ölüm cezasını savunanlar olsa da karşı görüşün temelinde yer alan argümanlar; ölüm cezasında esneklik ve başka cezaya dönüştürülebilirlik olmadığı, adli hatadan dönüş yolu bırakmadığı, insan onuruna aykırı olduğu ve caydırıcı olmadığı şeklindedir⁹⁹.

1.3.2.1 Yasanın Öngördüğü Durumlarda Yetkili Mahkeme Tarafından Verilen Ölüm Cezasının Yerine Getirilmesi

AİHS kapsamında 2. maddede yaşama hakkının istisnaları arasında yer verilen ilk istisna ölüm cezasıdır. Yaşama hakkının koşulsuz ve şartsız güvence altında olan

---

⁹⁵ Haydar Efe, Seyfi Han, *Uyum Yasaları İle Türkiye’de “Yaşam Hakkı” Alanında Sağlanan Gelişmeler* Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 4, Sayı 5, Yıl 2013, s 115-116.

⁹⁶ KKTC Ceza Yasası-Fasıl 154.

⁹⁷ Ulaş Karan, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Anayasa, İnsan Haklarına Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme*, Kısım II, Hak ve Özgürlükler, Beta Yayınları, 3. Baskı, 2013, İstanbul.s.115.

⁹⁸ Ergun Özbudun, *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Basımevi, 18. Baskı, 2018, Ankara, s.114.

⁹⁹ Bahadır, a.g.e., s.102.

bir hak olduğu iddiası bu yolla sarsılmaktadır. Yaşama hakkının özünün değiştirilemez şekilde yaşamda kalmak olduğu, idam cezası saklı kalmak kaydıyla güvence altına alınması halinde bu hakkın “kayıtsız şartsız” korunduğunun söylenemeyeceği savunulmuştur. Bu bağlamda AİHS’nin 2. maddesinde düzenlenen yaşama hakkının mutlak olmadığı da söylenebilir¹⁰⁰.

Maddenin diğer getirdiği istisnalar devlete doğrudan öldürme hakkı vermemektedir. Sadece belli şartların varlığı halinde meşru zor kullanma yetkisi tanınmaktadır. Bu zor kullanma neticesinde istemsizce ortaya çıkacak ölüm meydana gelmişse bir çeşit hukuka uygunluk nedeni bulunduğu varsayılarak devletin sorumluluğu ortadan kalkabilecektir¹⁰¹.

İkinci Dünya Savaşı’nda insanlığın uğradığı büyük felaket, insanlık onurunu kıran zalimane uygulamalar, doğal hukuk anlayışının tekrar canlanmasına sebep olmuştur. Bu da; insanın doğuştan vazgeçilemez ve devredilemez bazı haklara sahip olduğu düşüncesini güçlendirmiştir¹⁰². Bu düşünce temelinde AİHS 2. maddesi ile yaşama hakkını güvence altına alırken neredeyse Avrupa devletlerinin tümünde ölüm cezasının uygulandığını dikkate alarak “yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı mahkemece hükmedilen cezanın infazı” bu hakkın dışında tutularak ölüm cezasına yer verilmiş veya yer verilmek durumunda kalınmıştır. AİHS’nin kabul edildiği yıllarda ağırlıklı görüş ölüm cezasının cinayet gibi bazı suçlar açısından varlığının korunmasından yanaydı. Bu hakkın tartışılması sürecinde devletin zor kullanma yetkisi kısıtlanmaya çalışıldığı halde ölüm cezasının kaldırılması tartışma konusu dahi edilmemiştir. Yine de 2. madde kapsamındaki ölüm cezası işlenen suçla ceza arasında makul oran bulunup bulunmadığı açısından incelemeye tabi olacaktır. Sözleşme’nin 7. maddesinde yer alan kanunilik ilkesi, 6.

---

¹⁰⁰ Bahadır, a.g.e, s.102.

madde kapsamında adil yargılanma neticesinde ortaya çıkıp çıkmadığı ve 14. madde kapsamında bir ayrımcılığa yer verip vermediği hususlarında inceleme yapılması yolu açık olacaktır¹⁰³.

1960'lı yıllarda Avrupa'da ölüm cezasının en kısa sürede kaldırılmasına ilişkin fikir birliği ortaya çıkmıştır. Avrupa Komisyonu Parlemlenterler Meclisinin de yürüttüğü kampanya ile Avrupanın ölüm cezasından arınan ilk bölge olması hedeflenmiş ve üye devletler 1970'li yıllardan itibaren ölüm cezasını yasaklamaya başlamışlardır¹⁰⁴. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne ek 1985 tarihli 6 Nolu Ölüm Cezasının Kaldırılmasına Dair Protokol ile barış zamanınsa ölüm cezası kaldırılmış daha sonra 2002 yılında ise Ek 13 Nolu protokolle üye devletlerle ilgili her koşulda ölüm cezası kaldırılmıştır.

AİHS'de yaşama hakkının istisna hallerinden ilki, maddenin ilk cümlesinde yer alan ölüm cezasıydı ancak sözü edilen biçimde bu uygulamanın birçok ülkede sona ermesi ile easesen maddenin 2 (2) fıkrası bize hakkın istisna hallerini veya sınırlandırıldığı durumları göstermektedir. Buna karşın ilgili protokolleri onaylamayan ve iç hukukunda ölüm cezası yer almaya devam eden devletlerin uyması gereken koşullar devamlılığını korumaktadır. Buna göre Mahkemece hükmedilmiş bir ölüm cezası olmalı ve Sözleşme'nin genelinde aranmakta olan orantılılık ilkesi gereği, suçla ceza arasında bir oran bulunmalı, ölüm cezası en ağır suçlar için öngörülmalıdır¹⁰⁵.

AİHS madde 2 (2) ise; hakkın sınırlandırıldığı üç hali anlatmaktadır. Bu hallere yaşamdan yoksun bırakılmanın mazur görüldüğü istisna halleri denilebilir. Bu durumların varlığında yaşam hakkı ihlalinden söz edilemeyecektir; Ancak bu

---

¹⁰¹ Bahadır, a.g.e, s.103.

¹⁰² Bahadır, a.g.e., s.102.

¹⁰³ a.g.e., s.103.

¹⁰⁴ Bahadır, a.g.e., (2012), s.104.

fıkranın ilk cümlesinde denildiği gibi “mutlaka gerekli olandan fazla olmayan bir gücün kullanılması sonucu” gerçekleşen ölümler yaşam hakkına aykırı sayılmayacaktır:

1- Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması;

2- Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutulu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme;

3- Bir ayaklanma veya isyanı hukuka uygun olarak bastırma.

Burada önemle dikkat edilmesi gereken husus; yasanın kasten öldürmeye izin vermediği sadece zor kullanmanın meşru görüleceği hallerde istemeden ortaya çıkacak ölümleri maruz görebileceği bir tür hukuka uygunluk durumu ortaya çıkacağını ifade etmesidir. Burada aranan, zorunluluk olması ve ortaya çıkan ölümlerin her zaman bu başlıkta değerlendirilmeyip bu halin bir istisna olmasıdır¹⁰⁶.

1.3.2.2 Bir Kimsenin Hukuka Aykırı Şiddete Karşı Savunması

Bu istisna ile meşru müdafaa imkânı sağlanan durumlar ayrı tutulmak istenmiştir ancak Mahkeme burada meşru müdafaa'nın mülkiyetin korunması için geçerli olmadığını söylemektedir¹⁰⁷.

Mahkemenin, hakkın sınırlandırıldığı hallerde aradığı kriter gereklilik ve orantılılık çerçevesinde değişmemektedir. Meşru müdafaa amacıyla uygulanan güç, devletin kendisini veya üçüncü kişileri koruması amacıyla olup olmadığı farketmeksizin, zaruri olup olmadığı ve zaruri ise orantılı ve gerektiği ölçüde olup olmadığı yönünden incelenecektir¹⁰⁸. Devletin, hakkın korunmasındaki yükümlülükleri; hakkı koruyan ve hakkın ihlaline yol açmayan olmak açısından her zaman iç içe geçen konu kriterler bakımından değerlendirilecektir. Kısaca devlet hakkı ihlal eden

---

¹⁰⁵ Doğan, a.g.e., s. 441.

¹⁰⁶ *McCann ve Diğerleri v. Birleşik Krallık*, a.g.k., §156.

¹⁰⁷ Doğan, a.g.e. (2015), s. 443.

¹⁰⁸ Doğru, a.g.e. (2018), s. 77.

olmayacağı gibi, etmişse de hukuka uygunluk nedenleri bulunup bulunmadığı yönünden incelenecektir. Hukuka uygunluk nedeni iddiası olan meselelerde de yine etkin soruşturmasını kendi kolluk güçlerini ve devlet organlarını denetleyerek tümüyle gerçekleştirecektir.

Mahkeme meşru müdafaa veya şiddete karşı savunmada; kurtarılmak istenilen hak ile uygulanan güç arasında bir orantılılık aramaktadır. *McCann ve Diğerleri v. Birleşik Krallık* kararında Mahkeme; terör eylemi gerçekleştireceğinden şüphe edilenleri etkisiz hale getirmenin farklı yolları varken, şüphe üzerine doğrudan üç IRA üyesini silahla öldüren SAS askerlerinin eylemini amaçları ile sıkı biçimde ölçülü olmadığı gerekçesi ile yaşama hakkının ihlali olarak yorumlamıştır. Yani ‘yasa dışı şiddete karşı koyma’ kriterinin gerçekleşmediğine kanaat getirmiştir. *Gül v. Türkiye* kararında ise; 3 polisin evinin kapısını açar açmaz ateş ederek öldürdüğü Mehmet Gül ile ilgili Mahkeme; polise ateş açtığı iddia edilen Gül’ün silahından çıkan boş mermilere rastlanmadığı olgusunu da dikkate alarak orantısız güç kullanıldığına kanaat getirmiştir¹⁰⁹.

1.3.2.3 Hukuka Uygun Bir Gözaltına Alma Kararını Uygulama veya Uygun Olarak Tutulan Bir Kimsenin Kaçmasını Önleme

İstisna hallerinin ikincisi olan hukuka uygun gözaltına alma ve hukuka uygun tutulmakta olanların kaçmasını önleme ile ilgili Mahkemenin yinelediği en önemli husus mutlaka zorunlu olma halidir. *Nachova ve Diğerleri v. Bulgaristan* kararında Mahkeme; asker kaçağı olarak saklandıkları yerde tespit edildiklerinde kaçmaya başlayan iki Roman kökenli Bulgar vatandaşın, durmamaları halinde vurulacaklarına dair uyarı aldıktan sonra kaçmaya devam etmeleri üzerine, Binbaşı tarafından öldürülmelerinin ‘mutlak surette zorunlu’ olmadığı halde gerçekleştirilmiş

---

¹⁰⁹ *Gül v. Türkiye*, BN. 22676/93, K.T. 14.12.2000, § 81-83 .

olmasından ötürü yaşama hakkının ihlali olduğunu karara bağlamıştır. Kaçmaya çalışan bir kimsenin, tutukluluktan kaçmak veya tutuklanmaktan kaçmak olması farketmeksizin, ilk uyarı atışı şeklinde ateş açılmasının, ne olursa olsun gerekmedikçe ateşli silah kullanılmamasının gerektiğini, aksi halde yakalanan veya kaçması önlenmeye çalışılan kişinin Mahkeme önüne çıkarılması gerekliliği ile bağdaşmayacak bir sonuca ulaşılacağıın altı çizilmektedir¹¹⁰.

1.3.2.4 Bir Ayaklanma veya İsyanı Hukuka Uygun Olarak Bastırma

AİHS devlete bir ayaklanma veya isyanı bastırmak için silah ve güç kullanma imkanı tanımaktadır. Ancak bu imkanı kullanırken hukuka uygunluk yaratacak ortam ve koşullar yerine gelmiş olmalıdır. Gereklilik ve orantılılık kriteri burada da en önde incelenecektir. Devlet, uygulanan müdahalenin mutlaka gerekli ve orantılı olduğunu ispatla mükelleftir ve bunu da etkili soruşturma yapmak ve ceza normlarını etkili bir şekilde ortaya komak suretiyle gerçekleştirecektir¹¹¹. Genel olarak orantısız gücün ortaya çıktığı incelemeye konu olaylarda ateşli silah kullanımı ön planda olmakla birlikte, bedensel gücün orantısız kullanıldığı hallerde de hukuka uygunluk bulunmayan haller ortaya çıkabilmektedir. Mutlak gereklilik, orantılılık ilkeleri bu gibi ayaklanmalar ve isyan durumlarını bastırırken de temel prensipler olmalıdır¹¹². Mahkeme *Atayakaya v. Türkiye*¹¹³ kararında; silah gibi bir mekanizma ile fırlatılan gaz bombasının kişinin kafasına isabet ederek ölümüne yol açması olayında orantısız güç kullanımı olduğunu tespit etmiştir. Mahkeme; *Şimşek ve Diğerleri v. Türkiye* davasına 17 kişinin yaşama hakkının ihlal edildiği iddia edilen kararda; ilk önce mahalle sakinlerinin; başka bir meselede tespit edilemeyen kişilerce ateş açılması sonucu kahvehanede yaşlı bir kişi ve taksi şoförünün öldürülmesi olayını polis

---

¹¹⁰ *Nachova ve Diğerleri v. Bulgaristan*, BN. 43577/98 ve 43579/98, K.T. 06 .07.2005, § 89,.

¹¹¹ Doğru, a.g.e. (2018), s.124.

¹¹² a.g.e., s 48.

¹¹³ *Atayakaya v. Türkiye*, BN. 5275/08, K.T. 22.07.2014. § 59, 72 ve 74.

yetersiz müdahalesi sonucu meydana geldiği iddiasıyla protesto için toplanmışlar ancak bu toplanma ve protesto esnasında polisin kurduğu barikatların arkasından açtığı ateş sonucu iki kişi ölmüştür. Olayın büyümesi üzerine göstericiler polise karşı şiddete başlamış ve akabinde 15 kişi daha ölmüştür. Bu davada devlet önce sözle sonra su sıkma suretiyle kalabalığı dağıtmaya çalıştığını, göstericilerin taşla, patlayıcı madde ile çevreye de zarar verdiklerini gördüklerinde ise destek ekip isteyerek panzerlerle ayaklanmayı bastırmaya çalıştıklarını dile getirmiştir. Mahkemeye göre, ayaklanma veya isyanın bastırılması için güç kullanılması yolu, Sözleşme'nin 2 (2) (c) bendi kapsamında haklı görülebilir. Ancak sözü geçen bu olayda, görevliler protesto grubunu dağıtmak için göz yaşartıcı gaz, su sıkma gibi hayatı daha az düzeyde tehlikeye sokabilecek yöntemlere başvurabilecekken göstericilere ateş etmişlerdir. Her ne kadar polise silah kullanma yetkisi verilse de, hafif müdahale imkanı varken ateşli silah kullanılması genel ilkelere aykırı bulunmuştur. Burada Mahkeme, yaşama hakkının korunmasında kolluk güçlerinin oldukça yüksek öneme sahip olduğu kanaatindedir. Polisin her olayda tüm dengeleri doğru değerlendirme ve operasyonu dikkatlice düzenleme durumunda olması gerekmektedir. Mahkemeye göre, kolluk güçlerine insan hakları ve güvenliği ile ilgili uluslararası geçerlilikte etkili eğitimler devletlerce vermelidir. Polis silah kullanacağı zaman ne şekilde ve ne zaman kullanacağı konusunda kesin ve açık talimatlar almalıdır. Mahkeme, göstericileri dağıtmak amacıyla müdahale sonucu on yedi insanın ölmesine sebep olan gücün, Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında mutlaka gerekli olandan fazla olduğunu tespit etmiştir¹¹⁴.

---

¹¹⁴ *Şimşek ve Diğerleri v. Türkiye*, BN. 35072/97 ve 37194/97, K.T. 26.07.2005, kararın orjinalinden aktaran, Doğru, a.g.e. (2018), s.125.

1.4 Devletin İnsan Haklarının Korunmasında Üzerine Düşen Yükümlülükleri

İnsan haklarının korunması amacına yönelmiş olan tüm uluslararası oluşumlar, bir yandan kasti ya da keyfi öldürmelere karşı kişinin yaşam hakkını korurken diğer yandan devlete yükümlülükler de getirmektedir. Bunlar; negatif ve pozitif yükümlülüklerdir¹¹⁵. Bu yükümlülükleri; *öldürmeme* ve *yaşamı koruma* yükümlülükleri şeklinde de ifade edebiliriz.

AİHS 2. maddesi, ek protokoller ve içtihatları ile yaşama hakkının korunmasında devlete üçe ayırdığı başlıklar altında sorumluluk yükler. Devletin, kişilere yönelik olarak öldürmeme yükümlülüğü, genel olarak negatif sorumluluk kapsamında değerlendirilmektedir. Diğer yandan; devlet, yaşama hakkı ihlallerine ilişkin risk görülen durumlarda etkin önlemler alınmasını gerektiren pozitif sorumluluklar taşımaktadır. Üçüncü sorumluluk alanı ise devletin belli biçimde davranma yükümlülüğü olan ve pozitif yükümlülüğün ikinci bacağı olarak da değerlendirilen usuli sorumluluktur¹¹⁶.

Sözleşme'nin ilk düzenlediği maddi hak yaşama hakkıdır. Mahkeme'ye göre Yaşama hakkının, işkence yasağıyla birlikte, Avrupa Konseyini meydana getiren demokratik toplumların temel değerlerinden birini oluşturduğu, Mahkemece yapılmış bir tespittir. (*McCann ve Diğerleri*, s.147). Yaşama hakkından yararlananlar; Devletin egemenlik alanında bulunan 'herkes' olacaktır. Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlalini tespit ederken her şeyden önce yaşam hakkına ilişkin maddenin olaya uygulanabilir olması ve diğer yandan yaşama hakkına yönelik müdahalede bulunduğu ispatlanmış olması ve devletin yükümlülüklerinden birine aykırı davranmış olması gerekmektedir. Buradan da AİHM'nin devlete üç tür yükümlülük

---

¹¹⁵ Gölcüklü ve Gözübüyük, a.g.e., s. 164.

yükleyecek şekilde maddeyi yorumladığını görmekteyiz. Birincisi, devletin bireyi *öldürmeme yükümlülüğü* şeklinde; ikincisi *yaşamı koruma yükümlülüğü* ve üçüncüsü de *ölümü soruşturma yükümlülüğü* olarak karşımıza çıkmaktadır. Aleyhine dava ikame edilen Devlet bu yükümlülüklerden hangisinde aykırı davranmış ise, Mahkeme o alana ilişkin 2. maddenin ihlal edildiğine karar verecektir. Bazı hallerde pozitif yükümlülüğün birden çok ayağında ihlal söz konusu olabilmektedir¹¹⁷. Negatif yükümlülüğün de taksirle veya kasten olacak şekilde iki türde ortaya çıkması söz konusu olabilecektir. Etkili soruşturma yükümlülüğüne birçok kaynakta pozitif yükümlülüğe ek usuli bir yükümlülük olarak da yer verilmektedir.

1.4.1 Negatif Yükümlülük

Negatif yükümlülük; devletin yaşam hakkına müdahale etmekten kaçınması ve hakka saygı duymasını gerektirir. Yaşama hakkı; kamu otoriteleri tarafından veya onların vereceği talimatlar üzerine öldürülemez ve yaşama karşı yaşamı tehlike ve risk altına alan koşullarda devlet güçleri tarafından korunma hakkıdır¹¹⁸. Devletlere getirilen ilk görev kasten öldürülmesinin yasaklanması veya engellenmesidir. Bununla kişilerin keyfi şekilde öldürülmesinin mümkün olmaması hedeflenmektedir. Bu yükümlülük altında sadece kasten öldürme değil aynı zamanda taksirle öldürme durumu da ifade edilmektedir. Negatif yükümlülüğün, bazı hallerde kolluk güçleri tarafından yürütülen operasyonlarda da, yapılacak operasyonun yaşama hakkını tehlikeye atmadan ve koruyacak şekilde her açıdan özenle planlanıp uygulanmasını gerektirdiğini ekleyebiliriz. Düzenin korunması amacıyla her daim önlem almak durumunda olan devlet, bazen insan hayatını korumak için fiziksel güç veya silah kullanmak zorunda kalabilmekte ve bazen bu gibi faaliyetler ölüme yol açabilmektedir. Kolluk, operasyonlarını her türlü ihtimali düşünerek gerçekleştirmeli

---

¹¹⁶ Duvan, a.g.m., s. 660-681 , s. 663.

ve kazara ölümlerin olmaması için ateşli silah kullanılmasını en asgari seviyeye indirmeli ve planlamalarını özenle yapıp, kontrol etmelidir. Bu yükümlülüğe genel olarak bakıldığında, devletin kişilerin yaşama hakkını güvence altında tutacak sistemi kurması, kasten veya bilmeyerek ölüme neden olan eylemleri cezalandırarak bu konuda özenli tahkikat yapması ve bunları özerk kurumlarca yaptırması anlamına gelmektedir. Burada devlet ikili bir görevi üstlenerek hem haklara müdahale eden hem de onları en iyi şekilde koruyan ve insanların kullanılmasını sağlayan olmak durumundadır. Devletin negatif yükümlülüğü hemen ardından pozitif veya aktif önlemler almayı da gerektirir.

Devletin öncelikle öldürmeme yükümünü yerine getirmesi ve doğrudan hakkı ihlal eden olmaması gerekmektedir. Devletin yaşamı koruma yükümlülüğü devlet eli ile olmayan yani kamu görevlisi olmayan kişilerce işlenen öldürme eylemleri bakımından da geçerlidir. Dolayısıyla özel kişiler tarafından işlenen öldürme fiilleri nedeniyle de devletin sorumlu hale gelmesi mümkün olabilmektedir. 1995 tarihli *McCann v. İngiltere* kararı olmak üzere AİHM birçok kararında bunu ortaya koymuştur¹¹⁹.

27.06.2000 tarihli *İlhan v. Türkiye* kararında,¹²⁰ doğrudan doğruya Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlal edildiği ve güvenlik güçlerinin orantısız güç kullandığı iddia edilmekle birlikte AİHM yaşama hakkını tehlikeye düşüren güç kullanımının özel hallerde 2. maddenin ihlaline de yol açabileceğini kabul etmiştir.

---

¹¹⁷ Doğru ve Nalbant, a.g.e., s. 9.

¹¹⁸ Kaboğlu, a.g.e., s. 272.

¹¹⁹ Çiftçioğlu, a.g.m., s.144.

¹²⁰ *İlhan v. Türkiye*, BN. 22277/93, K.T. 27.06.2000, § 66 ve 91.

Mahkeme; *Berktaş v. Türkiye*¹²¹ kararında da kullanılan güç sadece yaralanma ile sonuçlanmış ve ölüm gerçekleşmemişse de; durumun koşullarına bakılarak bazı özel durumlarda madde 2'nin de uygulanabileceğine bulgu yapmıştır.

Görüldüğü üzere Mahkeme devletin sadece öldürmeme yükümlülüğünü yerine getirmesini beklememekte bununla birlikte ürettiği kararlarda, devlete dolaylı bir takım yükümlülükler de yüklemekte ve hatta ölümle sonuçlanmamış olaylarda da yaşama hakkının ihlaline karar vererek; korunmakta olanın kişinin fiziksel bütünlüğünden öte hak olarak sahip olduğu yaşama hakkı olduğunu ortaya koymaktadır.

Negatif yükümlülük; devletin, istisnası belirlenmiş haller haricinde kişi yaşamını ortadan kaldırmama yükümlülüğü şeklinde karşımıza çıkmaktadır. AİHS 2. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen yaşam hakkının ihlali yönünden bakıldığında, bu düzenleme devletin ve kamu gücüyle hareket edenlerin kasti olarak gerçekleştirebileceği en ağır yaşam hakkı ihlalidir şeklindedir¹²². Devletin böylesi bir yaşam hakkı ihlalden sorumlu tutulabilmesi için ise AİHS madde 2'nin 2. fıkrasında belirlenen istisnaların dışında bir ihalin söz konusu olması gerekmektedir. Devlet otoritelerinin istisnalar dahilinde gerçekleşen eylemleri sonucunda ölüm gerçekleştiğinde, devlet adına hareket edenlerin kasten veya ağır kusurlu olarak hareket etmiş olması aranır. Belirtmek gerekir ki, 2. madde ile ilgili olarak devletin negatif yükümlülüğünün ihlal edildiği yönündeki AİHM kararları az sayıdadır. AİHM, devletin negatif yükümlülüğünün neler olduğu hakkında belirlemelerini daha ziyade gözaltında ölüm ve zorla kaybedilmeye ilişkin başvurularda verdiği kararlar ile gerçekleştirmiştir¹²³.

---

¹²¹ *Berktaş v. Türkiye*, BN. 22493/93, K.T. 01.03.2001, § 153 ve 157.

¹²² Duvan, a.g.m., s.663.

¹²³ Tanrıkulu, a.g.m., s.58.

Gözetimdeki ölümlerin, kayıp kişilerin, faili meçhul öldürme veya öldürmeye teşebbüsle ölüm riski halleri de negatif yükümlülük alanına girebilmektedir¹²⁴. Devlet güçleri tarafından gözetimine alınmış bir kişiden bir daha haber alınmaması ve söz konusu kişinin öldürülmüş olmasının yüksek oranda muhtemel olduğu durumlar, zorla kaybetme başlığı altında yaşam hakkının ihlali olarak değerlendirilebilmektedir. *Ertak v. Türkiye* davasında olduğu gibi, gözetimine alınmanın açık olmadığı hallerde de kaybolan kişilerin yaşam hakkından devletin sorumluluğu AİHM tarafından tespit edilmiştir¹²⁵. Bunun gibi meselelerde gözetimine alma olayı kanıtlanamasa da sonuç olarak kişi öldürülmüş ya da kaybolmuşsa, gerekli önleyici önlemlere başvurmadığı için de devletin pozitif yükümlülüğünü ihlal ettiği yönünde değerlendirme yapılacaktır. Devletin gözetimine alma esnasında veya daha sonrasında öldürme veya kayıp olaylarına karışıklarına dair makul bir şüphe dışında ciddi belirtiler de bulunması halinde devletin yaşam hakkını ihlal ettiği kabul edilmektedir. Bu bakımdan, zorla kaybedilme ile ilgili davalar hakkında AİHM, *Çakıcı v. Türkiye*¹²⁶ davasında da belirttiği şekilde, fiziki varlığına ulaşamayan kişilerin de yaşamlarının sona erdiği yönünde karine olarak değerlendirildiğini belirtmek gerekir¹²⁷.

Negatif yükümlülük altında en çok sorunla karşılaşılan konulardan bir tanesi kolluk güçlerince aşırı ve orantısız olarak güç kullanımına başvurulması meselesidir. Sözleşmenin 2. maddesi bizlere devletin yaşam hakkına müdahalesinin kabulü için güç kullanımının kesinlikle zorunlu ve orantılı olması gerektiğini kural olarak ortaya koymaktadır. Sivillerin hayatını korumanın başka seçeneği kalmamış olmalıdır. Negatif yükümlülüğe, yani devlet tarafından öldürme yasağına, bireylerin yaşamını

---

¹²⁴ Çiftçioğlu, a.g.m., s.146.

¹²⁵ *Ertak v. Türkiye*, B.N. 20764/92, K.T. 09.05.2000, § 150.

¹²⁶ *Çakıcı v. Türkiye*, B.N. 23657/94, K.T. 08.09.1999, § 86.

¹²⁷ Duvan, a.g.m., s. 667.

herhangi bir tehlikeye atmaktan kaçınma görevi de dahildir. 17.03.2005 tarihli *Gezici v. Türkiye* davasında Mahkeme; söz konusu ölüm olayında Devlete sorumluluk yüklenebileceğine ve bu bakımdan AİHS'nin 2. maddesinin ihlal edildiğine kanaat getirmiştir.¹²⁸

1.4.2 Pozitif Yükümlülük

AİHM birçok kararı ile sözleşmede yer alan hakların “yaşayan hukuk” ilkesi çerçevesinde geliştirilebilen ve uygulanması gereken haklar olduğunu belirtmektedir. Üye devletlerin kendi yarattıkları sınırlardan bağımsız bir şekilde değişen yaşam standartlarına ayak uydurarak hakkın özünde değil, kapsamında genişleme yapacak şekilde kararlar üretmekte ve bu yönüyle özellikle 2., 3., 8., 10. ve 11. maddelerin devletlere pozitif yükümlülükler yüklediğini belirtmektedir. Bu anlayışa AİHM insan haklarının korunmasını sürekli geliştirmektedir¹²⁹. Pozitif yükümlülük kişilerin korunması gereken alanlara göre birden çok başlık altında kendini gösterebilir¹³⁰.

Devletlerin insan haklarıyla ilgili üç ana yükümlülüğü olduğunu ifade etmiştik. Saygı göstermek, korumak ve gereğini yapmak. Saygı gösterme yükümü, kişinin yararlanmakta olduğu veya kendi çabası ile elde etmesi gerekmeden kullandığı ve başka araçlara gerek duymadan sahip olduğu hakkını kullanmasına devletin müdahalesine olanak verilmemesini anlatır. Bu bakımdan, devletin koruma yükümü, genel olarak her türlü devlet dışı bir tehdit ve ihalin devlet tarafından önlenmesidir. Koruma yükümlülüğü, devletin hak sahiplerini diğer kimselerin müdahalesine karşı korumasını ve koruyamadığı zaman sorumluları cezalandırmasını gerekli kılar.

---

¹²⁸ *Gezici v. Türkiye*, BN.34594/97, K.T. 17.03.2005.

¹²⁹ Metin Yüksel, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Yaşamın ve Sağlıkın Korunması ile İlgili Olarak Taraf Devletlere Yüklendiği Pozitif Yükümlülükler*, Uluslararası İlişkiler, C. 7, S. 27, Ankara, (Güz 2010), s. 111-132. s. 118-119.

¹³⁰ Adalet Bakanlığı, *İnsan Hakları Dairesi Başkanlığı tarafından yapılmış ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi 2. Madde Rehberi başlığı ile yayınlanan rapor, devletin pozitif yükümlülüklerini yerine getirmeme durumunda yaşam hakkının ihlaline yol açan alanları bir araya toplamıştır*, <https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_2_TUR.pdf>.

“Uygulama yükümlülüğü” ise, hakkın gerçek anlamıyla uygulanması ve etkili hale getirilmesi amacıyla özel pozitif ve aktif önlemlerin alınmasını gerektirir¹³¹.

Devletin yaşama hakkını koruma pozitif yükümlülüğünün kökeni madde 2 (1) fıkrasıdır. Mahkeme *Vo v. Fransa*¹³² kararında sözleşmenin ilk fıkrasını yorumlayarak bunun kasten öldürmekten kaçınma dışında devletlere, kendi yönetimi altında bulunan bireyleri korumak adına gereken her türlü önlemi alma ödevini de yüklediğini söylemektedir¹³³.

Yaşama hakkına müdahale eden fiillerin suç olarak düzenlenmesi, bu tür suçların işlenmesini önlemek için caydırıcı tedbirler almak, kolluk güçlerini yeterli sayıda tutmak ve suçluların cezalandırılabilmesi için gerekli işlevsel yargı sistemini yaratmak gibi yükümlülükler, devletin yasal rejim oluşturma yükümlülüğü içerisinde sayılabilecek pozitif yükümlülük alanlarıdır. Somut bir tehlike karşısında yaşamı korumak adına ciddiyetle önlem almak pozitif yükümlülüğün ikinci görünüm şeklidir. Devletin, ölümle sonuçlanabilecek saldırı, müdahale veya eyleme karşılık kişinin hayatını korumak için gerekli ve uygun her türlü önlemleri alması bu yükümlülüğün bir gerekliliğidir¹³⁴. Devletlerin pozitif yükümlülüğü ve alması gereken önlemler olabildiğince geniş yorumlanmaktadır¹³⁵.

AİHM kararlarında etkin bir soruşturmanın nasıl yapılacağını defaten vurgulamaktadır. Herhangi bir yaşam hakkı ihlali devlet güçleri tarafından soruşturulurken öncelikle kendiliklerinden harekete geçmelidirler. Ancak devlet görevlileri tarafından hukuka uygunluk nedenleri aşılarak neden olunan bir ölümüne dair soruşturmanın gerçek anlamda etkin olabilmesi için soruşturmada görev alanların konu olaya karışanlardan bağımsız olmaları gerekecektir. Soruşturma

---

¹³¹ Yüksel, a.g.e, s. 112.

¹³² *Vo v. Fransa*, a.g.k, § 89-90.

¹³³ Doğru, a.g.e. (2018), s.132.

¹³⁴ Gölcüklü ve Gözübüyük, a.g.e., s. 164.

devam ederken; kullanılmış olan gücün orantılı olup olmadığı, sorumluların teşhis edilmeleri ve cezalandırılmasına elverişli olacak şekilde de etkin olması gerekmektedir. Soruşturma makul bir hızda yapılmalı ve makul bir zamanda bitirilmelidir. Soruşturma ve neticeleri kamuya açık olmalıdır¹³⁶.

Devletlerin pozitif yükümlülüğü çerçevesinde AİHM'nin ürettiği birçok karar mevcuttur. Örnek olarak; İrlanda'ya karşı *Airey* kararı Belçika'ya karşı *Marckx* davaları ve *X ve Y v. Hollanda* kararları bulunmaktadır. Bu üç dava ile pozitif yükümlülükler anlamında temel ilkeler ortaya çıkmıştır¹³⁷.

Pozitif yükümlülükler açısından bir kişi öldürme eylemine karşı başvuru yapabilirken bu öldürme eyleminden devletin sorumlu tutulması, öldürmenin devletin hareket ve ihmallerinden doğması gerekmektedir. Ancak devletin ölüm sonrası yeterli ve etkin bir soruşturma yürütmemiş olması, ölüme karşı koruyucu tedbirleri almakta ihmalinin olması veya etkili yasal rejim oluşturmaması gibi durumlarda ise üçüncü bir kişinin öldürme eylemi ile devlet arasında ilişki kurulması söz konusu olacaktır¹³⁸.

Diğer yandan sağlık hakkı kapsamında devletin, nüfusun geneline sağlamakla mükellef olduğu tıbbi bakımın eksik bırakılması yoluyla bireyin hayatının tehlikeye girmesi durumunda da Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında bir ihlalin varlığı ortaya çıkabilecektir. Ancak devletin sağlık konusunda yükümlülüklerinin kapsamı ve ölçüsü somut duruma göre değişiklik arz edebilir¹³⁹. 2020 yılında tüm dünyada etkileri süregelen Covid-19 salgını ve devletlerin bu konuda uygulamakta olduğu sağlık politikaları birbirinden farklılık arz etmektedir. Vatandaşların bir kısmının

---

¹³⁵ Doğan (2015), a.g.e, s. 424.

¹³⁶ Naz Çavuşoğlu, *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Avrupa Topluluk Hukuku'nda Temel Hak ve Hürriyetler Üzerine*, AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara, 1994, s. 83.

¹³⁷ Metin, a.g.m., s. 112-113.

¹³⁸ Doğan (2015), a.g.e., s 425.

¹³⁹ Doğan (2015), a.g.e., s 425. Bkz. *Nitecki v. Polonya, Pentiacova v. Moldova ve Oyal v. Türkiye*.

yaşamını yitirdiği bir süreci hala yaşamaktayız. Bu konuda ileride yaşam hakkı ile ilgili devletlerin pozitif koruma yükümlülüğünü; alınan sağlık tedbirleri kapsamında ne ölçüde gerçekleştirdiğinin AİHM önüne gelebilecek meseleler arasında olabileceğini de belirtmek gerekir.

1.4.2.1 Yaşam Hakkını Etkin Bir Şekilde Koruyan Yasal Rejim Oluşturmak

Devletin pozitif yükümlülükleri kapsamındaki alanlardan bir tanesi de etkin koruma sağlayan yasal rejim oluşturmaktır. Madde 2’de yer alan yaşam hakkını korumak için gerekli tüm önlemleri almaya ilişkin yükümlülükler aslında hepsinden önce devletin yaşam hakkını tehdit eden durumlara karşı etkin ve caydırıcı yasal ve idari altyapı oluşturma görevini getirmektedir. Buna göre devlet; hem kamu görevlileri hem de tüm vatandaşları hakkında etkili yasal rejim oluşturmak durumundadır¹⁴⁰.

Devlet öncelikli olarak hukuki tedbirler almalıdır. Sözleşme’nin 2. maddesi altında; yaşam hakkını korumak adına her türlü uygun tedbirleri alma olarak anlaşılan pozitif yükümlülük, öncelikle devlete, yaşama hakkına yönelik tehdit oluşturan durumları etkili biçimde önleme kapasitesinde yasal ve idari düzenlemeler ve hukuku oluşturma ödevi yüklemektedir. Oluşturulan yasal çerçevede yer alan hükümlerin çiğnenmesini önlemek ve cezalandırmak için mevzuatın yargı mekanizmasıyla da desteklenmesi gerekir. Bunların başında özellikle ceza yasası ve tazminata ilişkin hukuki düzenlemeler, yargı mekanizması olarak en başta kolluk, savcılık ve mahkemeler gelmektedir¹⁴¹.

Mahkeme *Kılıç v. Türkiye*¹⁴² kararında yaşam hakkı ihlali olduğuna karar vermiştir. Konu kararda; madde 2’nin sadece devletin kasten öldürmeme yükümlülüğü anlamını taşımadığını aynı zamanda kişilerin yaşam hakkını koruyan

---

¹⁴⁰ Doğan, a.g.e., s. 426.

önlem ve tedbirleri alma yükümlülüğü olarak anlaşılması gerektiğini vurgulamaktadır. Burada devletlerin, iç mekanizmalarında; gerçekten de etkili bir cezalandırma sistemi ve yargılama sistemi ile bunların etkin uygulamasını sağlamak adına icrai işlemleri yürütmesi gerektiğini ve bunun temel bir yükümlülük olarak ele alınması gerektiğini yineler¹⁴³.

Devlet, mağdurun yaşamını korumak adına yapması gereken her şeyi yaptığını, bunun yanında ölüm hakkında etkili soruşturma da yaparak kanıtlayabilecektir bu açıdan devlet burada ölüm olayını önlemek için varolan hukuki kuralların uygulanıp uygulanmadığını da ortaya koymak durumundadır.¹⁴⁴.

Devlet yaşam hakkına saldırıyı önlemek için evvela hukuk oluşturmalıdır. Bireyin yaşamına yönelen riskin mahiyeti çerçevesinde, oluşturulması gereken hukukun türüyle kapsamı değişebilir¹⁴⁵. Devlet, kişileri üçüncü kişinin suç oluşturan hareketlerine karşı korumak adına hukuki tedbirler alma yükümlülüğünü yerine getirirken, önce, bir bireye yönelen kasti suç işlemekten caydırma amaçlı üçüncü kişilere etkili ceza hükümleri koyarak bu hükümlerin ihlalini önlemek ve cezalandırma için yargısal sistemi oluşturma yoluna gitmek durumundadır¹⁴⁶.

1.4.2.2 Koruyucu Tedbirler Alma Yükümlülüğü

Kişilerin başkalarının şiddete maruz kaldığı durumlarda Sözleşme'nin 2. maddesi belli koşullar ve kriterler içinde yetkililere, bir kimsenin suça yönelik veya suç teşkil eden hareketleri altında riske maruz kalan kişileri korumak için önleyici ve tasarlanmış tedbirler alma biçiminde pozitif yükümlülükler yükler. Fakat tasarlanan tedbirler alma yükümlülüğünün sınırlı bir yükümlülük olduğunu belirtmeliyiz. Bu

---

¹⁴¹ Doğru, a.g.e. (2018), s.132.

¹⁴² *Kılıç v. Türkiye*, 23763-1994, 28.03.2000, § 77.

¹⁴³ *Kılıç v. Türkiye* kararından aktaran; Doğan (2015), s. 426.

¹⁴⁴ Doğru, a.g.e. (2018), s. 133.

¹⁴⁵ a.g.e, s 136.

¹⁴⁶ a.g.e, s. 136.

bakımdan, Sözleşme'nin 2. maddesinden, her türlü şiddet ihtimalini öngörme ve buna göre tedbir alarak önleme şeklinde bir pozitif yükümlülük bulunduğu anlamı çıkarılmamalıdır¹⁴⁷.

Osman v. Birleşik Krallık kararında Mahkeme;

“koruma yükümlülüğü; modern toplumlarda güvenliği sağlamanın zorluğu, insan davranışının öngörülemezliği ve operasyon çerçevesinde müdahalelerin kaynaklara ve önceliklere göre yapılmak zorunda oluşu gözetilerek, yetkililere aşırı külfet yüklemeyecek şekilde yorumlanmalıdır”

demektedir¹⁴⁸. Mahkeme aynı kararda koruma yükümlülüğü ile ilgili kriterleri oluşturmaktadır. Mahkeme konu kararda iki kriter belirler; yetkililerin o anda bireyin yaşamına karşı üçüncü kişinin suç teşkil eden hareketlerinden meydana çıkan gerçek ve yakın bir tehlike olduğunu “bildikleri veya bilmeleri gerektiği”; ikinci olarak, “makul olarak değerlendirildiğinde bu riski ortadan kaldıracağı bilinen yetkileri dahilindeki tedbirleri almadıkları”. Mahkemeye göre bu iki kriter dikkate alınmalıdır. Birincisine ‘bilme kriteri’, ikincisine ‘tedbir kriteri’ denilebilir. Söz konusu kriterler Osman testi olarak bilinmektedir¹⁴⁹.

Örneğin üçüncü kişilerin şiddetine karşı devlet mekanizmasına sığınan aile ferdlerinin yer aldığı *Opuz v. Türkiye*¹⁵⁰ davasında Mahkeme; Devletin; suçu işleyen kocanın daha önce işlediği suçların ağırlığını akılda tutarak, mağdur olanların şikâyetlerinden vazgeçmiş olmalarını ayrı bir yerde tutarak, devlet otoritelerinin soruşturmayı kamu yararı gereğince sürdürmeleri gerektiğine vurgu yapmıştır. Mahkeme; kolluk güçlerinin aile içi şiddet geçmişi olan ve ölüm tehditi yapmış olan kişinin durumunu bildikleri halde yeterli önlem alınmadığına ve devletin yaşamı koruma yükümlülüğünü ihlal ettiğine bulgu yapmıştır¹⁵¹.

---

¹⁴⁷ a.g.e., s. 136.

¹⁴⁸ *Osman v. Birleşik Krallık Kararı*, BN. 23452/94, 28 Ekim 1998, §.115-116.

¹⁴⁹ Bu konuda bkz. Doğru, a.g.e. (2018), s. 137.

¹⁵⁰ *Opuz v. Türkiye*, BN.33401/02, 09.06.2009, Özet karardan alıntıdır.

¹⁵¹ *Opuz v. Türkiye*, a.g.k., kararın orjinal metninden aktaran: Doğru, a.g.e. (2018), s.143.

1.4.2.3 Yaşam Hakkının İhlali Durumunda Devletin Etkili Araştırma ve Soruşturma Yapma Yükümlülüğü

Devletin kişilerin yaşamını koruması olarak adlandırdığımız devletin pozitif yükümlülüğünün diğer bir yansıması etkili ve yeterli soruşturma yapma yükümlülüğüdür. Devlet, yaşama hakkının ihlal edilmesiyle sonuçlanan eylemlerden dolayı, eylemi gerçekleştiren kişilerin yakalanması konusunda etkin ve esaslı bir soruşturma yapmalıdır. Yaşama hakkına ilişkin ihlal iddialarını incelerken Mahkeme, esasen ihlalin var olup olmadığına ve yürütülen soruşturmanın yeterliliğine beraber karar vermektedir. Kararların bir kısmı sadece “devletin etkili ve yeterli bir soruşturma yapmadığına” yönelikken bazen de yaşam hakkı ihlalleri ile birlikte karar vermektedir¹⁵².

AİHS 2. maddesi, saldırıya uğrayanın ölmediği durumlarda da uygulanabilir. AİHM; *Yaşa v. Türkiye*¹⁵³ kararında ise silahla ağır biçimde yaralanana mağdurla ilgili olarak devlet tarafından etkin soruşturma yapılamaması nedeniyle yaşam hakkının ihlal edildiğini saptamıştır.

Cyprus v. Türkiye davasında; süregelen savaş döneminde kaybolan yakınları adına Kıbrıslı Rumlar tarafından yapılmış başvuruda, (Sözleşmenin 2. maddesinin de ihlal edildiği gerekçesi ile yapılmıştır) Mahkeme devlet tarafından kurulan kayıp şahıslarla ilgili komitenin¹⁵⁴ yeterli ve etkin bir kurum olmadığına bulgu yaparak, etkin soruşturma yapılmadığı gerekçesi ile yaşam hakkının ihlal edildiğine karar vermiştir¹⁵⁵.

---

¹⁵² Tezcan Durmuş, Erdem Mustafa Ruhan ve Sancakdar Oğuz, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, Seçkin Yayınları., 2. B., Ankara, 2004, s. 168.

¹⁵³ *Yaşa v. Türkiye*, BN. 22495/93, K.T. 02.09.1998, § 113-115.

¹⁵⁴ Kayıp Şahıslar Komitesi: 1977 yılında Birleşmiş Milletler gözetiminde temelleri atılan ve çeşitli görüşmeler sonucu Nisan 1981'de oluşturulmuş; ancak 1996 ve 2006 yıllarında kademeli olarak fiili çalışmalara başlamış; iki toplumdaki üyeler içeren, savaş döneminde kaybolmuş ve haber alınmamış kimselere ilişkin çalışmalar yürüten komitedir. <<http://www.cmp-cyprus.org/tr/content/komitenin-kokeni>>, Erişim tarihi: 16.09.2020.

¹⁵⁵ *Cyprus v. Türkiye*, BN. 25781/94, 10.05.2001, § 219

Mahkemeye göre ölçülülük ilkesi Sözleşme'nin tamamına hâkim olan bir ilkedir. Ölçülülük unsurunun alt unsurları elverişlilik, gereklilik ve orantılılık kriterleridir. Ancak Mahkeme söz konusu kriterleri katı bir şekilde denetim aracı olarak uygulamamakta ve hakkın kapsamına müdahale yetkisine alan yaratmaktadır. Mahkeme içtihadına göre, takdir yetkisinin dar ya da geniş olmasının esas koşulu ilgili hakka ilişkin maddenin metnidir. Bu bağlamda, madde metni müdahale için zor şartlar düzenlemişse Mahkeme o oranda katı bir ölçülülük ilkesi uygulayarak takdir yetkisi alanını kısıtlayacaktır¹⁵⁶. 2. maddenin metninde yer alan “(...) ölüm (...) kuvvete başvurmanın kesin zorunluluk haline gelmesi sonucunda meydana gelmişse” ibaresi ile söz konusu durumda ölümün yaşam hakkı ihlali olarak değerlendirilmeyeceği hüküm altına alınmıştır. Bu yüzden Mahkeme, Sözleşme'de belirtilen durumlarda yaşam hakkı ihlali gerçekleşmişse kuvvete başvurmanın kesin zorunluluk haline gelip gelmediğini denetler ve taraf devletlere tanınan takdir yetkisinin dar olduğunu vurgulayarak bu konudaki denetimini katı bir gereklilik denetimi haline getirmiştir¹⁵⁷.

AİHM, gösterilerin sıklıkla yapıldığı bir yerde güvenlik güçlerinin gerektiğinde göstericilere müdahale etmek için gerekli hafif silahlara sahip olmadıklarından göstericilere gerçek mermilerle müdahale etmesi sonucu gerçekleşen ölüm olayını yaşam hakkına müdahale olarak kabul etmiş ve mutlak zorunluluk kriterinin oluşmadığına hükmetmiştir¹⁵⁸. Mahkeme *Tanış ve Diğerleri v. Türkiye*¹⁵⁹ kararında, Jandarma karakolunda belirli bir süre tutuldukları devlet tarafından açıklanan ancak daha sonra karakoldan ayrıldıkları iddia edilen şahıslardan bir daha haber alınamamış, devlet kişilerin içerde oldukları süre ve sonrasında ne olduğuna ilişkin

---

¹⁵⁶Ali Rıza Çoban, *Strasbourg'da Herküllere İhtiyacımız Var mı? Ulusal Taktir Yetkisi ve Evrensel Standartlar Arasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi*, AÜHFD, Ankara, 2008, s. 207.

¹⁵⁷ a.g.e., s. 213.

¹⁵⁸ *Güleç v. Türkiye*, BN. 21593/93, 27.07.1998, §71 ve 73

ayrıntılı ve etkin soruşturmasına ilişkin deliller sunamamıştı. Mahkeme, yaşama hakkının ihlal edildiği fakat ayrıca 2. maddeden kaynaklanan usule dayanan gereklilikler ile ilgili özellikle soruşturma yükümlülüğünün ihlal edildiğine de karar vermiştir. Mahkeme *Akdeniz ve Diğerleri v. Türkiye* kararında ise ulusal düzeyde yapılan soruşturmaların eksik kaldığını belirtmiştir¹⁶⁰.

Sonuç olarak, AİHM'nin içtihatlarına göre, AİHS'nin yaşama hakkını düzenleyen 2. maddesinin ilk cümlesinin giriş kısmı devlete sadece kayıtsız ve hukuk dışı yaşamı sonlandırma olaylarını sonlandırma değil, aynı zamanda kendi egemenliğinde yaşayanları güvence altına almayı hedefleyen uygun gelişmeleri sağlama görevi getirmektedir¹⁶¹. Bu nedenle devlet otoritelerinin esas görevi kişilere yönelik suç niteliğindeki hareketleri caydırma maksatlı etkili ceza hukuku hükümleri getirerek yaşam hakkını güvence altına almaktır. Aynı hareketlerle yaşamı risk altında olan bir bireyi de korumak amacıyla önleyici ve dış dünyada varlık bulan, görünür tedbirler almak devletin görevidir¹⁶².

AİHM, uzun süreden berdir devletin yaşam hakkını koruma yükümlülüğünün, bireylerin yaşamını yitirmesi durumunda etkili bir soruşturma yapma yükümlülüğünü de içerdiğini belirtmektedir¹⁶³. AİHM, *Güleç v. Türkiye*¹⁶⁴ kararında olay araştırılırken oldukça önem arz eden iki tanığın dinlenmemiş olması, kurşuna ve yönüne keza silahın tutulma yönüne bakılmadığını, bulunan kalıntının bilimsel analizinin yapılmamasını çok önemli eksiklikler olarak tespit etmiş ve bölgede varolan şiddetli silahlı çatışmaları veya Güneydoğu'daki güvenlik durumundan kaynaklı ölüm riskini dikkate almayarak, konu olayda AİHS madde 2 kapsamında

---

¹⁵⁹ *Taniş ve diğerleri v. Türkiye* Kararı, BN. 65699/01, 02.08.2005, § 200-202

¹⁶⁰ *Akdeniz ve diğerleri v. Türkiye*, BN. 23954/94, 31.05.2001, § 80

¹⁶¹ *L.C.B. v. Birleşik Krallık*, BN. 23413/94, 09.06.1998, § 36

¹⁶² *Osman v. Birleşik Krallık*, a.g.k.

¹⁶³ *Güleç v. Türkiye*, a.g.k.

¹⁶⁴ *Güleç v. Türkiye*, a.g.k.

etkili ve bağımsız bir soruşturma yürütme yükümlülüğünün bunlara rağmen ortadan kalkmayacağını vurgulamıştır.

Mahkeme; *Ergi v. Türkiye* kararına bakıldığında, Mahkeme, etkin bir soruşturmanın öldürmeye bir Devlet yetkilisinin sebep olduğunun tespit edildiği davalarla sınırlı olmadığı belirtilmektedir. Yaşamını yitiren kişinin yakınlarının başvuru veya şikayetine gerek olmaksızın devletin kendiliğinden, resen etkili soruşturma yapma yükümlülüğü olduğuna vurgu yapılmaktadır¹⁶⁵.

---

¹⁶⁵ Serkan Cengiz, Fahrettin Demirağ, Teoman Ergül, Jeremy McBride, Durmuş Tezcan, *Avrup İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları*, TBB, Kasım, 2008, s.11.

Bölüm 2

KIBRIS HUKUKUNDA YAŞAMA HAKKI

2.1 KKTC’de AİHS’nin Uygulanması ve Yaşama Hakkı

KKTC’de yaşama hakkını AİHS kapsamında ele alırken, bu Sözleşme’nin KKTC’de nasıl uygulandığını açıklamak gerekmektedir. Belirtildiği üzere, 1960 yılında kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti’nde 1962 yılında, 39/1962 sayılı İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi ve Buna Ek Protokolün Tasdiki Hakkında Yasa¹⁶⁶ ile AİHS iç hukukun bir parçası haline getirilmiştir. Dolayısıyla AİHS’nin kurallarının, KKTC’nin de aynı zamanda iç hukukunun bir parçası olduğunu belirtmek gerekir¹⁶⁷. Bu konuda KKTC Yüksek Mahkemesinin içtihadı da yol göstericidir. Örneğin, 2001 tarihli KKTC Yargıtay/Ceza kararında şu şekilde bir açıklamaya yer verilmektedir:

“Görüleceği gibi 39/62 sayılı yasa KKTC’de halen yürürlükte ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bizim iç hukukumuzun bir parçasıdır. Bu durum KKTC’nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine bağlı Avrupa Konseyi üyesi devletlerden biri olduğunu göstermektedir. Burada sorun Avrupa Konseyi’nin KKTC’yi değil Kıbrıs Rum yönetimini üye olarak kabul etmesidir. Halbuki Kıbrıs Cumhuriyeti, iki toplum liderini imzalarıyla kurulmuş bir ortaklık devleti idi. 21 Aralık 1963’de başlayan olaylar Kıbrıs Cumhuriyeti’nin ikiye bölünmesine neden olmuştur. Yasal açıdan Anayasayı değiştirmek isteyen ve zorla değiştirmeye teşebbüs eden Rum Yönetiminin değil değişikliğe karşı direnen Türk devletinin Kıbrıs Cumhuriyeti’nin devamı ve mirasçısı olması gerekiyordu. Buna rağmen Avrupa Konseyi Rum Yönetimini Kıbrıs Cumhuriyeti’nin devamı olarak tanımıştır. Ne var ki anuma siyasi bir karar olup yasal bir karar değildir. Bu nedenle KKTC’nin Kıbrıs Cumhuriyeti’nin yasal devamı ve mirasçısı olduğunu, dolayısıyla Avrupa İnsan Hakları

---

¹⁶⁶ Kıbrıs Cumhuriyeti Temsilciler Meclisi’nde onaylanan, 39/1962 sayılı İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi ve Buna Ek Protokol için bkz. <<https://www.mahkemeler.net/>>, Erişim Tarihi: 03.02.2021.

¹⁶⁷ Zaim Necatigil, *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve AİHM Kısacasında Türkiye*, Işık Kitabevi, Lefkoşa 2006, s. 1-23.

Sözleşmesi'ni uygulayan bir Konsey üyesi olduğunu, yasal bir zeminde öne sürme mümkündür. Bu iddia örneğin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde tartışılabilir.”¹⁶⁸

Yine bu hususta daha sonra Anayasa Mahkemesi de 2004 tarihli bir kararında şunları ifade etmiştir:¹⁶⁹ *“Bu konu Yüksek Mahkememiz tarafından Yargıtay Ceza 3/2001; (D.2/2001) sayılı davada incelenmişti. Orada da vurgulandığı gibi İnsan Hakları Sözleşmesi 1950 yılında imzaya açılmış ve 1953 yılında 9 orijinal Avrupa ülkesinin katılımıyla Avrupa Konseyi kurularak sözleşme yürürlüğe girmiştir. Konseye üye olan ve sözleşmeye katılan devletlerin sayısı her yıl artmaktadır. Konsey üyeleri Strasburg'da kurulan İnsan Hakları Mahkemesinin yargı yetkisini kabul etmişlerdir.”*

Anayasa Mahkemesi kararın devamında Kıbrıs Cumhuriyetinin 1962 yılında Sözleşmeye katıldığını ve daha sonra yapılan diğer anayasalar açısından da ilgili maddeleri şu şekilde değerlendirmiştir:

“Kıbrıs Cumhuriyeti 1962 yılında bu Sözleşmeye katılmış ve 39/62 sayılı yasa ile Avrupa İnsan Hakları sözleşmesini iç hukuk haline getirmiştir.

1975 K.T.F.D. Anayasasının Geçici 1(1) maddesi şöyledir:

“(1) 16 Ağustos 1960 tarihli Anayasanın ve bu Anayasaya uygun olarak, 21 Aralık 1963 tarihine kadar kabul edilmiş mevzuatın; 28 Aralık 1967 tarihli Kıbrıs Türk Yönetimi Temel Kurallarının ve tâdillerinin ve bunlara uygun olarak kabul edilmiş mevzuatın; Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi Yürütme Kurulu ve Meclisinin 13 ve 18 Şubat 1975 tarihlerinde birleşik olarak yaptıkları toplantılarda alınan kararların ve bunlara uygun olarak yaptıkları toplantılarda alınan kararların ve bunlara uygun olarak kabul edilmiş mevzuatın; bu Anayasa uyarınca konulacak yasalara aykırı olmayanları, yürürlükte kalır.”

1985 K.K.T.C. Anayasasının Geçici 4(1) maddesi ise şöyledir:

“(1) Bu Anayasanın yürürlüğe girdiği tarihte yürürlükte olan mevzuat, bu Anayasa kurallarına aykırı olmadığı ölçüde yürürlükte kalır.”

---

¹⁶⁸ Yargıtay/Ceza, D. 1-2-3/2001, Dava No: 2/2001, Karar Tarihi: 23.2.2001. Ayrıca bkz. Zaim M. Necatigil, KKTC Cumhuriyeti'nde Anayasa ve Yönetim Hukuku, Işık Kitabevi Yayınları, Lefkoşa 2015, s. 42.

¹⁶⁹ KKTC AYM 24/2002, D. 4/2003, Karar Tarihi:26.06.2004.

Böylece Anayasa Mahkemesi AİHS'in KKTC'de uygulanması konusunda açık bir şekilde iç hukukun parçası olduğunu belirtmiş ve Sözleşme'nin iç hukuk haline gelmiş bir uluslararası sözleşme veya diğer herhangi bir yasa statüsünde kabul edilip uygulanması gerektiğini de eklemiştir:¹⁷⁰

“Görülebileceği gibi 39/62 sayılı yasa K.K.T.C.de halen yürürlükte ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi bizim iç hukukumuzun bir parçasıdır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi iç hukukumuzun bir parçası olmakla birlikte hukuk normları hiyerarşisinde Anayasa gibi bir üst norm değildir. Yasaların Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırılığını denetleyen ve aykırı olanların iptalini öngören bir iç prosedür yoktur. Dolayısıyla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini iç hukuk haline gelmiş bir uluslararası sözleşme veya diğer herhangi bir yasa statüsünde kabul edip uygulamamız gerekir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi eğer diğer herhangi bir yasa gibi geçmiş bir yasayı iptal etmişse bu husus dikkate alınacaktır. Ancak eski yasanın bir maddesini iptal eden açık bir hüküm içermeyip sadece benimsediği ilkelere aykırılık söz konusu ise yasanın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırılığını öne sürmek mümkün değildir. O zaman Mahkeme yürürlükte olan yasayı uygulayacak ve kararı beğenmeyen tarafın Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine müracaat etmesi halinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi sözleşmeye uygun karar verecektir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi karar verdikten sonra ilgili devlet tekrar aynı sonuçla karşılaşmamak için yasasını değiştirmek zorunda kalacaktır.

Sonuç olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Anayasa gibi üst düzeyde değil, yasalarla eşit düzeyde olduğu için bir yasanın Sözleşmeye aykırılığını öne sürerek Anayasa Mahkemesine gelmek mümkün değildir. Sözleşmenin açık bir hüküm içermesi halinde bunu uygulamak İlk Mahkemelere düşer ve bu konuda bir anlaşmazlık ortaya çıkması halinde sorunu çözme yetkisi İlk Mahkemeyi denetleyen Yargıtaydadır.”

Görüldüğü üzere Yüksek Mahkeme, ayrıntılı bir açıklama ile AİHS'nin KKTC'deki uygulanma alanına yer vermektedir.

KKTC'de, Anayasa tarafından güvence alınmış olan hak ve özgürlükler yasama, yürütme ve yargı organları ile tüm kuruluş ve kişileri bağlayıcı niteliğe sahiptir ve Anayasa dışında ek güvencelerle donatılmıştır¹⁷¹. Klasik görüş, özgürlüklerin soyut bir kavram olduğu yönündedir. Ancak KKTC Anayasası

---

¹⁷⁰ A.g.k.

¹⁷¹ Fazıl Sağlam, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasa Hukuku Dersleri*, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, I. Baskı, 2016, Lefkoşa, s.101.

özgürlükleri oldukça somutlaştırmaktadır. KKTC Anayasası'nın 10. maddesi,¹⁷² doğal hukuk ve özgürleştirme kavramlarını birleştirerek bunu sağlamıştır¹⁷³. Temel hak ve özgürlüklerin sınırlanmasına ilişkin AY'nın 11. maddesi¹⁷⁴ çerçeveyi çizmektedir.

KKTC Anayasası'nda temel hak ve özgürlükler; 14. ve 74. maddeleri arasında yer alan hükümlerle somutlaştırılmıştır. Temel hak ve özgürlükler tek tek sayılmakla kalmamış aynı zamanda ayrıntılı hükümler ve ek güvencelerle donatılmıştır¹⁷⁵. KKTC AY md. 14-34 kişinin hak, özgürlük ve ödevleri, md. 35-66 sosyal ve ekonomik haklar, özgürlükler, ödevler ve md. 67-76 siyasi haklar ve ödevler başlıklarında temel hak ve özgürlükleri düzenleme altına almaktadır. Yaşama hakkı da 15. madde ile kişinin hak, özgürlük ve ödevleri içerisinde, hayat ve vücut bütünlüğü hakkı başlığı ile düzenlenmiştir. Alman hukukçu Jellinek tarafından yapılan temel hak ve özgürlükler ayrımına göre (olumlu/pozitif statü hakları, olumsuz/negatif statü hakları ve katılma/aktif statü hakları) bir düzenleme yapıldığını ve buna göre yaşam hakkının da olumsuz statü hakları denilen koruyucu haklar içerisinde yer almakta olduğunu görürüz. Buna göre koruyucu statü hakları kişileri toplum ve devlet gücüne karşı korumaktadır¹⁷⁶.

Bu bölümde öncelikle KKTC'de yaşam hakkı, AİHS ve AİHM içtihatları dikkate alınarak incelenecek ardından 2014 yılında Anayasa'da yapılmak istenen

---

¹⁷² KKTC Anayasa madde 10, Temel Hakların Niteliği ve Korunması:

“(1) Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve özgürlüklere sahiptir.

(2) Devlet, kişinin temel hak ve özgürlüklerini, kişi huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak biçimde sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal bütün engelleri kaldırır, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli koşulları hazırlar.

(3) Devletin yasama, yürütme ve yargı organları, kendi yetki sınırları içinde, bu Kısım kurallarının tam olarak uygulanmasını sağlamakla yükümlüdürler.”

¹⁷³ Sağlam, a.g.e., s. 101.

¹⁷⁴ KKTC Anayasa madde 11: *“Temel Hak ve Özgürlüklerin özü ve Sınırlanması: Temel hak ve özgürlükler, özüne dokunmadan, kamu yararı, kamu düzeni, genel ahlak, sosyal adalet, ulusal güvenlik, genel sağlık ve kişilerin can ve mal güvenliğini sağlamak gibi nedenlerle ancak yasalarla kısıtlanabilir.”*

değişiklik önerisinin temel hak ve özgürlükler ile hayat ve vücut bütünlüğü hakkı üzerinde etkili olan kısımları ele alınacaktır. Buna ilaveten; bilhassa devletin pozitif yükümlülüklerinden bir tanesi olan ‘Etkili Yasal Rejim Oluşturma Yükümlülüğü’ merkezinde, 2014 yılında getirilmek istenilen anayasa değişikliği ile eklenmesi önerilen bireysel başvuru yolu hakkında değerlendirme yapılacaktır. Burada belirtmek gerekir ki; KKTC’de devlet organlarının işlem ve eylemlerinden doğan sonuçla ilgili yakınmaları olan ilgili işlem veya eylemle ilgili “meşru menfaat” koşulu ile işlemin bozulmasını talep edebilmektedir veya bir işlem veya eylemin ihmali konusunda deklerasyon niteliğinde karar üretebilmektedir. Anayasa madde 152 bu alanı düzenlemektedir. İlgili Yüksek Mahkeme kararlarına bakıldığı zaman yaşama hakkı üzerinden bu başlık altında üretilmiş bir karar veya yaşam hakkına dair yorum içeren bir karar bulunmamaktadır.

Belirtilmesi gereken önemli bir husus da yönetimin tutum ve davranışlarından zarar doğabilir. Belli koşullar altında yönetim bundan sorumlu tutulabilir. Bu sorumluluk hem özel hukukça (medeni hukuk) hem de kamu hukukunca düzenlenmiştir. Özel hukukta aksi belirtilmedikçe kusursuz sorumluluk yoktur. Kamu hukukunda ise kusurlu sorumluluk yanında kusursuz sorumluluk söz konusudur. Bu halde yönetimin kişiye yapılan zararın yönetimce karşılanması başka bir deyişle, toplumca karşılanması, sosyal adalet anlayışı ile açıklanabilmektedir. Özetle devletin kusursuz sorumluluk altında da tazmin etme yükümlülüğü bulunmaktadır¹⁷⁷. Ancak KKTC’de tam yargı davası bulunmamakta dolayısıyla öncelikle “meşru menfaat” gereği doğrudan doğruya zarar gören veya etkilenen kişi işlem veya ihmal ile ilgili karar elde edecek ve burdan çıkan karara göre tazminat iseminde bulunabilecektir. Dolayısıyla yaşam hakkı ile ilgili ve bu hakkın korunması

---

¹⁷⁵ Sağlam, a.g.e., s. 137.

¹⁷⁶ a.g.e., s. 141.

anlamında idare aleyhine dava yöntemi de doğrudan doğruya bir yol olamamaktadır. Anayasa yargısında temel hakları korumak anlamında en üst seviyede gelişme olduğunu gösteren yol bireysel başvuru yoludur¹⁷⁸.

Burada bireysel başvuru yolunun varolan yapı içerisinde yer alırken oluşabilecek bir soruna da değinmekte yarar vardır. KKTC’de Yüksek Mahkeme, tek bir yapı üzerine kuruludur¹⁷⁹. Anayasa şikâyetinin, genelde anayasa mahkemelerinin ayrı bir yargı organı olarak düzenlendiği mahkeme yapısı içerisinde gündeme gelmesi beklenirken KKTC’de yargıçların organik bağı nedeniyle; Yüksek Mahkemede “olağan kanun yollarının tüketilmiş olması” şartının sorunlu bir alan oluşturması olasıdır. Bu yönüyle olağan kanun yollarının tüketilmesi eşit düzeydeki sistem içerisinde hiyerarşik üstünlük sorununu ortaya çıkabilecektir. Bu da bize; olağan yasa yollarının tüketilmesi koşulunun Yüksek Mahkeme’nin yapısı dikkate alınarak düzenlenmesinin önemini göstermektedir¹⁸⁰.

İlk olarak 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti ve 1975 Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasalarında yaşama hakkının nasıl düzenlendiği ele alınacaktır. Ardından çalışma konumuzu oluşturan 1985 KKTC Anayasası’na göre yaşama hakkı açıklanacaktır.

2.2 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası’na Göre Yaşama Hakkı

1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası kurucu meclis tarafından yapıp onaylanan bir anayasa değildir. Diplomatlar ve danışmanlar tarafından oluşan bir komisyonda uzlaşma sonucu kabul edilmiş bir anayasadır. İki toplumun da haklarını düzenleme gayesiyle oldukça uzun bir metin olan konu anayasa; sistematik ve içerik

---

¹⁷⁷ Necatigil (1988), a.g.e., s. 101-102.

¹⁷⁸ Kılınç, a.g.m., s.20.

¹⁷⁹ Bir Başkan ve yedi yargıçtan oluşan Yüksek Mahkeme (Ay. md. 143) kendi içinde görev dağılımı yapar; Anayasa’ya göre Yüksek Mahkeme, Başkan ve dört yargıç ile toplanarak Anayasa Mahkemesi; Başkan ve iki yargıç ile veya sadece üç yargıç ile toplanarak Yargıtay veya Yüksek İdare Mahkemesi (YİM) görevini yerine getirmektedir.

¹⁸⁰ Bezar Eylem Ekinci, Doğu Akdeniz Üniversitesi, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde 2014 Anayasa Değişikliği Girişiminde Önerilen Bireysel Başvuru Yoluna İlişkin Genel Tespitler*, s.4.

olarak karmaşıktır. Örneğin, klasik haklar arasında yer alan kişi dokunulmazlığı hakkı (maade 9) düzenlemesinden önce sosyal güvenlik haklarının gelmesi gibi birçok düzenleme Anayasa'nın dağılık olduğunu göstermektedir¹⁸¹.

1960 Anayasası; anayasa değişikliği bakımından da oldukça sıkı kurallara bağlanmıştır. Buna göre; hiçbir koşulda, değiştirme, kaldırma veya ilaveye olanak tanınmayan bölümler içermektedir. Bu yönüyle klasik anayasa kitaplarındaki söylemle sert bir anayasa olduğunu söyleyebiliriz¹⁸².

İki toplumlu 1960 Cumhuriyeti Anayasası'nda, temel hak ve özgürlüklerin kapsamı, özü veya sınırlandırılması ile ilgili genel bir madde bulunmadığını görürüz. Ancak 7. Maddesinde¹⁸³ yaşama hakkını; maddeye ayrı bir ad vermeksizin, *Ana Hak ve Hürriyetler* genel başlığı altında düzenlemektedir. Burada, aşağıda görüleceği üzere, hem KTFD hem de KKTC Anayasası'nda yer alan düzenlemelere özdeş bir düzenleme karşımıza çıkmaktadır. Farklı bir düzenleme olarak; 1960 Anayasası, yaşama hakkının sınırlanma halleri içerisinde; mahkemece verilecek ölüm cezasının hangi hallerde verilebileceğine dair 2. fıkrasının ikinci cümlesinde, *taammüden katillik ve askeri yasalarda ölüm cezasını gerektiren suçlardan mahkumiyeti* de saymaktadır. Söz konusu ibareler ne KTFD Anayasası ne de KKTC Anayasası içerisinde yer almamaktadır. Bunun haricinde madde metni, lafzı ve kapsamının her üç anayasada

---

¹⁸¹ Murat Sarıca, Erdoğan Teziç ve Özer Eskişiyurt, *Kıbrıs Sorunu*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1975, İstanbul, s. 16-17.

¹⁸² a.g.e., s. 18.

¹⁸³ Kıbrıs Cumhuriyeti AY, Kısım II, Ana Hak ve Hürriyetler başlığı altında madde 7:

“1. Her şahıs hayat ve vücut bütünlüğü hakkına sahiptir.

2. Kanunun ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında yetkili bir mahkemece verilen bir hükmün infazı dışında, hiç kimsenin hayatına son verilemez. Kanun böyle bir cezayı ancak taammüden katil, ağır hiyanet, devletlerarası hukuka göre korsanlık ve askeri kanuna göre ölüm cezasını gerektiren suçlar için koyabilir.

3. Kanunla konduğu zaman ve gösterildiği tarzda aşağıdaki hallerde kesin olarak lüzumlu olduğu kadar cebir kullanılarak hayata son verilmesi, bu maddenin ihlali suretiyle yapılmış sayılmaz:

(a) şahsın veya mülkün, başka türlü kaçınılması ve tamiri imkansız aynı derecede bir zarara karşı savunulması;

(b) bir şahsın, yakalanması için veya kanuna uygun tutukluktan kaçmasını önlemek için;

(c) bir ayaklanmayı veya karşı koymayı bastırmak maksadıyla girişilen hareketler.”

benzeştiğini belirtmek mümkündür. Bu da bize üç anayasanın da AİHS’de yer alan yaşam hakkı ile paralel düzenlemede olduğunu gösterir.

2.3 1975 Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası’na Göre Yaşama Hakkı

KKTC’nin ilan edilmesinden önce savaş sonrası Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi¹⁸⁴ ile ardından 08 Haziran 1975 tarihinde Kıbrıs Türk Federe Devleti varlık göstermiştir. 1948 yılından sonra adada değişen koşullar, İngiliz sömürgesinin son bulması, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti’nin kurulması malesef Kıbrıslı Türkler açısından hukuken modernleşme sürecine girdikleri izlenimi yaratsa da, bu yapılanma uzun sürmemiş ve 3 yıl sonra birlik iradesinin son bulmasıyla Kıbrıslı Türkler yeni bir oluşum içine girmek durumunda kalmıştır. Bu şekilde Kıbrıslı Türkler 1975 yılında kurulan Federe Devlet ve edinilen anayasa tahtında ikinci bir hukuki modernleşme sürecine girmiş oldular¹⁸⁵.

Bu yönetim altında yaşama hakkına kısaca değinecek olursak; Kıbrıs Türk Federe Devleti Anayasası’nda İkinci kısım, genel hükümler içerisinde 5. maddesi ile temel hak ve özgürlükleri düzenlemektedir. 6. madde ile de temel hakların özü ve sınırları düzenlenmiştir¹⁸⁶. Yine KTFD Anayasası 10. maddesinde; hayat ve vücut bütünlüğü hakkına yer vererek, yaşam hakkını koruma altına almaktaydı. Söz konusu

---

¹⁸⁴ Otonom Kıbrıs Türk Yönetimi, Kıbrıs Türkleri tarafından 1 Ekim 1974’ten 13 Şubat 1975’te Kıbrıs Türk Federe Devleti’nin kurulmasına kadar, Kıbrıs adasında bulunan Türk yönetimidir.

¹⁸⁵ Tufan Erhürman, *Kıbrıs’ta Akıl Tutulması*, Işık Kitabevi, I. Basım, 2007, Lefkoşa, s. 4.

¹⁸⁶ KTFD Anayasası Madde 5: Temel Hakların Niteliği ve Korunması:

“(1) Herkes, kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve özgürlüklere sahiptir.

(2)Devlet, kişinin temel hak ve özgürlüklerini, kişi huzuru, sosyal adalet ve hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacak biçimde sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal bütün engelleri kaldırır, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli koşulları hazırlar.

(3) Devletin yasama, yürütme ve yargı organları, kendi yetki sınırları içinde, bu Kısım kurallarının tam olarak uygulanmasını sağlamakla yükümlüdürler.

madde 6: Temel Hak ve Özgürlüklerin Özü, Sınırlanması ve Kötüye Kullanılması: Temel hak ve özgürlükler, özüne dokunmadan, kamu yararı, kamu düzeni, genel ahlak, sosyal adalet, ulusal güvenlik, genel sağlık ve kişilerin can ve mal güvenliğini sağlamak gibi nedenlerle ancak yasalarla kısıtlanabilir.”

madde tüm içeriği ile KKTC Anayasası'nda yer aldığı şekilde düzenlenmiştir. Temel hak ve özgürlüklerin kapsamı ve sınırlanmasına ilişkin maddeler de benzerdir. Bu nedenle farklılık olduğu oranda aşağıda 1985 KKTC Anayasası'nda açıklama yapılırken yer verilecektir.

2.4 KKTC Anayasası'na Göre Yaşama Hakkı

KKTC hukukunda yaşama hakkını; Anayasası ile iç hukukun parçası olarak kabul ettiği AİHS kapsamında koruma altına almaktadır. Bunun yanında ceza yasası ve haksız fiiller yasası ile de hakkı koruma altında tutan bir hukuk sistemine sahiptir.

KKTC Anayasası madde 15 şöyledir:

*“Hayat ve Vücut Bütünlüğü Hakkı
Madde 15*

(1) Herkes, hayat ve vücut bütünlüğü hakkına sahiptir.

(2) Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında yetkili bir mahkemece verilen bir hükmün yerine getirilmesi dışında kimsenin hayatına son verilemez. Yasa böyle bir cezayı, ancak savaş halinde vatana ihanet, devletlerarası hukuka göre korsanlık ve tedhiş suçları için veya müebbet hapis cezası gerektiren bir suçtan mükerrer mahkûmiyet halinde koyabilir.

(3) Yasa ile konduğu zaman ve gösterildiği şekilde:

(a) Kişinin ve malvarlığının, başka türlü kaçınılması ve tamiri olanaksız aynı derecede bir zarara karşı savunulması; veya

(b) Bir kişinin yakalanması veya yasaya uygun tutukluluktan kaçmasının önlenmesi; veya

(c) Bir ayaklanmanın veya karşı koymanın bastırılması amacıyla girişim, eylem sırasında kesin olarak gerekli olduğu kadar zor kullanmak suretiyle yaşama son verilmesi, (1). ve (2). fıkra kurallarına aykırı sayılmaz.”

Genel hatları ile KKTC Anayasası içerisinde; AİHS'de yer aldığı hali ile benzeşen düzenlemelerle yaşam hakkının çerçevesini çizdiğini ve kapsamı belirlediğini gözlemlemekle birlikte madde metni ve içeriği açısından ayrışan yönler de mevcuttur. Tezin inceleme alanı açısından AİHS'den ayrışan yönleri ele alınacak olursa; hakkın istisna hallerinden ilki olan “Mahkemece verilecek ölüm cezası” hususunda, KKTC Anayasası bu cezanın hangi hallerde verileceğini AİHS'den farklı olarak madde metninde belirtmektedir. Yine AİHS'de hakkın düzenlendiği biçimden

farklı olarak; hakkın istisna hallerini içeren maddeler içerisinde nefsi müdafaa yanında mala karşı savunma yapma durumu da yer almaktadır. Hakkın sınırlandırılması başlığı altında bu hususu daha ayrıntılı ele alacağız.

Tarih boyunca yaşam hakkı, ülkelerin kendi bağımsızlık mücadelesi süreçlerinde verdikleri savaş durumlarında veya ülke içi çatışmalar ve terör olaylarında veya bireysel çatışmalarda ortaya çıkan öldürme olaylarında tartışma konusu edilmektedir. KKTC açısından tarihsel süreç içerisinde yaşama hakkı, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti içerisinde yer alan Kıbrıslı Türklerin, 1950'lerden itibaren Kıbrıslı Rumlar ile aralarında baş gösteren çatışmalar ve ölüm olaylarıyla dikkat çekmektedir. 1974 Barış Harekatı sonrası gelişen ayırım ve adanın iki ayrı bölüm olarak şekillenmesinin ardından, KKTC Devleti 1983 yılında hukuken kurulmuş bulunmaktadır. KKTC'nin kuruluşundan bu yana aşağıda inceleyeceğimiz olaylar ve davalar dışında KKTC aleyhine veya ileride izah edilecek sebeplerle Türkiye aleyhine yaşam hakkı ihlali ile ilgili AİHM'e başvuru olmadığını görmekteyiz. Bu olumlu bir durum olarak karşımıza çıkarken diğer yandan AİHM önünde yaşam hakkının KKTC hukuku açısından incelemesi yapılmadığı halde hakkın korumasının devletin pozitif ve negatif yükümlülükleri kapsamında tümüyle yerine getirilip getirilmediği incelemeye açıktır. KKTC'de yaşam hakkı ihlallerine karşı bir ceza yargılaması ve bir de özel hukuk yargılaması, bunların ardından başvurulacak temyiz mahkemeleri olan istinaf yargılaması sonucu Yüksek Mahkemeden çıkan kararlar ışığında hakkın dolaylı olarak incelenerek ele alındığı veya kendi özelinde incelendiği bir veri tabanı elde edebiliriz. Yagıtay Ceza Mahkemesi kararları, yaşama hakkının ihlal edilip edilmediğine pek tabii ki; yaşam hakkını ihlal ettiği iddia edilen fiil veya ihmalin yaşam hakkına yönelik bir suç olarak işlenip işlenmediği, ne şekilde işlendiği, kasten veya taksirle işlenip işlenmediği, cezaya etki edecek ağırlaştırıcı bir

sebeup olup olmaması gibi açılardan bakarak değerlendirecektir. Yargıtay Hukuk Mahkemeleri ise yaşam hakkı ile ilgili çıkarımlarını; tazminat sebebi doğuracak şekilde bir yaşamdan yoksun bırakma veya yaşama son verme hali bulunup bulunmadığı yönünde yapacaktır.

Yargıtay Ceza Mahkemesi bir kararında¹⁸⁷

“Yaşam hakkı Anayasamızın öngördüğü temel hak ve özgürlüklerin en önemlilerinden biridir. İnsanın yaşama hakkını ortadan kaldırmaya yönelik suçlardan mahkûm olan bir kimseye verilecek ceza takdir edilirken, sair şeyler yanında en temel hak ve özgürlükler arasında yer alan bir insanın yaşama hakkının sona erdirildiği dikkate alındığında Sanığa mahkûm olduğu suçun vehameti ile orantılı bir ceza takdir edilmesi gerekmektedir.”

denilmek suretiyle yaşam hakkını önemli ve vazgeçilemez haklar arasında gördüğünü ve bu hakkın ihlali halinde verilecek cezanın ağırlığının değişmekte olduğunu anlamaktayız. Yine Yargıtay Ceza Mahkemesi bir kararında;¹⁸⁸

“Bu suçun ihlal ettiği yaşama hakkı, KKTC Anayasasının öngördüğü ve güvence altında aldığı temel hak ve özgürlüklerin en başında gelir. Birincil niteliklidir. Nitekim yaşama hakkı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2. maddesi ile de temel kurucu hak olarak garanti altına alınmıştır. Yaşama hakkı dışındaki haklar ikincil konumdadır. Bunun nedeni, bir kimsenin yaşam hakkından mahrum bırakılması durumunda diğer tüm hakların anlamsız kalacak olması ve bu hakkın hiçbir şekilde “geri alınamaz” nitelikte olmasıdır.”

diyerek hem hakkın önemini hem de Sözleşme’deki hükmün dikkate alındığını vurgulamaktadır. Söz konusu Yüksek Mahkeme kararları, AİHS’ne ve içtihatlarına paralel bir hüküm verme çabasını ortaya koymaktadır.

Hukuk devleti ilkesi, devletin organları eliyle yürüttüğü tüm eylem ve işlemlerinin hukuk kurallarına uygun olması gerekliliğini ifade etmektedir. Hukukun üstünlüğü, KKTC (1985) Anayasası’nın 1. maddesinde Cumhuriyetin nitelikleri arasında sayılmıştır. Devletin amaç ve görevlerinden biri de; kişilerin temel hak ve

---

¹⁸⁷ KKTC Yargıtay Ceza, D.2/2005 Birleştirilmiş Yargıtay/Ceza 53/2002 ve 6/2002 (Ağır Ceza Dava No:969/2002; G. Mağusa.

¹⁸⁸ KKTC Yargıtay Ceza, D.20/2020 Birleştirilmiş Yargıtay/Ceza 61-63/2012 (Ağır Ceza Dava No:375/2012;Girne.

özgürlüklerini yargı denetimi yolu ile güvence altında tutmaktır. Hukukun üstünlüğü ilkesinin gerçekleşmesinin en önemli aracı olan yargı organları da aynı ilke doğrultusunda hukuk kurallarına uygun işlemler yapmalı ve temel hak ve özgürlükleri kısıtlanan veya engellenen kişilerin haklarını korumalıdır.

Birinci Bölüm’de devletin yaşam hakkının korunmasındaki yükümlülükleri ile ilgili kısımda pozitif yükümlülükler başlığında belirtildiği gibi; *Osman v. İngiltere* davasında AİHM; “Herkesin yaşam hakkı yasanın koruması altındadır” denilmekte ve AİHS’nin yaşam hakkı ile ilgili olarak sağladığı korumanın; devlete sadece kasten ve hukuka aykırı biçimde öldürmekten kaçınma değil, ayrıca kendi egemenlik alanında bulunan kişilerin yaşamını korumak için gerekli tedbirleri alma görevi de verdiği belirtilmiştir¹⁸⁹.

Belirtildiği üzere, AİHS’in 2. maddesinde belirtilen dört istisna dışında devletlere öldürme olaylarında sorumluluk yüklenmiştir. Bu dört istisna: yasanın öngördüğü durumlarda yetkili mahkemece verilen ölüm cezasının yerine getirilmesi; ikinci sırada; bir kimsenin yasadışı şiddete karşı korunması: Meşru sınırlar içinde gerçekleşen meşru müdafaa yaşam hakkının bir istisnası olmaktadır. Yaşama hakkına karşı saldırı yapılmış olan ve kendisine karşı hukuk dışı şiddet gösterilen kişinin kendisini savunmadan durmasını ve kendini korumamasını beklemek mümkün değildir. AİHM, meşru müdafaa durumunun varlığını değerlendirirken ulusal mevzuatın bu konuda koyduğu kriterlerle bağlı olmadığını ifade etmektedir¹⁹⁰. Devamla yasa; hukuka uygun bir gözaltına alma veya hukuka uygun tutuklanan kimsenin kaçmasını önleme; ayaklanma veya isyanı hukuka uygun olarak bastırmayı da istisna halleri olarak saymaktadır.

---

¹⁸⁹ *Osman v. Birleşik Krallık*, a.g.k.

¹⁹⁰ Gölcüklü ve Gözübüyük, a.g.e., s. 164.

Bunlar yanında KKTC’de, Sözleşme’ye taraf devletlerin bir kısmından ayrışan bir biçimde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru yolu bulunmamaktadır. KKTC’de Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru bulunmadığından yaşam hakkının tanımlanmasında doğrudan doğruya etkin rol oynayamamaktadır. Yaşam hakkı özelinden baktığımız zaman hukuk sistemimizin anayasal bir hakkı tanımlama, hakkın esas uygulama alanlarını belirleme veya kanunun lafzını yorumlama anlamında bireysel başvuru yolunu açmamakla, eksik kaldığını söyleyebiliriz.

2.4.1 Hakkın Düzenlenme Şekli

Hakkın düzenleme şekli bakımından, ilk olarak belirtilmesi gereken, AİHM’nin ‘yaşam hakkı’ başlığı ile KKTC Anayasası’nın ‘hayat ve vücut bütünlüğü hakkı’ başlığı dikkat çemektedir. Ancak Anayasa’nın 15. maddesinin içeriği bize buradaki ‘hayat hakkı’ deyiminin AİHS’deki yaşam hakkı ile aynı hakkı ifade ettiğini, herhangi bir farklılık olmadığını göstermektedir. KKTC Anayasası yaşama hakkını, 15. maddesinde Hayat ve Vücut Bütünlüğü hakkı olarak adlandırarak koruma altına almaktadır.

KKTC’de Ceza Yasası madde 205’te adam öldürme suçunu düzenlenmektedir¹⁹¹. Aynı başlık altında suçun farklı işleniş hallerine de yer verilmektedir. Dolayısıyla taksirle veya kasten öldürme suçu yasa altında düzenleme alanı bulmakta ve yaşama hakkının koruma alanlarından bir tanesi olan Ceza Yasası altında düzenlenmiş olma (pozitif yükümlülük içinde yer alan yasal rejim oluşturma yükümlülüğü) koşulu gerçeklik bulmaktadır. Yine Fasil 148 Haksız Fiiller Yasası altında yer verilen bilhassa madde 58, Başkasının Ölümüne Neden Olan Fiil İçin Belirli Kişilerin Dava Açma Hakkı altında; ölümle sonuçlanan bir olayda ölen kişinin

---

¹⁹¹ KKTC Ceza Yasası (Fasil 154), Beşinci Kısım, Kişilere Karşı İşlenen Suçlar, Birinci Bölüm md. 205 Adam Öldürme Suçu, <<https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>>, Erişim Tarihi: 23.02.2021.

yakınlarının tazminat istemiyle hukuk mahkemelerinde ölen şahsın ardında bıraktıkları için oluşan hayat zorlukları, maddi kayıplar ve manevi zararın değerlendirilmesi ile tazminat hükmü verilmektedir. Dolayısıyla devletin, özel hukuk ve kamu hukukunun anayasa ve ceza yasaları ve yargılaması boyutunda yaşam hakkını koruma altına aldığını söyleyebiliriz.

KKTC Anayasası'na göre 147. maddesinde düzenlendiği şekilde Cumhurbaşkanının, Cumhuriyet Meclisinde temsil edilen siyasi partilerin, siyasi grupların yanında en az dokuz milletvekili Anayasa Mahkemesinde doğrudan iptal davası açabilirler. Buna ek olarak kendi varlık ve görevlerini ilgilendiren alanlarda diğer kurum, kuruluş veya sendikaların da iptal davası açabileceği düzenlenmektedir. Bunun haricinde Anayasanın 148. Maddesi ile düzenlenen "Anayasaya Aykırılık Konusunun Mahkemeler Tarafından Yüksek Mahkemeye İletilmesi" imkân ve koşulları bulunmaktadır. Ancak bu yollar haricinde kişilerin veya yurttaşların başvuru yolu olan birey olarak Anayasa Mahkemesi'ne başvuru yolu düzenlenmemiştir. Bu bilgi ışığında KKTC'de kamu güçleri tarafından yaşam hakkının ihlal edildiği durumda AYM'ne bireysel başvuru yolu koruma alanlarından biri olarak mevcut değildir.

2.4.2 Yaşam Hakkının Koruma Alanı

KKTC Anayasa madde 15'te, madde metninin lafzı "herkes" hayat ve vücut bütünlüğü hakkına sahiptir demektir. Buradan herhangi bir ayırım gözetmeksizin hakkın koruma alanının herkese tanınan 'yaşamı sürdürme' hakkı olduğunu anlamaktayız. AİHS'de yer aldığı şekilde hakkın koruma alanını; dünyaya geldikleri andan doğal olarak ölüme kadar geçen sürede insanların yaşamları oluşturmaktadır. Ceninin yaşam hakkı alt başlığında inceleneceği şekilde KKTC açısından da AİHM

içtihatları ile uyumlu şekilde doğumdan sonra yaşam hakkının başladığı anlaşılmaktadır.

2.4.3 Yaşam Hakkının Yükümlüsü

Yaşama hakkının yükümlüsü, egemenliği altında yaşam sürdürmekte olan insanlara karşı sorumlu olan devlettir¹⁹². Yaşama hakkının yukarıdaki bölümde değinilen kavramsal tanımı bu konuda devletlerin yükümlü olduğunu ortaya koymaktadır. Devlet, üzerine düşen pozitif ve negatif yükümlülükleri yerine getirerek insanların yaşam hakkına müdahaleyi mümkün kılmamakla yükümlüdür¹⁹³. KKTC’de yaşam hakkı Anayasa ile koruma altında olduğu gibi, özel ve kamu hukuku alanlarında yer alan düzenlemelerle de koruma altındadır. Bunlar devletin pozitif yükümlülük alanlarına girmektedir. Yine pozitif yükümlülük altında; etkin soruşturmanın yapılması da devlete düşmektedir. Negatif yükümlülük olan; öldürmeme yükümü KKTC devleti açısından da geçerlidir ve devlet eliyle kasten veya taksirle öldürme yasaklanmış durumdadır. AİHS’de yer aldığı gibi KKTC Anayasası’nda da bu durumun istisna halleri mevcuttur.

2.4.4 Hakkın Öznesi

Hakkın öznesi Anayasa madde 15’te düzenlendiği biçimde herkestir. Ayrıca bir tanım veya açıklama bulunmamaktadır. Dolayısıyla; yaşam hakkından yararlanmanın KKTC açısından bir koşulu bulunmamakta ve burada genele uygun bir yaklaşımla herkes hakkın öznesi olmaktadır. Yaşamın başladığı ve sonlandığı an ile ilgili düzenlemeler veya çıkarımlar ile arada geçen süre hakkın söz konusu olacağı zamanı gösterecektir. Bu konuda, AİHS ve Mahkemenin kararları ile ülkelere takdir hakkı tanıdığı açıklanmıştı¹⁹⁴.

---

¹⁹² Doğru, a.g.e., s.4.

¹⁹³ Kaboğlu, a.g.e., s.272.

¹⁹⁴ Doğru, a.g.e., s.7-8.

Yaşamın son bulunduğu anın tespiti ile ilgili; KKTC mevzuatı ölüm tespitinde bulunma yetkisi hakkında açık bilgi vermemektedir ancak uygulamada tıp doktoru tarafından yapılan tespit ve tutanak neticesinde ölüm resmiyet kazanmaktadır. 2/1975 sayılı Doğum ve Ölümlerin Kaydı Yasası ile 23/1953 Ölüm Yargıçları Yasası ve 57/2014 sayılı İnsan Hücre, Doku ve Organ Nakli ile İlgili Kuralları Düzenleyen Yasa'da ölenden yapılacak nakil için beyin ölümünün gerçekleşmiş olması koşulu yer almaktadır (madde 24/2).

2.4.5 Gebeliğin Sonlandırılması

KKTC hukuku açısından Anayasal bir hak olan yaşama hakkının öznesi spesifik bir tanımla belirlenmediğinden, sözü edilen biçimde Fasıllık 154 Ceza Yasası'nı da incelemek gerekmektedir. Bu anlamda yapacağımız inceleme ceninin yaşam hakkına sahip olup olmadığını da ortaya koymaktadır. Madde (167) Çocuk Düşürmeye Teşebbüs, Madde (168) Kadının Kendi Çocuğunu Düşürme Teşebbüsü, Madde (169) Hamileliğin Yasal Bir Şekilde Sona Erdirilmesi başlıkları altındaki düzenlemeleri incelendiğinde;¹⁹⁵ ilk nazarda çocuk düşürme konusunda yasanın katı bir tutumu olduğunu ve “çocuk oluşsun veya oluşmasın” demekle katı bir tutum sergilediğini görmekteyiz. Dolayısıyla burada doğmamış ve belki de henüz oluşumunun ilk haftasında olan bir döllenmenin veya hamile kadının vücut bütünlüğünün de koruma altında olduğunu anlamaktayız. Keza yasal olarak hamileliğin sonlandırılması hususunda da; 10 haftadan önceki hamileliğin belli izin ve rıza koşulları ile sonlandırılması mümkün olmakla birlikte 10 haftalık hamilelik tamamlandığı zaman bundan sonraki süreçte hamileliğin sonlandırılması bir istisna

---

¹⁹⁵ KKTC Ceza Yasası (Fasıllık 154) Dördüncü Kısım, Genel Olarak Kamuya Zararlı Suçlar; Üçüncü Bölüm Ahlakı Aykırı Suçlar başlığı altındaki düzenleme; madde 167, 168, 169 (A)1-2.

olarak düzenlenmekte ve ciddi koşullara bağlanmaktadır. Yargıtay Ceza'nın bir kararında şu ifadeler yer almaktadır.¹⁹⁶

*“167. maddenin orijinal kenar başlığında suçu tanımlamak için kullanılan sözcük “**Abortion**”dur. Abortion kelimesinin Türkçe hukuki karşılığı kürtajdır. Kürtaj ise tıbben çocuk aldırma veya çocuk düşürme, düşürtme, alma anlamına gelir ve hamileliğin annenin döl yatağında, rahimde, karında, uterusta gelişen fetüs veya bebek aşamasındaki evreyi anlatır. Bu evrede çocuğun oluşumunu, doğumunu ortadan kaldırmak için maddede tarif edilen fiillerle yapılan müdahalelerin tümü kürtaj veya kürtaja teşebbüs sayılır. Bu anlamda madde içerisinde “**miscarriage**” yani gebeliğin düşükle sonlanması kelimesinin kullanılması neticeyi veya manayı değiştirmez. Suçun tanımı kürtajdır.”*

Görüldüğü üzere kararda, kürtajın kökünde yatan süreç ile kelimenin manasını açıklamaktadır.

Ancak yaşamın veya kişiliğin başlaması konu düzenlemelerle yine de netlik kazanmamaktadır. Burada yaşam hakkını haiz bir bireyi veya canlıyı mı, yoksa oluşmakta olan cenin halindeki oluşumu veya döllenenekte olan bir yumurtayı mı, korumaktayız? Yukarıda açıklandığı üzere, bu konu hukuken ülkelere göre farklılık arz etmektedir. KKTC açısından Ceza Yasası'nda yer alan bu düzenlemeler bilhassa ceninin bizatihi var oluşunun 10. haftadan itibaren yasal koruma altında olduğunu göstermektedir. Bu durum yakın coğrafyamızdaki Türkiye Cumhuriyeti Ceza Yasasında da aynı süreyle yani 10 hafta ile kısıtlanmaktadır. Dolayısıyla 10. haftadan sonra çocuğun sağ bir şekilde doğumuna kadar olan süreçte varlığını ortadan kaldıracak herhangi bir fiil veya ihmal suç olup olmadığı yönünde incelemeye tabiidir. Burada, aynı durum, yaşam hakkının ihlal edildiği yönünde bir incelemeye tabii olup olmadığının da belirlenmesi gerekecektir. Yasal inceleme bize bu soruların yanıtı açısından net veriler sunmadığı için içtihatı bir inceleme yoluna gitmek gerekmektedir. Anayasal bir hak olan yaşam hakkı ihlallerine karşı KKTC hukuk düzeninde Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru hakkı olmadığı cihetle sadece

---

¹⁹⁶ Yargıtay Ceza 103/2016,104/2016,106/2016,107/2016, 110/2016, 133/2016, 24/2017, 25/2017, 26/2017, 27/2017, 28/2017 29/2017, 31/2017, 32/2017, 34/2017, D.3/2018, Karar Tarihi:15.03.2018.

Anayasa’da hak tanınanlar ile kendi varlıklarını ilgilendiren konularda bazı tüzeli kişilece açılmış davalar ve Yargıtay Ceza, Yargıtay Hukuk davaları temelinde verilere bakabilmekteyiz. Örneğin; Yargıtay Ceza; Meliz Akçal ile KKTC Başsavcılığı arasında, Yüksek Mahkeme kararında, KKTC hukukunda yaşam hakkının öznesinin nasıl değerlendirildiğine dair birtakım çıkarımlar yapılmasına olanak sağlamıştır. Kararda şunlar belirtilmektedir:

“(...) diğer yandan, ilgili yasa maddesi dikkate alınıp, bu suçla korunan hukuki yararın ne olduğu irdelendiğinde, 18 yaşından büyük bekâr kadınlar açısından, 10 haftadan önceki hamilelikler için annenin tercih hakkının; bu bağlamda kadının vücut bütünlüğü üzerindeki tasarruf hakkının korunan hukuki yarar olduğu söylenebilir. Kısaca, Yasamızın 10 haftadan önceki hamilelikler açısından kadının vücut bütünlüğü üzerindeki tasarruf hakkını ön plânda tuttuğu söylenebilir. 10 haftanın üzerindeki hamilelikler için ise, bu suçla korunan hukuki yararların, bir birey olarak kabul edilmemekle birlikte, ceninin gelecekteki yaşama hakkına kavuşabilmesi hakkı, kadının bedensel ve ruhsal sağlığı, gelecek neslin sağlıklı devamının sağlanması ve bu bağlamda gelecek neslin korunması olduğu söylenebilir.”¹⁹⁷.

Buna göre doğumdan önce ceninin de yasal koruma altında olduğunu ancak yaşam hakkının sujesi olmadığını anlamaktayız. Bu konu etik, ahlaki ve bilimsel boyutta da yoruma açık ve tartışmalı alanlardan biridir. Doğumdan sonra hangi anında yaşam hakkı anlamında suje olunacağı da yoruma açık bir husus olarak durmaktadır. 9/1975 sayılı KKTC Doğum ve Ölümlerin Kaydı Yasası sağ doğumdan sonra kaydın yapılacağı usulleri içermekte ancak sağ doğumun tanımını yapmamaktadır. Görevli doktorun raporu doğrultusunda hareket edilmektedir.

KKTC’de gebeliğin sonlandırılmasında suç unsuru bulunması halinde burada korunan değer ceninin yaşam hakkının değil, ceninin gelecekteki yaşama hakkına ulaşması hakkı, annenin beden ve ruh sağlığı, gelecek neslin sağlıklı devamına olanak verilmesi olduğunu ifade etmiştik. KKTC’de yaşamın başlangıcı ve sonu konusunda mevzuat içerisinde bir tanımlama bulmak mümkün olmamakla birlikte,

---

¹⁹⁷ Meliz Akçal ile KKTC Başsavcılığı arasında, Yargıtay/Ceza No: 12/2017, D. 5/2017, s.12. <<https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararara3.aspx>> Erişim tarihi: 27.04.2020.

gebeliğin sonlandırılmasına ilişkin ceza yasasında sayılan sınırlandırmalardan, suç sayılan fiillerden hareketle bir çıkarımda bulunulabilmektedir. Buna göre; Ceza Yasası Fasıl 154, 10. haftadan sonra zaruri olmadığı halde gebeliğin sonlandırılmasını suç olarak düzenlemektedir. Bu yasa tahtında 10 haftadan sonra sağ doğuma kadar olan sürede cenine yapılan müdahale sonucu gebeliğin sonlandırılması halinde ise Yargıtay Ceza kararı ışığında yaşam hakkından değil ilerde yaşama şansı bulunan bir oluşuma müdahale edildiğinden söz etmektedir. Dolayısıyla yaşam hakkının KKTC hukuku açısından da doğumdan itibaren söz konusu olacağını söyleyebiliriz. Yaşamın sona ermesi ile ilgili tespit öncelikle tıp biliminin karar verebileceği bir husus olduğu cihetle KKTC’de de ilk bölümde yer alan *yaşamın sonu* başlığında belirtilen yasalar çerçevesinde ilgili tabib tarafından verilecek rapor ışığında yaşamın son bulunduğu tespit edilecektir.

2.4.6 Ötenazi (Ölme Hakkı)

Hukuki açıdan ötanazinin tanımlamaları değişiklik göstermektedir; bir tür ölüme terk etme, ölüme izin verme veya, acıma suretiyle ölümün gerçekleşmesine müsaade etme veya kişinin dayanılmaz acılarına son verme veya özgür ve sağlıklı karar alma kapasitesine sahip bir kişinin özgür iradesi ile daha az acılı bir ölümü tercih etmesi hakkı olarak farklı görüşler mevcut olsa da; ötenazi hak ve hürriyetler açısından geliştirilebilir. Bu açıdan bakılırsa ötanazi bir “ölüm hakkı”dır. Yaşama hakkının tersinden hareketle ötanazi, “olumsuz yaşama hakkı”dır¹⁹⁸.

Ötanazinin gerçekleşmesi için sergilenecek fiiller hala birçok ülkede suç olarak kabul edilmektedir. Suçun niteliği ve cezanın miktarı ülkelerde değişiklik göstermektedir. Bunun yanında ötanazinin suç olması gerektiğini savunanlar da; mağdurun rızasızdikkate alınmayacak olsa da, fiili işleyen kişinin insani hislerle

hareket etmiş olmasından ötürü ötenazinin kasten adam öldürme suçunun cezası ile bir tutulmaması ve bunun ayrı bir suç olarak nitelenmesi gerektiğini belirtmektedirler. Öte yandan kişi özerkliğinin artması ve bireye tanınan hakların gelişmesi ile ötenazinin suç olmaktan çıkarılması eğilimlerinin de arttığı gözlemlenmektedir¹⁹⁹.

KKTC veya TC’de ötenazi veya yardım alarak intihar gibi düzenlemeler mevcut değildir. Fasıllık 154 Ceza yasası²⁰⁰ madde 218 ve madde 219’da intihar teşebbüsü veya intihara yardımcı olmayı suç olarak düzenlemekte idi ancak daha sonra 219. maddeyi tümüyle kaldırmıştır. Bu durumda, kişilerin intiharına yardım etmek suç olarak düzenlenirken, kişinin intihar girişimi suç olmaktan çıkarılmıştır. Madde 218 şöyledir:

*“Madde 218- İntihara Teşvik: (a) Başka birine intihar etmesi için akıl veren, yol gösteren veya teşvik eden; veya
(b) Başka birini intihara teşvik eden ve bu suretle onu intihara tahrik eden; veya
(c) Başka birinin intihar etmesine yardımcı olan herhangi bir kişi, ağır bir suç işlemiş olur ve ömür boyu hapis cezasına çarptırılabilir.”*

Madde 219’da düzenlenen intihara teşebbüs ise 14/2020 sayılı değişiklik yasasıyla yürürlükten kaldırılmıştır.

Buradan hareketle ötenaziye dair bir düzenlemenin olmayışı ve intihar konusunda teşvik etmenin suç olması da dikkate alınarak KKTC’nin yaşama hakkının tersi olarak “ölme hakkı”nı konu etmediğini aksine bu yöndeki bir hareketin suç kapsamına gireceğini anlamaktayız. Bu konuda bir karar üretmediği cihetle ileride ölme hakkı şeklinde bir düzenlemeye doğru yasal zemin oluşturulabilir mi

---

¹⁹⁸ Arzu Besri, “Ötenazi ve Yaşama Hakkı”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, sayı 86, 2009 Ankara, s.189-190.

¹⁹⁹ Erika Biton Serdaroğlu, “Ötenazi-Ölme Hakkı”, Okan Üniversitesi Hukuk Fakültesi, s.470, <<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/333843>>, Erişim Tarihi: 23.02.2021.

²⁰⁰ Fasıllık 154 KKTC Ceza Yasası, Beşinci Kısım, Kişilere Karşı Suçlar, İkinci Bölüm Taammüden Katillik ve İntihara İlişkin Suçlar, md. 218 ve md. 219, <https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx> >, Erişim Tarihi: 20.02.2021.

veya bu konuda hangi noktada duruş sergileyebileceği hususunda bir tespitte bulunamamaktayız.

2.4.7 Kayıp Şahıslar Konusunda Yapılan Başvurular

Bu başlık altında, kayıp şahıslar konusu ele alınmaya çalışılacaktır. Bu bakımdan öncelikle kayıp şahıslara ilişkin bir tanımla hareket etmek bize yol gösterici olacaktır. Uluslararası Kızılhaç Komitesi (UKK) İnsancıl Hukuk Danışmanlık Servisi Kayıp Şahıs tanımını şöyle yapmıştır:

“Kayıp kişi kendisi olarak ve/veya yakınları tarafından bulunduğu yer belli olmayan ve güvenilir kaynaklardan alınan bilgiye dayanılarak milli mevzuata göre uluslararası veya uluslararası olmayan bir silahlı çatışma, iç şiddet veya karmaşa durumu, doğal felaketler veya yetkili Devlet merciinin müdahalesini gerektiren durumlar ile bağlantılı olarak kayıp olarak bildirilen şahıstır.”

2010 yılında yürürlüğe giren *Bütün Kişilerin Zorla kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme (Zorla Kaybedilmeye Karşı Sözleşme)*²⁰¹ ile “zorla kaybedilme” doğrudan bir insan hakkı olarak düzenlenmiştir. Zorla kaybedilme yaşam hakkı, işkence yasağı, özgürlük ve güvenlik hakkı, aile hakkı, etkili hukuk yolu hakkı ile doğrudan ilgili bir durumdur²⁰².

Zorla Kaybedilmeye Karşı Sözleşme'nin 2. maddesi; devletin görevlileri tarafından veya devletin yetkisi, desteği veya göz yumması ile kişiler veya gruplar tarafından tutuklama, gözaltına alma, kaçırma veya herhangi başka bir şekilde özgürlüğünden mahrum etme, kaybolan kişinin kaderini veya nerede olduğunu gizleyerek ilgili kişi veya kişileri özgürlüğünden mahrum etme eylemini reddetme ve söz konusu kişiyi yasanın koruması dışında tutma insanlığa karşı suçlar içerisinde zorla kaybedilme olarak tanımlamaktadır.

---

²⁰¹ Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme, <<https://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/bm-butun-kisilerin-zorla-kaybedilmeden-korunmasına-dair-uluslararasi-sozlesme.pdf>>, International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance, <https://treaties.un.org/doc/Publication/CTC/Ch_IV_16.pdf>, , Erişim Tarihi: 15.02.2021.

Kıbrıs özelinde; süregelen çatışmalar ve 1974 harekatı sırasında kaybolan şahıslar ile ilgili çalışmalar şu şekilde başlamıştır; Öncelikle Kuzey’de 7/1974 sayılı *Şehit ve Hadise Kurbanı Aileleri ile Malüllere Yapılacak Yardımlar, Yardım Komiteleri Kurulması, Yetkileri ve Diğer Hususlarda Hükümler Koyan Yasa* ile başlamıştı. Ancak yasanın dar kapsamı yani savaşın karşı tarafınca öldürüldüğü sabit olan kişilerin ailelerine yardıma ilişkin düzenlemeleri içermesi ve ardından çıkarılan 21/1985 sayılı *Şehit ve Hadise Kurbanı Çocuklara Arsa Verilmesini Düzenleyen yasa* ile bir önceki yasada yer alan düzenlemelere paralel bir yardım sistemi sağlanmaya çalışılmıştır. Yine sosyal hayatta şehit çocuklarına yardımı öngören düzenlemeler bunları takip etmiştir. Sadece Kıbrıslı Türkler ve çatışmada bulunmuş Türk askerini esas alan düzenlemeler haricinde Kıbrıslı Rumların kayıplarına ilişkin herhangi bir düzenleme ilk etapta yapılmamış bu yönde çalışmalar yürütülmemiştir. İlerleyen bölümde yaşam hakkı anlamında kayıp şahıslarla ilgili devletin pozitif yükümlülükleri kapsamında yer alan etkin soruşturma yükümü içerisinde eksiklik olarak ve dolayısıyla yaşam hakkının ihlali olarak tespit edilen ve öncelikle Kıbrıslı Rumların Türkiye aleyhine açmış olduğu kayıp şahıslar özelindeki davalar ele alınacaktır.

Adada kayıp şahıslar meselesi ile ilgili 1974-1977 yılları arasında birçok görüşmeler olmasına karşın konuyu çözmeye yönelik esaslı bir adım atılmamıştır. Sonuçta, BM Genel Kurulunun önerisi ile Nisan 1981’de BM himayesinde her iki toplumun anlaşması ile Kayıp Şahıslar Komitesi (KŞK) kurulmuştur. Kurulan bu Komite 2004 yılına kadar etkili bir çalışma ortaya koymamış olmakla birlikte 2004 yılında sorumluluklarının genişletilmesi üzerine ilk kayıplara ilişkin kalıntılar bulunarak ailelere teslim edilmeye başlanmıştır. Bu konuda Kıbrıslı Türk gazeteci yazar Sevgül Uludağ’ın gerçekleştirdiği ve 500’e yakın hem Kıbrıslı Türk hem de Kıbrıslı Rum aileleri ile yapılan

---

²⁰² Öncel Polili, “*Kayıp Kişilerin Ailelerinin İnsan Hakları*”, Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı

raportajlarının derlendiği kitabında kayıp şahıslara ilişkin meselenin psikolojik, maddi, insani ve devletlerin ötesindeki boyutunu gözler önüne sermektedir²⁰³. Kayıp aileleri için akıbetini bilmedikleri yakınlarının acısı hiç son bulmadığı gibi, belirsizlik unsuru da aileleri tüketmektedir. Buna karşın devlet politikası bu hususta etkin olmadığı takdirde söz konusu acı aileler için çaresizlikle birleşmektedir.

KKTC’de iç hukukunun parçası olan kayıp şahısların ve yakınlarının haklarını koruyan uluslararası sözleşmeler; *AİHS, Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezalandırmalara Karşı Sözleşme (İşkenceyi Önleme Sözleşmesi), Her Türü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kalkmasına Dair Sözleşme ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme* kayıp kişilerin ve ailelerinin hakları ile en çok ilgili olan ve KKTC iç hukukunun parçası olan sözleşmelerdendir²⁰⁴. İlerleyen başlıklarda daha ayrıntılı ele alınacağı üzere AİHM Kıbrıs dolayısıyla Türkiye aleyhine gelen başvurularda Türkiye’nin sorumluluğu olduğu tespit etmiştir. Dolayısıyla Türkiye’nin Kuzey Kıbrıs’taki Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rum kayıpların akıbetlerinin ne olduğu konusunda sorumluluğu vardır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Türkiye’ye karşı getirdiği ilk başvurularda AİHS’nin 2. maddesi ile ilgili hem usul hem de maddi yükümlülükler açısından devam eden ihlalin olduğu bulgusuna varmasını Mahkemeden talep etmişti. Başvuruda davalı Devlet yetkililerinin devamlı olarak kayıp şahısların akıbetiyle ilgili herhangi bir araştırma yürütmemesi sebebiyle usul ihlali yapmakta olduğunu iddia etmişti. Kıbrıs Cumhuriyeti yine Mahkemeden davalı Devletin hayatı tehdit eden şartlarda kaybedildiği bilinen ve davalı Devlet tarafından kayıp şahısların yaşam hakkını

Yayıları, 2012, s.9.

²⁰³ Sevgül Uludağ, “İncisini Kaybeden İstiridyeler”, IKME Sosyo-Politik Araştırmalar Enstitüsü, 2005.

²⁰⁴ Polili, a.g.m., s.17.

korumak için gerekli işlevsel önlemleri alma konusundaki başarısızlığı konusunda bulgu yapmasını talep etti. Mahkeme; davacı hükümetin, sunmuş olduğu olguların kayıp şahısların herhangi biri açısından Sözleşmenin 2. maddesinin esaslı bir şekilde ihlal edildiği şeklinde yorumlanmasının kabul edilemez olduğu ancak davacı devletin taleplerinin yaşam hakkını korumakla ilgili 2. madde uyarınca Sözleşmeyi imzalayan Devletin usul yükümlülüğü kapsamında incelenmesi gerektiğine bulgu yapmıştır²⁰⁵. Mahkemenin vardığı sonuca göre davalı Devlet yetkililerinin yaşamı tehdit eden şartlarda kaybolan Kıbrıslı Rum şahısların akıbetini belirleme ile ilgili yürütmüş oldukları araştırmada başarısız olmaları ve KŞK'nin dar kapsamda yürüttüğü çalışmaların yetersizliğinden dolayı 2. maddenin sürekli bir ihlali söz konusu olmuştur²⁰⁶.

2.5 Yaşam Hakkına Yönelik Düzenlemelerde Sınırlama ve İstisnalar

Temel hak ve özgürlükleri düzenleyen maddelerin çoğu “özel sınırlama nedenleri” içermektedir. Bunlar KKTC Anayasası 11. madde ile düzenlenen genel sınırlandırmalardan ayrıdır. Yaşam hakkı özelinde, madde içerisinde yer alan sınırlandırmalara “nitelikli yasa kaydı” denilmektedir. Bu gibi nitelikli yasa kaydı ile sınırlama içeren hak ve özgürlüklerle ilgili madde metninde ‘ancak’, ‘yalnız’ gibi ibareler kullanılmaktadır²⁰⁷. Temel hak ve özgürlüklerle ilgili sınırlamalar anayasanın sözüne ve amacına uygun olarak yorumlanmak zorundadır. Bu anlamda nitelikli yasa kaydı içeren kısıtlamaların, açıkça ‘ancak’, ‘yalnızca’ gibi kelimelerle o hakkın kısıtlanma koşullarını belirttiği; hayat ve vücut bütünlüğü hakkı bakımından da maddenin içindeki sınırlamalar dışında genel sınırlama sebepleri (KKTC AY md

---

²⁰⁵ *Cyprus v. Türkiye*, BN. 25781/94, 10.05.2001, § 219.

²⁰⁶ Polili, a.g.m, s. 22.

²⁰⁷ Sağlam, a.g.e., s 115.

11) uygulanamayacaktır. Zira madde kendi içerisinde sınırlamanın tek halini kesin dille belirtmektedir²⁰⁸.

AİHS mdde (2)(2)'de hakkın sınırlandırılma hallerini düzenlese de bunların kesin belirli çizgileri vardır²⁰⁹. KKTC'de yer alan anayasal düzenleme de AİHS'de yer alan sınırlandırma halleri ile örtüşür niteliktedir. Meşru müdafaa olarak geçen savunma halinde, mala karşı savunmanın ve mahkemece verilecek ölüm cezasının hangi hallerde verilebileceğine dair madde metninde yer alan özel hallerin KKTC Anayasası'nda yer alması dışında, sınırlandırmalar AİHS ile örtüşmektedir.

2.5.1 Kişinin ve Malvarlığının Başka Türü Kaçınılması ve Tamiri Olanaksız Aynı Derecede Bir Zarara Karşı Savunulması

Türk hukuku ve AİHS'den farklı olarak KKTC Anayasası, hakkın sınırlanma halleri içerisinde yer alan kişinin karşıdan gelen şiddete karşı kendini müdafaa etme durumunu aynı zamanda kişinin malvarlığının da kaçınılmaz bir şiddete uğraması halinde mümkün olacağını söylemektedir. Bu yönüyle AİHM'nin madde (2) (2)'deki düzenlemesinden farklı olarak KKTC'de mala karşı şiddeti savunma halinde de ortaya çıkacak bir yaşam hakkı ihlali, uygunluk kriterleri çerçevesinde değerlendirildiği zaman hakkın istisnasını oluşturabilecektir.

Meşru müdafaya ilişkin iç hukuk düzenlemeleri bakımından; KKTC ceza hukuku prensipleri gereği nefsi müdafaa veya meşru müdafayı ispat külfeti sanıkta değil aksini ispat savcılık makamının mükellefiyetindedir²¹⁰. Bu durumda devlet kendi eliyle veya üçüncü kişilerin işlediği yaşam hakkı ihlalleri nedeniyle cezai yargılama yürütürken savunmanın ileri sürdüğü meşru müdafaa iddiasını kendisi

---

²⁰⁸ a.g.e., 122.

²⁰⁹ J.G Merrills vs A.H. Robertson, *Human Rights In Europe – A Study of the European Convention on Human Rights*, Manchester University Press, 4. Baskı, s.33.

²¹⁰ Bkz. Yargıtay Ceza İstinaf No:3/1975, Dava No:884/74, <<https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararara3.aspx>>, Erişim Tarihi:

sorgulayarak, meşru müdafaanın bulunup bulunmadığının ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

2.5.2 Bir Kişinin Yakalanması veya Yasaya Uygun Tutukluluktan Kaçmasının Önlenmesi

Bu madde, bir suçu önlemek ve hukuka uygun bir yakalama amacıyla otoritenin müdahalesi sırasında meydana gelen ölümlerin yapılan müdahalenin orantılı bulunması halinde makul sayılabileceğini anlatmaktadır. Burada kamu otoritelerinin sorumluluğunun bulunmadığını söylemek için sıkı bir orantılılık aranmaktadır²¹¹.

*Andronicou ve Constantinou v. Kıbrıs*²¹² kararında, düzenlenen bir kurtarma operasyonu neticesinde hem rehine hem de rehin alan hayatını kaybetmiştir. Mahkeme kararında; her türlü tehlikenin öngörülerek çeşitli müdahale yollarının araştırıldığını ancak yine de sonuçta kişilerin hayatını yitirmiş olmasına karşın 2. maddenin ihlal edilmediğine hükmetmiştir. KKTC sınırları içerisinde bu tür bir olayla ilgili yaşam hakkı ihlali hususunda Yüksek Mahkemeye veya AİHM'ne taşınmış olay bulunmamaktadır.

2.5.3 Bir Ayaklanmanın veya Karşı Koymanın Bastırılması Amacıyla Girişim, Eylem Sırasında Kesin Olarak Gerekli Olduğu Kadar Zor Kullanmak Suretiyle Yaşama Son Verilmesi

Demokratik toplumlarda, toplumun devamı için mutlaka zorunlu olduğu bir durumda, devletin, yaşam hakkının mutlak niteliğine dokunmadan orantılı olarak güç

---

²¹¹ Gölcüklü ve Gözübüyük, a.g.e, s. 166.

²¹² *Andronicou ve Constantinou v. Kıbrıs Cumhuriyeti*, BN.86/1996/705/897, 9 Ekim 1997, Kararın orjinalinden aktaran; Serkan Cengiz, *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Yaşam Hakkı*, TBB Dergisi 2011 (93), s 9.

kullanabilmesi anlamındadır. Bu istisnalar bilhassa kolluk güçlerinin faaliyetleriyle alakalıdır²¹³.

AİHS’de yer aldığı biçimde KKTC Anayasası da hakkın sınırlanma hallerinden biri olarak ayaklanma ve isyan durumunu madde içerisinde ‘gerekli olduğu kadar zor kullanmak suretiyle’ deyimine de yer vererek düzenlemiştir. KKTC’de anayasal düzenleme, hakkın sınırını çizerken kullanılacak gücün sınırının da altını çizmiştir. KKTC Ceza Yasası’nda md. 74’te ise ayaklanmanın suç teşkil ettiği halin düzenlemesi içinde; kolluk güçlerinin uygulayacağı müdahale düzenlenirken; direnme halinde kolluk güçleri ‘makul olan gerekli kuvveti’ kullanabilir denilmekte ardından; ‘gerekli olan herşeyi yapabilir’ ve ‘meydana gelecek ölümden ne cezai ne de hukuki bir sorumluluk taşımayacaktır’ denilmektedir. Burada hem AİHS madde (2)(2)’nin ilgili bölümünden hem de KKTC Anayasası’ndan farklı olarak hukuka uygunluk nedeninin ortaya çıktığı madde içerisinde açık edilmek istenmiştir ancak tabii ki bunun yorumu ilgili Ceza Mahkemesi yargıcının yetkisinde olacaktır. KKTC sınırları içerisinde ayaklanma veya isyanın bastırılması sonucu yaşam hakkı ihlali ile ilgili herhangi bir olay ne iç yargı önüne ne de AİHM’ne taşınmamıştır.

2.6 Devletin İnsan Haklarının Korunmasında Üzerine Düşen Yükümlülükleri

2.6.1 Negatif Yükümlülük

Negatif yükümlülük devletin kişileri kasten veya taksirle öldürmeme, yaşamına son veren olmama yükümlülüğüdür. KKTC, devletin pozitif ve negatif yükümlülükleri kapsamında incelendiği zaman; hakkın korunma alanının, öldürmeme (negatif yükümlülük) kapsamında yasal düzenlemeler eliyle açıkça belirlenmiş olduğunu (ceza yasası), anayasada yer alan ölüm cezasının

---

²¹³ Gölcüklü ve Gözübüyük, a.g.e., s. 166.

uygulanmasının durdurulduğunu ve sadece Anayasa’da 15. maddede yer alan sebeplerle öldürmenin hukuka uygunluk teşkil edebileceği şeklinde bir düzenleme söz konusu olduğunu incelemiştik. Negatif sorumluluğun; orantısız güç ve mutlak gereklilik kriterleri çerçevesinde değerlendirilerek Mahkemenin karar ürettiğine de birinci bölümde değinmiştik.

KKTC Anayasası kuvvet kullanımını “kesin olarak gerekli olduğu kadar zor kullanılması” ifadeleriyle düzenlemiştir. Yine KKTC Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası İkinci Bölüm, Tutuklama ve Arama başlığı altında 9. maddesinin 2. fıkrasında: Tutuklamaya karşı direnen kişi şiddet gösterdiği hallerde polis memuruna veya tutuklamayı yapana, tutuklamayı yapabilmek adına ‘gereken her yola başvurabilir’ şeklinde geniş yetki tanımakta ancak bunun ardından devam eden düzenleme, söz konusu müdahalenin gerekli olandan kesinlikle daha fazla olamayacağını da söylemektedir. Bu da kullanılacak olan yolun veya yolların orantılılık veya ölçülülük ilkesi içerisinde değerlendirileceğini göstermektedir. Yine KKTC’de, 27-2013 Sayılı İyi İdare Yasası 2. Kısım İyi İdarenin İlkeleri başlığı altında Orantılılık İlkesi yer almaktadır. Burada KKTC’de İdarenin eylem ve işlemlerinde orantılılık ilkesi çerçevesinde hareket etme zorunluluğunun yasa ile düzenlenmekte olduğunu, bu bağlamda yasal düzenleme içerisinde “gerektiği ölçüde” ibaresinin yer aldığını keza “*amaca, özel kişilerin hak ve çıkarlarını daha az kısıtlayarak ulaşmak mümkünken, aynı amaca bu hak ve çıkarlar daha fazla kısıtlanarak ulaşma sonucu veren eylem ve işlemler yapılamaz*” denilmek sureti ile devlet organlarını keyfi davranışlardan kısıtladığını dolayısıyla AİHM’nin içtihatlarında vurguladığı ilke ve prensiplerle paralel bir iç hukuk düzenine sahip olduğunu görürüz. Zaman zaman Yüksek Mahkemesince kararları emsal alınabilen Türkiye Cumhuriyeti yasaları da hem Anayasası’nın 13. maddesinde hem de idarenin

genel ilkeleri çerçevesinde; ölçülülük ilkesi kapsamında; kolluğun kuvvet kullanımı, direnmenin şekline ve yoğunluğuna göre, direnenleri etkisiz kılacak şekilde, adım adım artan biçimde uygulandığı zaman meşrudur denilmektedir²¹⁴. Burada sözü edilen kuvvet kullanma; ateşli silah dışında su püskürtme, cop, göz yaşartıcı bomba gibi araçların kullanılmasını da içermektedir²¹⁵.

Mahkemenin devletin negatif yükümlülüğünü yerine getirmeyerek yaşam hakkını ihlal ettiği hususunda bulgu yaptığı Kıbrıs özelindeki kararlara baktığımızda, *Kakoulli ve diğerleri v. Türkiye* davası; aile üyeleriyle sınıra yakın bir noktada salyangoz toplarken uyarı levhalarına rağmen sınıra yaklaşan ve sözlü olarak Türkiye askeri tarafından uyarıldığı halde uzaklaşmayan şahsa ateş edilip yaşamının son bulmasıyla ilgili olarak Mahkeme önüne getirilmiştir. Mahkemenin bu davadaki bulguları; söz konusu şahsın yakınları ve görgü tanıklarının ifadelerinden yola çıkarak, sözlü uyarı sonucu ellerini havaya kaldırıp teslim olan şahsa ateş açılmasının, keza adli tıp raporlarında arkasını dönen şahsa ateş edilmeye devam edilmiş olmasının ve bilhassa silahsız olduğu görülen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması amacıyla uygulanan gücün aleni surette orantılılık ilkesine ters düştüğü ve yaşam hakkının ihlal edildiği yönünde olmuştur. Etkin soruşturma kapsamında da KKTC otoritelerince sürdürülmüş soruşturmanın oldukça yetersiz ve özellikle adli tıp raporlarının uluslararası standartlardan uzak olduğu görüşüne yer verilmiştir. Konu kararda, KKTC’de yapılan otopsi raporlarının ve polis tahkikat raporlarının dikkate alınması her ne kadar Mahkeme bu konuda, olayın gerektirdiği hallerde yönetsel

---

²¹⁴ Hayrettin Kurt, *İdari Yaptırımlara Karşı Güvenceler*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVIII, Y., Ankara, 2014, Sayı 1, s.163- 164.

²¹⁵ Duvan, a.g.m., s.663.

uygulamalar incelenebilir demekle yetinse de, KKTC için olumlu bir yorum olarak düşünölmüş ve aynı oranda Rum kesiminde hoş karşılanmamıştır²¹⁶.

*Andreou v. Türkiye, Solomou ve diğçerleri v. Türkiye, Isaak ve diğçerleri v. Türkiye*²¹⁷ kararları ardışık tarihlerde meydana gelen ölüm olayları ile ilgilidir. Anastasios Isaak'ın motor birliğı ile sınır boylarında düzenledikleri ve adada Türk askerinin varlığını protesto ettikleri gösterilerde; Türk askeri, polis ve sivillerce yapılan kavgada vücuduna sürekli aldığı darbeler ve son olarak yerde yattığı vaziyette kafasına atılan taş ile hayatını yitirmesi sonucunda Mahkeme'ye yapılan başvuruda Mahkeme; orantısız güç kullanımı, şahsın silahsız oluşunu ve kendisinden korunması gereken sivillerin etrafta olmayışına vurgu yaparak yaşam hakkının ihlal edildiğini ifade etmiştir. Şahsın cenaze töreni sonrası, Rum vatandaşlarının, olayın üzüntüsü ile yeniden sınır boylarında başlattığı yürüyüş ve taşkınlık sonucu önce Türk bayrağına tımandığı esnada Solomous Solomou isimli şahıs, uzaktan ateş edilerek öldürölmüş ardından kalabalık gruplar içerisine açılan ateş sonucu Georgia Andreou karnına isabet eden kurşun sonucu hastaneye kaldırılmış ve müdahale sonrası bir böbreğini kaybetmiş ancak yaşamını yitirmemişti. Mahkeme önüne gelen bu iki olayı da *Isaak ve diğçerleri v. Türkiye* kararı ile aynı tarihte sonuçlandırarak; orantısız güç ve korunması gereken sivillerin bulunmayışı, söz konusu kalabalığın bir saldırı halinde olduğu ancak, silahsız olduklarını, daha az güç uygulanarak söz konusu saldırıya son verilebileceğine işaret ederek yaşam hakkı ihlali olduğuna karar vermiştir.

---

²¹⁶ *Kakoulli ve diğçerleri v. Türkiye* BN.38595/77, 22.11.2005, kararın orjinalinden aktaran, Necatigil (2006), s. 267-271.

²¹⁷ *Andreou v. Türkiye*, BN. 45653/99, KT.24.06.2008, § 50-57, *Solomou ve diğçerleri v. Türkiye*, BN. 36832/97, KT. 24.06.2008, § 75,76 ve77. *Isaak ve diğçerleri v. Türkiye*, BN. 44587/98, KT. 24.06.2008, § 117 ve 118.

2.6.2 Pozitif Yükümlülük

Devletin pozitif yükümlülüğünü yerine getirmesi için üç temel başlıkta varlık göstermesi gerektiğini belirtmiştik. Bunlar; etkili yasal rejim oluşturma, koruyucu tedbirler alma ve etkin soruşturma yapma şeklinde kabul görmektedir. KKTC devleti, yasalarında, yaşam hakkını koruma altına almakta keza AİHM'nin birçok kararında vurguladığı hakkın istisna halleri ile ilgili; orantılılık, mutlaka gerekli olma gibi ilkeleri Anayasa'da belirtmektedir. Pozitif yükümlülüğü kapsamında KKTC'nin hak ihlalleri; yasal rejim oluşturma açısından incelendiğinde; Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yolu olmayışı dikkat çeker. Diğer yandan etkin soruşturma yapma yükümlülüğü bakımından pozitif yükümlülüğü ele alındığında; KKTC'nin ölümün gerçekleşmesinin ardından oldukça önem taşıyan ilk tahkikat aşamasında kolluk güçleri tarafından yürütülecek araştırma ve incelemede eksik kaldığı dikkat çekmektedir. Kayıp şahıslar meselesi özelinde ise gereken takibiW yapamadığı ve kurulan kayıp şahıslar komitesinin etkin araştırma kapasitesinin sorgulandığı ve yetersiz olduğu cihetle hak ihlallerine yol açtığı gözlemlenmektedir. Kayıp şahıslar meselesi pozitif yükümlülüğün, koruyucu tedbirler alma kısmında da eksiklik olduğunu göstermektedir. Açılan davalar özellikle 1974'te Kıbrıs'ta gerçekleşen savaş döneminde ve öncesindeki toplumlararası çatışmalarda öldürülen ve kaybolan Kıbrıslı Rumların yakınları tarafından açılmış olan ve devletin pozitif yükümlülüğü altında incelenerek bu yükümlülüğün yanında özellikle devletin etkin soruşturma yapma yükümlülüğünü de yani usul yükümlülüğünü de yerine getirmediği gerekçesi ile yaşam hakkı ihlallerinin bulunduğu yönünde tespit yapılmış olan kararlardır. Bu kararlardan bir tanesi olan; *Varnava ve diğerleri v. Türkiye*,²¹⁸ Kıbrıs'taki kayıplarla ilgili karara bağlanan ilk bireysel başvurudur ve emsal

niteliğindedir. AİHM bu kararında; 1974'te Türkiye otoriteleri veya Kıbrıslı Türk otoriteleri altında meydana gelen ve başvuruların da dahil olduğu tutuklu grubunun Adana Hapishanelerinde tutulduktan sonra akıbetlerinin belirlenememesi üzerine bilhassa etkin soruşturma yapılmadığı gerekçesi ile Türkiye aleyhine yaşam hakkı ihlali bulgusunda bulunmuştur.

Kıbrıslı Türklerin, Kıbrıs Cumhuriyeti aleyhine hak ihlalleri ile ilgili başvuruda bulunabilmesi için Kıbrıs Cumhuriyeti iç hukuk yollarını tüketmesi gerekeceğinden ve pratikte Güney'de aktif bir avukat tarafından temsiliyeti sağlanması gerekli olacağından böylesi bir başvuru uzun süre yapılmamıştır. Bu hususta diğer bir gerçek; dava açacak olan Türkiye Cumhuriyeti'nin, Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımaması ve varolan sorunu daha çok siyasi yollarla çözüme çabası içinde olması idi²¹⁹. Ancak daha sonra 2001 ve 2002 yıllarında dört ayrı dosya²²⁰ hazırlanarak Kıbrıs Cumhuriyeti aleyhine bireysel başvurular dosyalanmıştır. Bu başvurular 1964 yılında kaybolan bir grup Kıbrıslı Türk ile ilgili yaşama hakkı ihlalini; bilhassa devletin etkin soruşturma yapmadığı gerekçesi ile yapılan başvurulardır. Kıbrıs Cumhuriyeti, Komisyona bireysel başvuru hakkını 1989 yılında tanımıştı ancak, Kıbrıs Cumhuriyeti'nde iç hukuk yollarını tüketmek için Kıbrıslı Türklerin ilgili mahkemelerde söz konusu yolu aşması neredeyse imkansız olduğundan bu tür bir başvuru düşünülmemiştir. Ancak daha sonra, AİHM tarafından Türkiye aleyhine kararların arka arkaya açıklanması ile söz konusu adım Kıbrıslı Türkler tarafından atılmış ve başvurular, iç hukuk yollarına gitmenin mümkün olmadığı gerekçesi ile iç hukuk yolları tüketilmeden söz konusu başvurular yapılmıştır. Başvurular Komisyon

---

²¹⁸ *Varnava ve diğerleri v. Türkiye*, BN. 16064/90, 16065/90, 16066/90, 16068/90, 16069/90, 16070/90, 16071/90, 16072/90 ve 16073/90, 18.09.2009, § 134-136.

²¹⁹ Necatigil (2006), s.202 ve 203.

²²⁰ *Saydam Hüsnü Baybora ve diğerleri v. Kıbrıs Cumhuriyeti*, BN.76575/01, *Lütfi Celül Karabardak ve diğerleri v. Kıbrıs Cumhuriyeti*, B.N. 77116/01, *Şahap Şemi ve Diğerleri v. Kıbrıs Cumhuriyeti*, BN.13212/02, *Hüseyin Naim Göçer ve diğerleri v. Kıbrıs Cumhuriyeti*, BN.28280/02.

tarafından kısa sürede kabul edilemez olarak değerlendirilmiş ve bilhassa 90'lı yıllarda Rum kayıp şahıslar birimine başvuru yapıldığı ve oradan çıkan sonucun üzerinden de uzun süre geçtiği dikkate alınarak zamanaşımı (iç hukuk yollarında nihai kararın üzerinden 6 ay içerisinde AİHM'ne başvuru yapılmalıdır, Sözleşme madde 35(1)) bulunduğu ve iç hukuk yollarının tüketilmediğine kararda yer verilmiştir. Burada önemli olan nokta, aynı durumda olan Rum kayıplara ilişkin Türkiye aleyhine yapılan başvurularda söz konusu kriterlerin, özellikle zamanaşımı meselesinin Komisyon tarafından bu şekilde değerlendirilmemiş ve süregelen ihlal yorumu yapılarak başvuruların kabul edilmiş olmasıdır²²¹.

Diğer yandan KKTC vatandaşlarının negatif veya pozitif yükümlülüklerinin ihlal edildiği gerekçesi ile yaşam hakkı ihlali dolayısıyla Türkiye aleyhine KKTC iç hukuk yollarını tükettikten sonra başvuru yolu açıktır. Bu konuda mevcut *Adalı v. Türkiye* ve *Güzelyurtlu v. Türkiye* ve *Kıbrıs Cumhuriyeti* davaları da devletin etkin soruşturma yapma yükümlülüğü altında ele alınacaktır.

Kıbrıs dolayısıyla Türkiye aleyhine gelen davaları kategorize edecek olursak; Kıbrıs Cumhuriyeti'nin, Kıbrıs'ta yaşanan sair hak ihlalleri yanında yaşam hakkı ihlallerine ilişkin Türkiye Cumhuriyeti aleyhine yapmış olduğu başvuruları; *Kıbrıs Cumhuriyeti v. Türkiye*²²² (Toplam dört ardışık dava olan başvurularda; ilk olarak yapılan iki başvuru devlet başvurusu idi ve Komisyon söz konusu başvuruları birleştirerek incelemiştir. Ardından gelen iki ayrı başvuru tek tek ele alınmıştır). Söz konusu davaların tümünde Türkiye'nin adada bulundurduğu asker sayısı sebebiyle etkin kontrol sahibi olduğu dolayısıyla coğrafi sınırları dışında da olsa adada yaşanan hak ihlallerinden sorumlu bulunduğu, adanın Kuzeyi'nde etkin iç hukuk yolları

---

²²¹ Necatigil (2006), s.208.

²²² *Kıbrıs Cumhuriyeti v. Türkiye*, BN.6780/74, 6950/75, 26.05.1975, BN.8007/77, 10.07.1978 ve BN.25781/94, 10/05/2001.

bulunmadığı ve bilhassa kayıp şahıslarla ilgili süregelen yaşam hakkı ihlalinin bulunduğu yönünde Mahkeme değerlendirme yapmıştır.

Yukarıda negatif yükümlülük kapsamında incelediğimiz 1977 yılında *Chriso Kakoulli ve diğerleri v. Türkiye*²²³ kararı ve bunların ardından kayıp şahıslarla ilgili bireysel başvurular gelmiştir²²⁴. Bunları, yine yukarıda negatif yükümlülük kapsamında ele alınan kısımdaki sınır gerginlikleri sırasında meydana gelen ölüm olayları sonucu açılan davalar takip etmektedir²²⁵.

KKTC'den Türkiye aleyhine yaşam hakkı ihlali ile ilgili açılan davalar ise; *Adalı v. Türkiye* ve bunun yanında Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti ile birlikte aleyhine getirilen *Güzelyurtlu ve diğerleri v. Türkiye ve Kıbrıs Cumhuriyeti* davalarıdır. Bu iki dava ile ilgili; devletin etkin soruşturma yükümlülüğü başlığında bilgi verilecektir. Ayrıca kayıp şahıslarla ilgili listelenmiş olan davalardan sadece *Andreas Varnava ve diğerleri v. Türkiye* davası sonuçlandırılmıştır. Bu dava da devletin etkin soruşturma yapma yükümlülüğü altında ele alınacaktır. Diğer kayıp şahıslar meselesinden kaynaklanan dosyalar, Komisyon tarafından kabul edilebilirlik onayı almış ancak Mahkeme esasa ilişkin incelemesini tamamlamamış durumdadır.

2.6.2.1 Yaşam Hakkını Etkin Bir Şekilde Koruyan Yasal Rejim Oluşturmak

AİHS'nin 2. maddesinde yaşama hakkının korunması yükümlülüğü beraberinde etkili yasal rejim oluşturma yükümlülüğünü de getirmektedir ancak bu sadece yasal rejimin getirilmesiyle değil aynı zamanda bunun uygulanmasıyla da mümkün olacaktır²²⁶. KKTC bağımsız ve ancak uluslararası platformda birçok devlet

---

²²³ *Chriso Kakoulli ve Diğerleri v. Türkiye*, BN. 38595/77, 22.11.2005.

²²⁴ *Andreas Varnava ve Diğerleri v. Türkiye*, B. N.16064/90, *Loizos Loizides v. Türkiye*, B.N.16065/90, *Philippos Constantinou ve diğerleri v. Türkiye*, BN.16066/90, *Demetrios Theocharides ve diğerleri v. Türkiye*, BN. 16078/90, *Panicos Charalambous ve diğerleri v. Türkiye*, B.N. 16069/90, *Eleftherious Thoma ve diğerleri v. Türkiye*, BN.16070/90, *Savvas Hadjipanteli ve diğerleri v. Türkiye*, *Savas Apostolides ve diğerleri v. Türkiye*, *Demetrio Sarma ve diğerleri v. Türkiye*, BN.16071/90.

²²⁵ *Andreou v. Türkiye*, B.N. 45653/99, K.T.24.06.2008, *Solomou ve Diğerleri v. Türkiye*, B.N. 36832/97, KT. 24.06.2008, *Isaak ve Diğerleri v. Türkiye*, B.N. 44587/98, KT. 24.06.2008.

²²⁶ Karan, a.g.e., s 119.

tarafından halen hukuken tanınmamış bir ülke olduğu için uygulamada hak ihlallerine karşı başvurularda AİHS'nin kabulü ve uygulanma şekli açısından farklılıklar arz etmektedir. AİHS, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti olarak taraf olunan ve 1974 Harekâtı sonrasında 15 Kasım 1983 tarihli bildiri ile bağımsızlık ilan eden kuzeyde KKTC olarak kurulan devletin de aynen kabul ettiği Sözleşme olduğu belirtilerek iç hukukumuzun bir parçası olarak kabul edilmiştir. Ancak normlar hiyerarşisinde Anayasa gibi bir üst norm değildir²²⁷. KKTC'de doğrudan doğruya yasaların AİHS'e aykırılığını denetleyen ve aykırı olanların iptalini öngören bir iç prosedürü yoktur. Hak ihlallerine karşı KKTC yüksek yargı organlarına yapılan başvurularla ilgili verilen ihlal kararı dolaylı olarak ilgili yasanın da ihlale sebebiyet verdiği sonucunu ortaya çıkarabilmektedir. Doğrudan doğruya yasanın hak ihlali yarattığı iddiası ile yüksek yargı organı olan Anayasa Mahkemesi'ne başvuru imkanı KKTC AY md. 147 (1)'de belirtildiği üzere, Cumhurbaşkanı, Cumhuriyet Meclisinde temsil edilen siyasi partiler, siyasal gruplar, en az dokuz milletvekili ve kendi varlık ve görevlerini ilgilendirmek şartıyla sadece bazı tüzel kişiliklere tanınmış bir haktır. Bu durumda kişiler yani bireyler doğrudan doğruya hakkı ihlal olan kişilere veya meşru menfaati etkilenen kişilere; sözü edilen biçimde bir başvuru gerçekleştirememektedir.

Bu durumda; AİHS iç hukuk haline gelmiş bir uluslararası sözleşme ve aynı zamanda diğer herhangi bir yasa gibi uygulanırken, yasadaki kaynaklanan hak ihlallerine karşı başvuru yolu olarak öncelikle tüketilmesi gereken iç hukuk yolu sadece tüzel kişiler için mevcut olacak, bireysel başvurular doğrudan doğruya AİHM'ne yapılacaktır. KKTC, bağımsız bir devlet olarak tanınmamaktadır. Avrupa Konseyi'ne de Sözleşmeye de taraf değildir. Resmi olarak tanınan Kıbrıs

---

²²⁷ KKTC AYM, D. 24/202, Dava No: 4/2003, Karar Tarihi: 26.6.2003, s. 32-34.

Cumhuriyeti'dir. KKTC'de kişiler, iç hukuk yollarını tükettikten sonra, Sözleşme'nin ihlalden dolayı KKTC değil Türkiye veya konusuna göre Kıbrıs Cumhuriyeti aleyhine başvuru yapacaktır. Bu şekilde yapılan birçok başvuru bulunmaktadır. KKTC sınırları içinde gerçekleştirildiği iddia edilen insan hakları ihlalleri açısından ise Kıbrıslı Rumlar da başvurularını; KKTC'nin Konseye üye olmaması nedeniyle Türkiye aleyhine yapmak durumundadır²²⁸.

KKTC'nin özel durumunu bir kenara koyarak irdelediğimizde; AİHM, *Kaya v. Türkiye*²²⁹ davasında, Mahkeme; devlet otoriteleri eli ile keyfi biçimde yaşama hakkı ihlallerini yasa ile yasaklamanın dışında, ulusal mekanizmaların otoritelerin uyguladıkları müdahalelere ilişkin denetim yapmaması halinde anlamsız kalacağını söylemektedir. Mahkeme'ye göre; yaşam hakkının korunması; uygulanan şiddetin hukuka uygunluk sebebi içerip içermediğini bağımsız bir şekilde incelenmesini, ve hesap sorulabilirlik ortamı yaratılmasını gerektirir²³⁰. Buradan hareketle AİHM'nin öngördüğü çerçevede hakların koruma altında olabilmesi için devletin pozitif yükümlülüğü kapsamında kendi kolluk güçlerinin denetimini bağımsız bir şekilde yapabilecek iç hukuk mekanizmasına ihtiyaç olduğu açıktır. Bağımsız bir şekilde denetim yapabilecek mekanizma kuşkusuz ki yargı merciidir ancak devletin kendi iç denetimini yapıp yapmadığı bir yana bireyler açısından hak ihllallerine karşı devlet aleyhine bireylerin başvuruda bulunabileceği böylesi bir yargı merci KKTC'de bulunmamaktadır. Bu gibi bir durumda yasal düzenlemelerin elverdiği; ceza yargılaması ve tazminat başvuruları ile yetinilmek durumundadır.

Kıbrıs Cumhuriyeti v. Türkiye olarak dört ayrı başvuru altında Komisyon ve Mahkeme önüne getirilen davalarda, Mahkemenin yaşam hakkının ihlaline de karar verdiği bulgular arasında ana çıkış noktası etkili bir iç hukuk yolunun olmayışydı.

---

²²⁸Dereboylular ve Arman, a.g.m., s.3-5.

Mahkeme bu kararlarında; Türkiye'nin kontrolü altındaki bölgeye Kıbrıslı Rumların erişiminin mümkün olmadığına, KKTC'nin ilanı hakkında uluslararası görüşün net olduğuna ve KKTC yönetsel organlarının karar ve uygulamalarına ancak olayın gereği ölçüsünde dikkate alınarak değer verilebileceğine vurgu yapmıştır²³¹.

2.6.2.2 Koruyucu Tedbirler Almak

AİHM nezdinde, Güney Kıbrıs'tan gelen hak ihlalleri ile ilgili başvurularının KKTC değil, Türkiye aleyhine yapılmakta olduğunu bunun esas sebebinin de KKTC'nin tanınmıyışı ve Türkiye'nin Kıbrıs'ın kuzeyinde etkin kontrolü²³² bulunması olduğu yukarıda belirtilmişti. Kıbrıslı Türklerin de hak ihlallerine karşı başvuruları Türkiye ve Güney Kıbrıs Yönetimi olarak tabir ettiğimiz ancak uluslararası alanda tanınan devlet niteliğindeki 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti aleyhine olacaktır. Yaşama hakkının korunmasında devletlerin üzerine düşen pozitif ve negatif yükümlülükleri bakımından değerlendirme yapılırken birden çok alanda devletin sorumluluğu olduğunu, AİHM içtihatlarıyla ortaya koymuştur. KKTC açısından devletin negatif yükümlülüğünü ihlal ettiği veya genel olarak pozitif yükümlülüğünü yerine getirmedigine ilişkin gündeme getirilen esas konu kayıp şahıslara ilişkindir. Daha sonra 90'lı yıllarda sınır bölgelerinde yaşanan ölümle sonuçlanan çatışmalar da bunlara ek olarak inceleme konusu edilmiş meselelerdir. Devletin koruyucu tedbirler alma yükümlülüğü altında ilgili davaları incelerken aynı zamanda etkin soruşturma ve etkili yasal rejim oluşturma yükümlülüklerindeki eksiklikler de ele alınmış olacaktır. *Osman v. Birleşik Krallık*²³³ kararında Mahkemenin ortaya koyduğu kriterlerden söz etmiştik. Buna göre; devletin yaşam

---

²²⁹ *Kaya v. Türkiye*, BN. 22729/93, 19.02.1998, § 86-88

²³⁰ Metin, a.g.m., s. 128.

²³¹ *Kıbrıs Cumhuriyeti v. Türkiye*, B.N.6780/74, 6950/75, 26.05.1975, BN.8007/77, 10.07.1978 ve BN.25781/94, 10/05/2001. Kararların orjinalinden aktaran Necatigil(2006), s. 14-23.

²³² Bkz. *Loizidou v. Türkiye*, BN. 5318/89, 23.03.1995 ve *Kıbrıs Cumhuriyeti v. Türkiye*, BN.6780/74, 6950/75, 8007/77 ve 25781/94.

hakkını ihlal edecek durumu bilebilecek durumda olup olmadığı ve bilebilecek durumda ise tedbir alması gerektiği gibi iki kriter belirlenmişti. Kıbrıs'ın ada olarak halen devam eden özel durumu dikate alındığında hak ihlali oluşturacak durumları bilme ve tedbir alma konusunda yükümlü devlet de Türkiye olmaktadır.

2.6.2.3 Yaşam Hakkının İhlali Durumunda Devletin Etkili Araştırma ve Soruşturma Yapma Yükümlülüğü

Kıbrıs dolayısıyla Türkiye aleyhine getirilen kararların çoğunluğunun, etkin araştırma ve soruşturma yükümlülüğünü tam olarak yerine getirmemiş olması dolayısıyla olduğunu belirtmek mümkündür. Kayıp şahıslar konusu ise bunların başında gelmektedir. Mahkemenin sonuçlandırdığı tek kayıp şahıslar hususundaki dava olan *Varnava ve diğerleri v. Türkiye kararında*²³⁴ Mahkeme, etkin soruşturma yapılmadığını ve Sözleşme'nin 2. maddesi kapsamında yaşam hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir. Mahkeme, *Adalı v. Türkiye kararı*²³⁵ ile; KKTC vatandaşı olan ve KKTC'de yaşamakta olan gazeteci Kutlu Adalı'nın, 6 Temmuz 1996'da evinin önünde öldürülmesi, Devlet görevlilerinin öldürme olayına karışıklarının kanıtlanamamış olması sonucunda Mahkeme Sözleşme'nin 2. maddesinin ihlal edilmediğine karar vermiştir. Ancak kararın devamında Mahkeme, taraf devletlerin yaşam hakkı kapsamındaki yükümlülüklerinden birinin de güç kullanımı sonucu meydana gelen ölümlerde etkin bir soruşturma yapılması olduğunu açıkça belirterek, söz konusu soruşturma kapsamında bulunması gereken asgari koşulları ortaya koymuştur. Yapılan soruşturma sırasında KKTC polisinin; evin terasında ve içinde herhangi bir araştırma yapmaması, parmak izi almaması, olay mahallinin resimlerini çekmemesi, yapılan balistik incelemenin kendi kayıtlarıyla sınırlı tutulması, bu konuda Türkiye polisinin elindeki kayıtları dâhil etmemesi, ayrıca soruşturma

---

²³³ *Osman v. Birleşik Krallık Kararı*, a.g.k.

kapsamında önemli bir kısım tanıkların dinlenmemesi ve ilgili olabilecek şahısların sorgulanmaması hususları Mahkeme tarafından soruşturmanın eksiklikleri olarak belirtilmiştir²³⁶. Ayrıca mahkeme, kamu yetkililerince yürütülmüş olan soruşturmanın kamuoyunda paylaşılmayarak uzak tutulmasını ve ölen şahsın ailesinin de ilgili dosyaya ulaşamamasını da göz önüne alarak, devletin etkin şekilde soruşturma yükümlülüğünü yerine getirmediği ve yaşam hakkını ihlal ettiği kararına varmıştır. Mahkeme burada devletin pozitif yükümlülüğü altında takdir yetkisini oldukça dar tutarak yapılması gerekenlere kendisi karar vermiştir²³⁷.

Güzelyurtlu ve diğerleri v. Türkiye ve Kıbrıs Cumhuriyeti davasında, kimliği tespit edilemeyen kişilerce Rum tarafında anne, baba ve çocuğun öldürülmüş olarak bulunduğu meselede Mahkeme; hem Türkiye hem de Kıbrıs Cumhuriyeti aleyhine; Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti ile işbirliği yapmayarak Kuzey'e kaçtığı bilinen fail veya failerin bulunması için gerekli yardımı yapmaması ve Kıbrıs Cumhuriyeti otoritelerinin de adanın durumundan kaynaklanan sebeplerle soruşturmasını gereği gibi yürütmemesini, devletin etkin soruşturma yükümlülüğünü yerine getirmediği gerekçesi ile yaşam hakkının ihlali olarak karara bağlamıştır.²³⁸

---

²³⁴ *Varnava ve diğerleri v. Türkiye*, a.g.k., §189.

²³⁵ *Adalı v. Türkiye*, BN.38187/97, K.T. 31.03.2005.

²³⁶ Gölcüklü ve Gözübüyük, a.g.e, s.155.

²³⁷ Çoban, a.g.m, s. 207.

²³⁸ *Güzelyurtlu ve diğerleri v. Türkiye ve Kıbrıs Cumhuriyeti*, B.N.36925/07, K.T. 29.01.2019, § 91-97. KKTC'de yüksek yargı organlarına veya AİHM'ne intikal ettirilmeyen ancak devlet organlarının koruma ve etkili soruşturma yükümlülüğü açısından yakın tarihli birkaç olayı belirtmek gerekirse; KKTC'de 2018 yılında meydana gelen ancak ailenin yabancı uyruklu olması ve maddi imkansızlıklar içerisinde olmasının etkisi ile herhangi bir hak arama yoluna gitmediğini tahmin ettiğimiz meselede; Mevlevi köyünde askeri alan olduğu iddia edilen bölgede meydana gelen patlama sonucu 13 yaşındaki çocuk yaşamını yitirmişti. Çocuğun bölgede herhangi bir uyarı olmaması sebebiyle, bilinçsizce bölgede dolaşırken yaşamını yitirdiği meselede, devlet, gerekli uyarı levhası olduğunu ileri sürmüştü. Bkz. <<https://www.haber7.com/guncel/haber/2784044-13-yasindaki-mahir-mayina-basarak-can-verdi>> Erişim Tarihi: 03.09.2020. Yine 2014 yılında poliste cinayet zanlısı olarak tutuklu bulunan bir şahsın, polis nezaretinde olduğu bir anda, polis merkezinde üçüncü kattan merdiven boşluğundan kendini boşluğa bırakarak intihar ettiği olayda, devlet aleyhine herhangi bir hukuki işlem yapılmamıştır. Bkz. <https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n137335-Lefkosa-Polis-Mudurlugunde-sok-intihar>, Erişim Tarihi: 09.12.2020. Bir diğer yakın tarihli olayda, 2018 yılında KKTC'de askerlik görevini yapmakta olan bir erin, disiplin cezası olarak hapisanede tutulduğu esnada işkence görek yaşamını yitirdiği iddia edilmekteydi. Bu konuyla alakalı Türkiye Cumhuriyeti tarafından yargılanan sorumluların aldıkları ömür boyu hapis cezası daha sonra işkence

2.7 KKTC’de Yaşam Hakkı Açısından 2014 Anayasa Değişikliği Girişiminin Değerlendirilmesi

05 Haziran 2014 tarihli 73. Birleşimde Meclis’te temsil edilen tüm siyasi partilerin de desteği ile kabul olunmuş 47/2014 sayılı ‘Anayasa Değişikliğine İlişkin Yasa’ resmi referandum ile halk oylamasına sunulmuş ve sair değişiklikler yanında; temel hak ve özgürlüklerin kısıtlanmasına ilişkin 11. madde, hayat ve vücut bütünlüğü hakkına ilişkin 15. madde ve Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru konuları da referandumda oylanmıştır. Anayasa değişikliğinin önemi kamuoyunda yeteri kadar algılanmadığından ya da oybirliğiyle meclisten geçmesine rağmen, ilgili dönemde yerel seçimin gölgesinde kalmış olmasından referandumda kabul edilmemiştir²³⁹.

Değişiklik öngörülen 11. maddeyi ele alacak olursak; temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına ilişkin genel hüküm niteliğindeki bu madde; varolan haliyle yasayla sınırlama hakkı veren ve bu anlamda yürütmenin sınırlandırma yetkisini ortadan kaldıran bir özelliğe sahiptir. Bu anlamda olumlu bir düzenleme içerdiğini söylemek mümkündür. Öte yandan yasama organına hemen hemen her koşulda sınırlama yetkisi verdiği için ve yasama organının sınırlama yetkisinin sınırlarını içermediğinden ötürü eksiktir. Modern hukuk devletinde, anayasada temel hak ve özgürlüklerinin sınırlandırılması öngörülürken aynı maddede yasama organının yetkilerinin sınırları da ayrıntılı bir şekilde çizilmektedir²⁴⁰.

Erhürman; 11. maddede “kamu yararı, kamu düzeni, genel ahlak, sosyal adalet, ulusal güvenlik, genel sağlık ve kişilerin can ve mal güvenliğini sağlamak gibi”

---

değil, basit darp olarak kararın değiştirilmesi ile düşürülmüştü. Bkz. <<https://www.hurriyet.com.tr/kktcde-askerin-diskoda-iskenceyle-oldurulme-40761375>> ve <<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/er-ugur-kantarin-iskence-sonucu-olumune-9-yil-sonra-dava-acildi-1736710>>, Erişim Tarihi: 19.12.2020.

şeklinde yer alan cümlede “gibi” ibaresi ile, yasama organına adeta keyfi bir uygulama alanı tanındığını ifade etmektedir. Temel hak ve özgürlüklerin tek tek sayıldığı maddeler içerisinde de yer alan özel sınırlama sebepleri olduğunu dikkate alacak olursak bu bakımdan temel hak ve özgürlükler hem özel sebeplerle hem de yasama organı tarafından genel sebeplerle sınırlanabilmektedir²⁴¹.

Referanduma sunulan öneride 11. maddenin 1. fıkrasının birinci cümlesine “Anayasa’da düzenlendikleri maddede hangi sebeplerle sınırlandırılacakları belirtilen temel hak ve özgürlükler, yalnızca ilgili maddede belirtilen sebeplerle, ancak yasayla sınırlanabilir.” şeklinde bir düzenleme getirilmek istenmiştir. Bunun yanında varolan maddede sayılan genel sınırlama sebepleri içerisinde “genel ahlak” deyimini çıkarılmıştı. Söz konusu değişim yapılsa idi; temel hak ve özgürlüklerin belirtildiği madde içinde yer alan sınırlar dışında genel sınırlamalara tabi olmayacağı bir uygulama gelmiş olacaktı.

11. maddenin 2. fıkrasına getirilen değişiklik önerisi ile ise; hakkın özüne dokunmadığı sürece değil; anayasanın sözüne ve ruhuna aykırı davranmayarak, demokratik toplum düzeninin gereklerine aykırı davranmayarak, ölçülülük ilkesine aykırı davranmayarak, hakkın özüne dokunmadan, temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasını etkisiz kılacak sınırlamalar getirilmeyeceği düzenlenmekte idi. Bu da; yapılacak herhangi bir sınırlamanın AİHM’nin içtihatlarında etkili bir şekilde kullanılmakta olan konu beş sınıra uyulmak durumunda kalınmasını sağlayacaktı. Yasama organının bu beş sınırı aşması halinde çıkarılacak yasa Anayasa Mahkemesince iptal edilebilecekti²⁴².

---

²³⁹ Demet Çelik Ulusoy, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kıbrıs’ta Anayasa Yargısı ve Bireysel Başvuru, s.18.

²⁴⁰ Erhürman, a.g.e., s.28.

²⁴¹ a.g.e., s.29-31.

²⁴² a.g.e., s. 31.

Erhürman'ın ilgili değişikliğin kabul edilmemesinde öncülük eden bazı hukukçuların yapmış olduğu açıklamalarında fahiş bir hataya düştüklerini ifade ettiği kitabında; yeni teklifte, yasama organı açısından yetkilerine sınırlar getirme çabası içinde sayılan maddeleri, temel hak ve özgürlüklerin sınırları olarak algılayan ve 'yasama organının sınırlama yetkisini sınırlama' olan düzenlemelerin temel hak ve özgürlüklerin daha sıkı bir şekilde korunması olduğunu idrak edemeyenlerin büyük bir hata ettiğine dikkat çeker. *Erhürman*'a göre; insan haklarına ilişkin birçok sözleşme ve mahkeme kararında vurgulanan "ölçülülük" ve "demokratik toplumda gerekli olma" ölçütlerinin mevcut hakları daha da kısıtlayacağı şeklinde bir yorum da ciddi bir hatadır²⁴³.

Referandumda sunulan değişiklik önerisi içerisinde yer alan bir diğer madde hayat ve vücut bütünlüğünü düzenleyen 15. maddedir. Buna göre; 15. maddenin 1. fıkrasına;

"Tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı haller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz, rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz. Devlet, insan bedeninin ve organlarının ticari kazanç kaynağı haline getirilmesine yönelik girişimleri engellemek ve bu yöndeki fiilleri cezalandırmak için gerekli düzenleme ve uygulamaları yapar."

Değişiklik öngörülen 2. fıkrada ise varolan ölüm cezası tamamen kaldırılarak "*Hiçbir koşulda ölüm cezası verilemez*" denilmiştir.

Maddenin 3. fıkrasında yapılan değişiklik önerisi ile ise "*malvarlığının bir zarara karşı korunması*", "*bir kişinin yakalanması veya yasaya uygun tutukluluktan kaçmasının önlenmesi*" ve "*bir ayaklanmanın veya karşı koymanın bastırılması amacıyla girişilen eylem sırasında kesin olarak gerekli olduğu kadar zor kullanmak suretiyle yaşama son verilmesi*" hayat ve vücut bütünlüğünün meşru ihlal sebepleri olmaktan çıkarılması öngörülmüştü.

---

²⁴³ a.g.e., s.33.

Erhürman, değişiklikler hakkında yapılan, kişilerin evlerine, dükkanlarına saldırı halinde koruma haklarının ellerinden alındığına keza polisin kişileri öldürme konusunda ise elinin güçlendirildiğine ilişkin, değişiklik önerilerine gelen eleştirilere karşı, açıkça görülen sınırlandırmaların kaldırılması halinde yaşam hakkının daha sıkı bir koruma altına girmiş olacağını ifade etmiştir. Bu değişimle kaldırılan sınırlandırma sebepleri yerine sadece meşru müdafaa olarak yukarıda izah edilen kişinin kendini savunma hakkının da tüm hukuk sistemlerinde kabul gören bir uygulama olduğu dikkate alınacak olursa, bu tür bir değişikliğin modern hukuk sistemine uyum anlamında oldukça olumlu olduğunu belirtmek mümkündür. Kaldı ki; kişilerin malvarlığı ile ilgili savunma yaparken ortaya çıkacak olan bir yaşamdan yoksun bırakma hali pek tabii ki ceza hukuku alanında kasten öldürme fiilinden farklı değerlendirilecektir. Dolayısıyla kişilerin yaşam hakkını savunma üzerinde kısıtlama getirdiği yönüne bir iddia bu anlamda manasızdır²⁴⁴.

Üçüncü olarak önerilen değişiklik, Anayasa'ya bireysel başvuru yolunun tanınması hususundadır. Anayasa Değişikliğine İlişkin Yasa'da bireysel başvuruyu düzenleyen maddenin 4. fıkrasının halkoyuna sunulmadan önceki yani Komitede görüşülen ilk hali şöyledir:

“Herkes, Anayasa’da düzenlenmiş temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesi’ne başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan kanun yollarının tüketilmiş olması şarttır. Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar yasayla düzenlenir.”

Referandumda oylamak üzere sunulan hali ise şu şekildedir:

“Her yurttaş, Anayasada düzenlenmiş temel hak ve özgürlüklerinden herhangi birinin kamu gücü tarafından ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir. Başvuruda bulunabilmek için olağan yasa yollarının tüketilmiş olması şarttır. Bireysel başvuruya ilişkin usul ve esaslar ve bireysel başvuru üzerine Anayasa Mahkemesi tarafından verilebilecek hükümler yasa ile düzenlenir.”

---

²⁴⁴ a.g.e., s. 40.

Tasarı ile oylanan metinde iki fark görülmektedir. İlk olarak “Herkes” ibaresi “Her yurttaş” olarak değiştirilmiştir. İkinci olarak; *temel hak ve özgürlüklerinden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki herhangi birinin* şeklinde olan cümle “*Anayasada düzenlenmiş temel hak ve özgürlüklerinden herhangi birinin*” olarak değiştirilmiştir.

Bu anlamda yasa yapanların amacı açısından bakılacak olursa; konu düzenleme ile hak arama yolları bakımından; ilk öneride; 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda da benzer şekilde bulunan “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki” ifadesinin çıkarılarak bireysel başvurunun kapsayıcılığı arttırılmıştır. Bu cümlenin çıkarılmasının sebebi ile ilgili olarak; yasa çalışmaları sırasında; Anayasa’da yer alan temel hak ve özgürlüklerin ihlali iddiasıyla da bireysel başvuru yoluyla Anayasa Mahkemesi’ne başvurulabilmeye cevaz vermek adına yapıldığı ifade edilmiştir. Bu şekilde düzenlenmesinin olumlu olduğunu belirtmek gerekmektedir²⁴⁵.

Değişiklik gelecek diğer konu ise; AYM’ne bireysel başvuru hakkının herkese değil yurttaşlara tanınması idi. Burada yabancılar veya tüzel kişiler bu düzenlemeye göre bireysel başvuru hakkını kullanamayacaktı²⁴⁶.

Yakın tarihli bu girişim belli yönleri ile yoruma açık olduğu gibi belli yönleriyle de eksiklikler taşımakta ancak bireysel başvuru mekanizmasının gerekliliğinin hissedildiğini de ortaya koymaktadır. Hak ve özgürlüklere güvence teşkil etmesi bakımından bu başvuru yolunun gerekli olduğunu belirtebiliriz. Ancak KKTC’deki yargı sisteminin yapısı gereği Anayasa Mahkemesi’nin diğer üst Mahkemelerle olan organik bağı meselesinin de burada aşılması gereken önemli bir konu olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu hali ile Yüksek Mahkeme; Anayasa

Mahkemesi, Yüksek İdare Mahkemesi, Yargıtay ve Yüce Divan görevlerini farklı yargıç sayısı ile oturum yaparak yürüten tekil bir oluşumdur.

Anayasa şikayetinin en önemli fayda ve işlevlerinden bir tanesi de, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne devlet aleyhine yapılacak başvuruları büyük oranda azaltmasıdır²⁴⁷.

KKTC açısından bireysel başvuru yolu Güneyde yaşayanlar açısından şuanda iç hukuk yollarını tüketirken, hak arama yolunda gelişme olmayacaktır. 18.12.1996 tarihli *Loizidou v. Türkiye*²⁴⁸ kararından günümüze devam eden ve KKTC'de gerçekleşen hak ihlallerine karşı Türkiye Cumhuriyeti'nin "etkin kontrolü" altında olduğu gerekçesi ile Türkiye Cumhuriyeti'ni mahkum ettiği kararları da bu nedenle aynı ölçüde devam edecektir. Ancak KKTC vatandaşlarının; tanınmamış ülke vatandaşı olma zorluklarına rağmen kendi ülkelerinde iç denetim yolunda hak sahibi olacaklardır.

Anayasal bir hakkın sınırlarını veya tanımını yapacak olan, Anayasa Mahkemesi²⁴⁹, diğer üst mahkemelerden çıkan kararlar ve doktrin olmalıdır.

KKTC Anayasa yargısı "yasama organınca yapılan yasa, meclis kararı ve meclis içtüzüğü gibi metinlerin Anayasaya uygunluk denetiminin yargı yolu ile yapılması" olarak tanımlanabilir.²⁵⁰ Anayasa'nın 149. maddesinde belirtildiği üzere, Anayasa Mahkemesi'ne *Anayasanın herhangi bir kuralını yorumlamak münhasır yetkisi de verilmektedir.*²⁵¹ Geniş anlamda anayasa yargısı, aynı zamanda "bazı anayasal

---

²⁴⁵ Bezar Eylem Ekinci, Doğu Akdeniz Üniversitesi, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde 2014 Anayasa Değişikliği Girişiminde Önerilen Bireysel Başvuru Yoluna İlişkin Genel Tespitler*, s.1,2.

²⁴⁶ A.g.m., s.3.

²⁴⁷ Kılınç, a.g.m., s.27.

²⁴⁸ *Loizidou v. Türkiye*, a.g.k.

²⁴⁹ KKTC Anayasası madde 149'a göre, Anayasa Mahkemesinin, Anayasa'nın herhangi bir kuralını yorumlama konusunda münhasır yetkisine sahiptir. Anayasa Mahkemesi bunu yaparken Anayasa ile ilgili komite raporlarında ve Meclis tutanaklarından da yararlanacağına yer verilmiştir.

²⁵⁰ Zaim M. Necatigil, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Anayasa ve Yönetim Hukuku*, Lefkoşa, Rüstem Kitabevi Hukuk Yayınları,1988, s.4.

²⁵¹ KKTC Anayasası, Madde 149.

sorunların yargısal usullerle karara bağlanarak çözümlenmesini de içermektedir”.²⁵² Anayasanın 144(2) maddesinde, Anayasa Mahkemesinin, yasa ve Mahkeme Tüzüğü kurallarında gösterilen tüm konularda kesin olarak karar verme münhasır yargı yetkisine sahip olduğu düzenlenmektedir²⁵³. Kısaca KKTC’de AYM’nin denetim yolları; Cumhurbaşkanının sunumu, iptal davası ve anayasal sorunların yüksek mahkemeye sunulması şeklindedir. İptal davasını açma ehliyeti madde 148’de açıkça sınırlı sayıda kurum ve kişiye verilmekte ve bunların da sınırı madde içerisinde belirlenmektedir. Anayasal sorunların mahkemeye intikalinde ise; taraflar genel mahkemelerde görüşülmekte olan bir davada, uygulanan yasanın Anayasa’nın düzenlemelerine aykırılığını iddia etmesi halinde ilgili mahkeme konuyu Anayasa Mahkemesine havale etmektedir. Bu durumda Anayasa Mahkemesinin kararına değin söz konusu işlem durur²⁵⁴.

Anayasa şikayeti yolu bazı ülkeler açısından, temel hak ve özgürlüklere ilişkin ihlallerle ilgili olağan kanun yollarına başvurulmasına rağmen giderilmemiş, ya da bu ihlallerin bizzat yargı organlarının kararları sonucu doğmuş olması durumunda doğrudan adaleti gerçekleştirebilmek için benimsenmiştir. Bu yol, Anayasa Mahkemesince sonuçlandırılan, idari ve yargısal kararlarla temel hakların ihlal edilmiş olmasına karşı düzenlenmiş bir yoldur.²⁵⁵ Bireysel başvuru mekanizması aracılığıyla bireyler, anayasaya aykırı temel hak ihlallerini bizzat engelleme hakkını elde etmektedirler²⁵⁶.

KKTC’de Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru yolu olmamasının; temel hak ve özgürlüklerin Anayasa Mahkemesi eli ile güvence altına alınması ve devletin

---

²⁵² Necatigil (1988), a.g.e., s.4.

²⁵³ KKTC Anayasası, Madde 144.

²⁵⁴ Necatigil (1988), a.g.e., s.68.

²⁵⁵ Seçkin, a.g.e., s.421.

²⁵⁶ Özcan Özbey, Türk Hukukunda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2012, s. 66.

bu hususta Anayasa Mahkemesi tarafından denetlenebilmesi açısından bir engel teşkil ettiği düşünülebilir²⁵⁷. Tüm bunlardan hareketle KKTC’de yaşam hakkı Anayasa ile güvence altına alınmış temel bir hak olmasına karşın, korunma yollarından biri “Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru yolu” değildir. Aslında devlet bu yolu açarak, temel hak ve özgürlükleri bireysel planda da koruduğunu ve hiçbir hak ihlâlinin takipsiz kalmadığını göstermektedir²⁵⁸.

Yakın coğrafyamızda yer alan ve KKTC aleyhine AİHS’ne başvuruların yapılmaya devam ettiği Türkiye Cumhuriyeti’nde bireysel başvuru yolu açıldıktan sonra (2012), kabul görmüş genel ilkelerin yorumunu, temel hak ve özgürlüklerin korunmasında AİHM’nin belirlediği kriterlere eşdeğer veya daha ileri bir koruma görevini gerçekleştirilmesi beklenmişti²⁵⁹. Anayasa Mahkemesi, temel hak ve özgürlüklerin ihlalleri hakkında kararlar üretmek suretiyle, ülke içinde hukukun objektifleştirilmesine yani belirlilik kazandırılmasına ve herhangi bir şüphe veya ikirciklenme oluşturulmamasına katkı koyacaktır. Bu yolla devlet kurumlarının tümü aynı yönde hareket edecek ve hakların güvenliği de tam olarak sağlanacaktır²⁶⁰. Türkiye’de Anayasa Mahkemesi tarafından yaşam hakkına ilişkin yapılan bireysel başvuru sonucu; yaşam hakkının ihlal edildiğine dair inclemenin yapılmadığı ve yeniden incelenmesi için ilgili genel mahkemeye sevk edildiği bir kararında; AİHM’nin içtihatlarında altını çizdiği şekilde devletlere düşen pozitif yükümlülükleri tek tek yinelemiş ve ardından

“(...) derece mahkemeleri tarafından bu konuda gösterilecek hassasiyet, yürürlükteki yargı sisteminin daha sonra ortaya çıkabilecek benzer yaşam

---

²⁵⁷ Tufan Erhürman, *100 Soruda 2014 Anayasa Referandumu: Geçici 10'uncu Madde Tartışmaları İle Birlikte*, Işık Kitabevi, 2014, Lefkoşa.

²⁵⁸ Bahadır Kılınç, *Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru (Anayasa Şikâyeti) Kurumu ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği*, *Anayasa Yargısı*, 25 (2008), I. Oturum, s. 27.

²⁵⁹ Melek Acı, *Bireysel Başvuruya Konu Edilecek Haklar*, TBBB, 2014, s. 431.

²⁶⁰ a.g.m., s 431.

hakkı ihlallerinin önlenmesinde sahip olduğu önemli rolün zarar görmesine engel olacaktır”²⁶¹

demek suretiyle hakkın korunması için yorumlayan ve yol gösteren konumunda olduğunu göstermektedir.

KKTC’de, Anayasa, yasalarca veya uluslararası sözleşmelerce düzenlenen insan hak ve özgürlüklerinin ihlaline karşı Anayasa Mahkemesi’ne yapılabilecek bir bireysel başvuru hakkı bulunmaması bu yönüyle hak ve özgürlüklerin bireysel olarak yeterince korunmamasına keza hakkın tanım ve yorumunda iç hukukta bir içtihat oluşturulmamasına sebep olmaktadır. Anayasa Mahkemesi’ne bireysel başvuru yolu düzenlenen devletlerde; kişiler Anayasa’da korunan temel hak ve özgürlüklerden, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamına da giren herhangi birisinin kamu gücü tarafından ihlal edildiğine ilişkin iddiasıyla Anayasa Mahkemesi’ne başvurabilecektir. Tüm anayasal haklar değil, AİHS’de de güvence altına alınanların ihlaline ilişkin bireysel başvurunun kapsamının belirlenmesi ilginç bir durumdur. Bireysel başvuru, sair yargılama merciilerine başvurup bir sonuç alamayan kişilerin, Anayasa Mahkemesi’ne başvurup hak arama yollarından bir diğeridir ve bu yol temel hak ihlallerini gidermeye yönelik istisnai ve ikincil nitelikte, kendine özgü bir yargı yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireysel başvuru yolu, temel hak ve özgürlüklerin, ulusal düzeyde korunmasının sağlanması amacıyla başvurulabilecek son mercii olmaktadır²⁶². Devletin, insan onurunu koruma ödevinin de bir yansıması olarak nitelendirilebilecek olan bu yolun en önemli işlevi, temel hak ve özgürlüklerin etkili bir biçimde varlık bulmasını sağlamaktır²⁶³. Devletin, temel hak ve özgürlüklerin korunması amacıyla yasal düzenlemeler yaparken, etkin uygulanmalarını sağlama ve denetleme görevleri olduğunu da eklemek gerekir.

---

²⁶¹ Türkiye Cumhuriyeti AYM Kararı, Başvuran Onur Arslan, BN. 2017/17652, 15.12.2020.

²⁶² Hasan Tunç, *Türk Hukukunda Tutuklama Kararlarına Karşı Bireysel Başvuru Hakkı*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt XVII, Sayı: 1-2, Ankara, 2013, s. 1644-1645.

Bireysel başvuru yolunun tanınması ile, devletin kişilerin temel hak ve özgürlüklerini etkin bir şekilde koruyup korumadığı denetlenebilmektedir. Anayasa şikayeti olarak da anılan bu yol hakkın sınırlarının çizilmesi anlamında temel teşkil eder niteliktedir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na ve ilgili mevzuatlara göre; AYM tarafından yapılacak bir incelemenin, başvuru konusunu oluşturan kamu gücü işlemiyle bir temel hakkın ihlal edilip edilmediği ve eğer bir ihlal söz konusu olur sa da bunun nasıl düzeltileceği tespitiyle sınırlıdır²⁶⁴.

KKTC açısından yaşam hakkının ihlal edildiğine ilişkin doğrudan doğruya AİHM'ne başvuru yolu açıktır. Tüketilmesi gereken bir iç hukuk yolu bulunmadığından, hakkın ihlal edilip edilmediği meselesi tümüyle ilk inceleme mahkemesi gibi AİHM önüne getirilecektir. Bu halde de KKTC'in uluslararası platformdaki özel durumu ve doğrudan doğruya muhatap alınmıyor oluşu, AİHM'nce verilen kararların Türkiye aleyhine üretilmesiyle birlikte, KKTC iç hukuk alanında etkin bir yansıma veya yaptırım gücü bulamamasına sebep oluyor. Hukuk devletinin önemli gereklerinden biri de, yönetimin yargısal denetiminin sağlanmasıdır. Toplumda kişi hak ve özgürlüklerinin sadece anayasa veya yasa metinlerinde öngörülmesi yeterli değildir. Önemli olan, bunların kamu yönetimine karşı etkili olarak korunması için yargı yolunu açık tutmaktır²⁶⁵.

KKTC'de bireysel başvuru yolunun bulunmamasının nedenleri hakkında bir kesinlik söz konusu olmamakla birlikte görülmektedir ki 29.06.2014'te gerçekleştirilen referandumla oylanan yasa değişikliğinde bireysel başvuru yolu getirilmek istenilen maddeler arasında yer almaktaydı. İlgili dönemdeki Meclisin de iradesi bu yönde idi.

---

²⁶³ Köroğlu, a.g.e., s. 139.

SONUÇ

Yaşam hakkı, görüldüğü üzere, tüm insan hakları içerisinde niteliği itibari ile oldukça önem arz eden bir haktır. Bireylerin öncelikli koruma talep edeceği, kendini bilhassa devlet mekanizması önünde belki de en güçlü ve güvende hissetmek isteyeceği haklıdır. Bu hakkın korunması ve hak arama yollarının genişletilmemesi hususunda bir görüş modern dünyada beklenemezdir.

KKTC katı anayasa modeline örnek 1985 AY'sı ile yaşam hakkını koruma altına almıştır. Ölüm cezasının uygulaması durdurulmuş ve daha sonra yapılan çalışmalarla hakkın daha az kısıtlanacağı modeller üzerine yasa çalışmaları yürütülmüştür. Demokratik, laik bir cumhuriyet olan KKTC'nin yaşam hakkı özelinde modern hukuk sistemine uygun düşecek çalışmaları bu şekilde karşımıza çıkmıştır. Yine KKTC içerisinde; devlet eliyle doğrudan negatif yükümlülük ihlali teşkil edecek öldürmeler yaşanmadığını KKTC adına olumlu bir sonuç olarak değerlendirmek gerekir.

KKTC'de yaşam hakkı normatif düzeyde içeriği Anayasa Mahkemesince incelenmiş bir metin değildir. Yargıtay Ceza Mahkemelerinin incelemesi ise maddenin yorumundan öteye gitmemektedir.

AİHM'nde özellikle 1974 öncesi ve sonrası iki toplum arasında yaşandığı iddia edilen yaşam hakkı ihlalleri gündeme getirilmiştir. KKTC özelinde toplumlar arası olmayan yaşam hakkı ihlali ile ilgili kısıtlı bir kaç karar olduğuna ilgili bölümde değinmiştik. Bunların haricinde KKTC devleti çatısı altında çokça yaşam hakkı ihlali yaşanmamaktadır. Bu da KKTC'de yaşayanlar için yaşam hakkı anlamında güvenli

---

²⁶⁴ Türkiye Cumhuriyeti AYM Kararı, Başvuran Cemil Danışman, B.N.2013/6319, 16/07/2014, §58.

²⁶⁵ Necatigil (1988), a.g.e., s. 23.

bir ülke olduğunu göstermektedir. Yine de zaman zaman devlet organlarına sorumluluk atfedilebileceğini düşündüren olaylar meydana gelmektedir.

Tezin, ilk bölümde amaç edindiği yaşam hakkını genel olarak anlatmak ve AİHM'nin bu hakka atfettiği özellikleri değerlendirme şeklini ortaya koymak olmuştur. Bu bilgiler ışığında Mahkeme, devletlerden beklentisinin ne kadar hakkın geniş bir şekilde korunması olduğu ve istisnaların madde metninde yer almakla beraber bu istisnaların da oldukça sınırlı ve dar yorumlanarak uygulanmasını öngördüğünü içtihat kararlarıyla ortaya koymuştur. KKTC kendi içinde yaşam hakkını AİHS ile paralel bir şekilde düzenlemekle birlikte Sözleşme'nin ve Mahkemenin içtihatlarında atfettiği yükümlülüklerini yerine getirmek açısından tam teşekküllü çalışmamaktadır. KKTC'nin; hukuk sistemi, hukuk öğretisi, dayandığı felsefi alt yapı ve uygulamalarla bir bütün olarak insan haklarının korunmasında gelişmeye devam etmesi, hem ulusal hem de uluslararası alanda bir anlam ifade edecektir. KKTC'de, devlet başvuruları ile başlayıp; mülkiyet, kayıp şahışlar gibi önemli hususlarda Türkiye Cumhuriyeti aleyhine üretilen Mahkeme kararlarından günümüze hak ihlallerine doğrudan veya dolaylı olarak konu edilen iç hukuk düzenimiz ile alakalı; özellikle etkin soruşturma ve etkili hukuk oluşturma anlamında eleştirilere maruz kalındığını ve bu yönde hukuk sistemi ve uygulamaların geliştirilmesi gerektiği sonucuna varmak mümkündür. Hukuki olduğu lde politik bir mesele olan Kıbrıs meselesi altında insan haklarını ve özelde yaşama hakkını en st seviyede korumak modern hukuk anlayışı içerisinde anayasada yapılacak etkili değerlişimlerle mümkün olmalıdır. Mahkemenin devlet olarak tanımadığı halde iç hukukta yapılan her düzenleme ve uygulamaya da olaya göre değer atfettiği *Kıbrıs Cumhuriyeti v. Türkiye* davalarında Mahkemece dile getirilmişti. 2014 yılında önerilen anayasa değerlişikliği içerisinde; gerek 11. madde ile temel hak ve

özgürlüklerinin sınırını çizen maddenin sınırlanmasını öngören, gerekse 15. madde hayat ve vücut bütünlüğü hakkının sınırlandırılma koşullarını meşru müdafaa durumu ile kısıtlamayı öngören ve son olarak anayasa mahkemesine bireysel başvuru yolunu açan değişiklik önerisi yukarıda izah edilenler anlamında hem yaşam hakkı için hem de hukuk sistemi ve anayasanın gelişimi açısından önemli bir adımdı.

Yaşam hakkını esas alan bu tez çalışması; yaşama hakkının öneminin oldukça yüksek olduğunu, uluslararası alanda yaşama hakkının ön planda tutulduğunu, AİHS ve AİHM'nin içtihatlarıyla yaşam hakkının önemini vurgulayarak sınırlarının dar yorumlanması gerektiğinin her fırsatta altını çizdiğini; özelde ise; KKTC'nin demokratik ve anayasal bir düzende özellikle; tarihinde önemli yer tutan kayıp şahıslar hususunda daha somut adımlar atması gerektiğini ve kolluk güçlerinin etkin soruşturma kapasitesinin artırılması, anayasa şikayeti yolunun iç hukukunda önemli bir gelişim sağlayacağı ve en önemlisi KKTC olarak uluslararası alanda varlık göstermek ve modern hukuk sistemlerini takip etmek açısından hukuki zemini sağlam adımlar atması gerektiğini ortaya koymuştur.

KAYNAKLAR

Kitaplar ve Makaleler

Acu M., (2014) *Bireysel Başvuruya Konu Edilecek Haklar*, TBBD.Ankara.

Bahadır O., (2012), *Yaşama Hakkı*, Seçkin Yayınları, Birinci Baskı, Ankara.

Bantekas I. ve Oette L., (2016), *International Human Rights Law and Practice*, Cambridge University, II Baskı.

Besri A. (2009), “*Ötenazi ve Yaşama Hakkı*”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, sayı 86, Ankara.

Çavuşoğlu N., (1994), *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Avrupa Topluluk Hukuku'nda Temel Hak ve Hürriyetler Üzerine*, AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları, Ankara.

Cengiz S., Fahrettin D., Teoman E., Jeremy M., Durmuş T., (2008), *Avrup İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları*, TC Barolar Birliği.

Çiftçioğlu C.T., (2012), *Yaşama Hakkı*, TBB Dergisi.

Çoban A.R., (2008) *Strasbourg'da Herküllere İhtiyacımız Var mı? Ulusal Taktir Yetkisi ve Evrensel Standartlar Arasında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi*, AÜHFD, Ankara.

Çoban F., (2015), *Bir İnsan Hakkı Olarak Güvenli Kürtaja Erişim*, Artvin Çoruh Üniversitesi, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi (2).

D.J Harris, M. O'boyle, E.P. Bates, C.M. Buckley, (2013), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Hukuku*, Oxford University Press, 2009, Avrupa Konseyi-Türkçe I. Baskı.

Dereboylular Ö. ve Arman P., (2018), *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Kıbrıs ile İlgili Verdiği Kararların KKTC ve Türkiye'ye Etkisi*, TBB Dergisi.

Doğan İ. Ö.,(2015) *İnsan Hakları Hukuku*, Astana Yayınları, 2. Baskı, Ankara.

Doğan İ. ve Özdemir O., (2015) *Yaşam Hakkı*, İlyas Doğan (Ed.), İnsan Hakları Hukuku, Astana Yayınları, 2. Bası, Ankara.

Doğru D., (2019), *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yargılamasında Taktir Marjı Doktrini*, Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Turhan Kitabevi, Ankara.

Doğru O. ve Nalbant A., (2012), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Açıklamalı ve Önemli Kararlar*, Yüksek Yargı Kurumlarının Avrupa Standartları Bakımından Rollerinin Güçlendirilmesi Ortak Projesi, Cilt.1, Şen Matbaa, Ankara.

Doğru O., (2018) *Yaşam Hakkı*, Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru El Kitapları Serisi – 5.

Durmuş T., Ruhan E. M, M. R. ve Sancakdar O., (2004), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Işığında Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, Seçkin Yayınları., 2. B., Ankara.

Duvan A. Ö., (2018), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 2. Maddesi Çerçevesinde Yaşam Hakkının Korunmasında Devletin Yükümlülüğü*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, Cilt 24, Sayı 2.

Efe H., Han S., (2013), *Uyum Yasaları İle Türkiye'de "Yaşam Hakkı" Alanında Sağlanan Gelişmeler* Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 4., Kars.

Ekinci B.E., Doğu Akdeniz Üniversitesi, *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde 2014 Anayasa Değişikliği Girişiminde Önerilen Bireysel Başvuru Yoluna İlişkin Genel Tespitler*, <<https://anayasatakip.ku.edu.tr/wp-content/uploads/sites/34/2017/08/Bezar-Eylem-Ekinci-2014-Y%C4%B1nda-O%C8%8nerilen-Bireysel-Bas%C7vuruya-İlişkin-Tespitler.pdf>>.

Erhürman T., (2007), *Kıbrıs'ta Akıl Tutulması*, Işık Kitabevi, I. Basım, Lefkoşa.

Erhürman T., (2014), *100 Soruda 2014 Anayasa Referandumu: Geçici 10'uncu Madde Tartışmaları İle Birlikte*, Işık Kitabevi, Lefkoşa.

Farer T., (1992), *The Hierarchy of Human Rights*, American University International Law Review 8, no.1.

Gölcüklü A. F. ve A. Gözübüyük Ş., (1998) *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Uygulanması*, Turhan Kitabevi, 2. Bası, Ankara.

Gözler K., 2017, *İnsan Hakları Hukuku*, Ekin Basım Yayın, I. Baskı, Temmuz, Bursa.

Hamide T., (2013), *Yaşama Hakkı Kapsamında Yaşamın Başlangıcı*, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, İstanbul.

Kaboğlu İ.Ö., (2002) *Özgürlükler Hukuku*, İmge Yayınevi, 6. Baskı, Ankara.

Karan U., (2013) *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi ve Anayasa, İnsan Haklarına Bireysel Başvuru Kapsamında Bir İnceleme*, Kısım II, Hak ve Özgürlükler, Beta Yayıncılık, 3. Baskı, İstanbul.

Kıbrıs Cumhuriyeti Temsilciler Meclisi tarafından onaylanan, 39/1962 sayılı İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetlerini Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi ve Buna Ek Protokolün Tasdiki Hakkında Yasa, <<https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>>.

Kılınç B. *Karşılaştırmalı Anayasa Yargısında Bireysel Başvuru (Anayasa Şikâyeti) Kurumu ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliği*, Anayasa Yargısı 25 (2008), I. Oturum.

KKTC Ceza Yasası-Fasıl 154; 3/1962, 43/1963, 15/1972, 20/1974, 31/1975, 6/1983, 22/1989,64/1989, 11/1997, 20/2004,41/2007; 20/2014; 45/2014; 26/2018 ve 14/2020 sayılı Değişiklik Yasalarıyla değiştirilmiş ve birleştirilmiş şekli ile, <<https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx>>.

Korff D., (2008), *Right to Life: A Guide to the Implementation of Article 2 of the European Convention on Human Rights*, Human Rights Handbooks, London Metropolitan University, No.8.

Köroğlu K., (2013), Yakalama ve Gözaltı Sırasında Oluşan Hak İhlallerine Karşı Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru Hakkı, Akademik Teklif Hukuk ve İdari Bilimler Dergisi, Sayı:1, Yıl:1, Cilt: 1.

Kurt H., (2014), *İdari Yaptırımlara Karşı Güvenceler*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVIII, Y., Ankara.

Merrills J.G. vs Robertson A.H., *Human Rights In Europe – A Study Of The European Convention on Human Rights*, Manchester University Press, 4. Baskı.

Necatigil Z. (1988), *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde Anayasa ve Yönetim Hukuku*, Lefkoşa, Rüstem Kitabevi Hukuk Yayınları.

Necatigil Z., (2006), *Kıbrıs Uyuşmazlığı ve AİHM Kısacasında Türkiye*, Işık Kitabevi, Lefkoşa.

- Özbudun E., (2018) *Türk Anayasa Hukuku*, Yetkin Basımevi, 18. Baskı, 2018,
- Özel Ç., (2002) *Medeni Hukuk Açısından Ölüm Anının Belirlenmesi ve Ceset Üzerinde Hakka İlişkin Bazı Düşünceler*, AÜHFD.
- Özey Ö., (2012) *Türk Hukukunda Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Hakkı*, Ankara, Adalet Yayınevi.
- Polili Ö., (2012), *Kayıp Kişilerin Ailelerinin İnsan Hakları*, Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı Yayınları, Kıbrıs.
- Sağlam F., (2016), *Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Anayasa Hukuku Dersleri*, Yakın Doğu Üniversitesi Yayınları, I. Baskı, Lefkoşa.
- Savcı B., (1980), “Yaşam Hakkı” “Felsefel Açıdan Pratiğe Doğru”, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Felsefe ve Sosyal Bilimler Bölümü Kollokyomuna Sunulan rapor: 9.
- Savcı B., (1980), *Yaşam Hakkı ve Boyutları*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 449 İnsan Hakları Merkezi Yayınları No: 1, Ankara.
- Serdaroğlu E. B., “Ötenazi-Ölme Hakkı”, Okan Üniversitesi Hukuk Fakültesi, <<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/333843>>

Serkan C., (2011), *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Yaşam Hakkı*, TBB Dergisi.

Tacir H., (2013) *Yaşama Hakkı Kapsamında Yaşamın Başlangıcı*, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, İstanbul.

Tanör B., (1990), *Türkiye'nin İnsan Hakları Sorunu*, BDS Yayınları, İstanbul.

Tanrikulu M. S., (2006), *İHAM Kararlarında ve Türk Hukukunda Yaşam Hakkı*, TBB Dergisi, Sayı 66.

Tunç H., (2013), *Türk Hukukunda Tutuklama Kararlarına Karşı Bireysel Başvuru Hakkı*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt XVII, Sayı: 1-2, Ankara.

Uludağ S., (2005) *“İncisini Kaybeden İstiridyeler”*, IKME Sosyo-Politik Araştırmalar Enstitüsü, Lefkoşa.

Ulusoy D. Ç., Doğu Akdeniz Üniversitesi, Kıbrıs'ta Anayasa Yargısı ve Bireysel Başvuru, <D. Ç. Ulusoy- K_br_sta Anayasa Yarg_s_ ve Bireysel Ba_vuru SON.pages (ku.edu.tr) >

Ünal Ş., (1995), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Divan Kararları Işığında Sözleşme Hükümlerinin Açıklanması ve Yorumu*, TBMM Basımevi, Ankara.

Ünver T.A., (2011), *Ceninin Hukuki Durumu*, Oniki Levha Yayınları, İstanbul.

Wicks E., (2010), *The Right to Life and Conflicting Interests*, Birmingham, Oxford University Press.

Yeşilçayır C. (2020), “*İnsan Haklarında Kuşaklar Tartışması ve Bir Çözüm Denemesi*”, Temaşa Felsefe Dergisi 13, Kayseri.

Yüksel M., (2010), *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Yaşamın ve Sağlığın Korunması ile İlgili Olarak Taraf Devletlere Yüklediği Pozitif Yükümlülükler*, Uluslararası İlişkiler, Cilt 7, Sayı 27, Ankara.

Zand J., (2014), *Article 15 of The European Convention on Human Rights and The Notion of State of Emergency*, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 5 Sayı:1.

Yararlanılan Mahkeme Kararları

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları

Yararlanılan Mahkeme Kararları Listesi

A, B ve C v. İrlanda, B.N. 25579/05, K.T. 16.12.2010.

Adalı v. Türkiye, B.N.38187/97, K.T. 31.03.2005.

Akdeniz ve diğerleri v. Türkiye, BN. 23954/94, K.T. 31.05.2001.

Andreou v. Türkiye, B.N. 45653/99, K.T.24.06.2008.

Andronicou ve Constanou v. Kıbrıs Cumhuriyeti, BN.86/1996/705/897, K.T.
09.10.1997.

Atayakaya v. Türkiye, B.N. 5275/08, K.T. 22.07.2014.

Berktaş v. Türkiye, B.N. 22493/93, K.T. 01.03.2001.

Boso v. İtalya, K.K. 50490/99, K.T. 05.09.2002.

Çakıcı v. Türkiye, B.N. 23657/94, K.T. 08.09.1999.

Chriso Kakoulli ve diğçerleri v. Türkiye, B.N.38595/77, K.T. 22.11.2005.

Cyprus v. Türkiye, B.N. 25781/94, K.T. 10.05.2001.

Demetrio Sarma ve diğçerleri v. Türkiye, B.N.16071/90.

Demetrios Theocharides ve diğçerleri v. Türkiye, B.N. 16078/90,

Eleftherious Thoma ve diğçerleri v. Türkiye, B.N.16070/90,

Ertak v. Türkiye, B.N. 20764/92, K.T. 09.05.2000.

Evans v. Birleşik Krallık, B.N. 6339/05, K.T. 10.04.2007.

Gezici v. Türkiye, BN.34594/97, K.T. 17.03.2005.

Giuliani and Gaggio v. İtalya, B.N. 23458/02, K.T. 24.03.2011.

Gül v. Türkiye, BN. 22676/93, K.T. 14.12.2000.

Güleç v. Türkiye, BN. 21593/93, K.T. 27.07.1998.

Hüseyin Naim Göçer ve diğçerleri v. Kıbrıs Cumhuriyeti, B.N.28280/02.

İlhan v. Türkiye, BN. 22277/93, K.T. 27.06.2000.

İsaak ve diğçerleri v. Türkiye, B.N. 44587/98, KT. 24.06.2008.

K.K. Paton v. Birleşik Krallık, B.N. 8416/78, K.T. 13.05.1980.

K.K., H. v. Norveç, B.N. 17004/90, K.T. 19.5.1992.

Kaya v. Türkiye, B.N. 22729/93, K.T. 19.02.1998.

Keenan v. Birleşik Krallık, B.N. 27229/95, K.T. 03.04.2001.

Kıbrıs Cumhuriyeti v. Türkiye, B.N.6780/74, 6950/75, 26.05.1975, BN.8007/77,
10.07.1978 ve B.N.25781/94, 10/05/2001.

Kılıç v. Türkiye, B.N. 23763/1994, K.T. 28.03.2000.

L.C.B. v. Birleşik Krallık, B.N. 23413/94 , 09.06.1998.

Lambert ve Diğerleri v. Fransa, B.N.46043/14, K.T. 05.06.2015.

Loizos Loizides v. Türkiye, B.N.16065/90.

Lütfi Cell Karabardak ve diğerleri v. Kıbrıs Cumhuriyeti, BN.77116/01, K.T.
24.10.2020.

McCann ve diğerleri v. Birleşik Krallık, B.N. 18984/91, K.T. 05.09.1995.

Nachova ve Diğerleri v. Bulgaristan, B.N. 43577/98 ve 43579/98, K.T. 06.07.2005.

Opuz v. Türkiye, BN. 33401/02, K.T. 09.06.2009.

Osman v. Birleşik Krallık Kararı, B.N. 23452/94, K.T. 28.10.1998.

Panicos Charalambous ve diğerleri v. Türkiye, B.N. 16069/90.

Philippou Constantinou ve diğerleri v. Türkiye, B.N.16066/90.

Şahap Şemi ve diğerleri v. Kıbrıs Cumhuriyeti, B.N.13212/02.

*Savvas Hadjipanteli ve diğerleri v. Türkiye, Savas Apostolides ve diğerleri v.
Türkiye, Demetrio Sarma ve diğerleri v. Türkiye*, B.N.16071/90.

Saydam Hsn Baybora ve diğerleri v. Kıbrıs Cumhuriyeti, B.N.76575/01, K.T.
24.10.2020.

Şimşek ve Diğerleri v. Türkiye, B.N. 35072/97 ve 37194/97, K.T. 26.07.2005.

Solomou ve diğerleri v. Türkiye, B.N. 36832/97, KT. 24.06.2008.

Tanış ve diğerleri v. Türkiye Kararı, B.N. 65699/01, K.T. 02.08.2005.

The Sunday Times v. Birleşik Krallık, B.N. 6538/74, 26.04.1979.

Varnava ve diğerleri v. Türkiye, B.N. 16064/90, K.T.18.09.2009.

Vo v. Fransa, B.N. 53924/00, K.T. 08.07.2004.

Yaşa v. Türkiye, B.N. 22495/93, K.T. 02.09.1998.

Yaşa v. Türkiye, B.N. 63/1997/847/1054, K.T. 02.09.1998.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Yüksek Mahkeme Kararları

KKTC AYM, D. 24/202, Dava No: 4/2003, K.T. 26.6.2003,
<<https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararara3.aspx> > Erişim tarihi:
27.09.2020.

KKTC AYM 24/2002, D. 4/2003, Karar Tarihi: 26.06.2004,
<<https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararara3.aspx> > Erişim tarihi:
27.09.2020.

KKKTC Yargıtay Ceza 103/2016,104/2016,106/2016,107/2016, 110/2016,
133/2016, 24/2017, 25/2017, 26/2017, 27/2017, 28/2017 29/2017, 31/2017,

32/2017, 34/2017, D.3/2018, Karar Tarihi:15.03.2018,
<<https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararara3.aspx> > Erişim tarihi:
27.09.2020.

KKTC Yargıtay Ceza İstinaf No:3/1975, Dava No:884/74, K.T. 13.06.1975,
<<https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararara3.aspx> > Erişim Tarihi:
15.04.2020.

KKTC Yargıtay Ceza, D.2/2005 Birleştirilmiş Yargıtay/Ceza 53/2002 ve
6/2002(Ağır Ceza Dava No:969/2002;G.Mağusa. K.T. 23.05.2005,
<<https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararara3.aspx>> Erişim
Tarihi:04.06.2020.

KKTC Yargıtay Ceza, D.20/2020 Birleştirilmiş Yargıtay/Ceza 61-63/2012 (Ağır
Ceza Dava No:375/2012, K.T. 11.11.2020<[https://www.mahkemeler.net/cgi-
bin/yenikararara3.aspx](https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararara3.aspx) >

KKTC Yargıtay Ceza; Meliz Akçal ile KKTC Başsavcılığı arasında, Yargıtay/Ceza
No: 12/2017, D.5 /2017 (Girne Ceza Dava 9217/2016), K.T. 15.05.2017,
<<https://www.mahkemeler.net/cgi-bin/yenikararara3.aspx> > , Erişim Tarihi:
03.03.2020.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Mahkemesi Kararları

Cemil Danışman Başvurusu, B.N.2013/6319, K.T. 16/07/2014.

Onur Arslan Başvurusu, B.N. 2017/17652, K.T. 15.12.2020.

R.G.Başvurusu, B.N: 2017/31619, K.T. 23/7/2020.

Yararlanılan İnternet Adresleri:

Türkiye Cumhuriyeti AYM Kararı, Başvuran Onur Arslan, BN. 2017/17652, K.T.

15.12.2020,

<<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/17652?KelimeAra%5B%5D=ya%C5%9Fam+hakk%C4%B1&HerhangiBirKelimeAra%5B%5D=ya%C5%9Fam>> Erişim Tarihi: 14.09.2020.

Türkiye Cumhuriyeti AYM Kararı, Başvuran Cemil Danışman, B.N. 2013/6319,

K.T.16.07.2014,

<<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2013/6319?KelimeAra%5B%5D=ya%C5%9Fam+hakk%C4%B1&HerhangiBirKelimeAra%5B%5D=ya%C5%9Fam&BasvuruNoYil=2013&BasvuruNoSayi=6319>>Erişim Tarihi: 13.10.2020.

TC AYM Kararı; Başvuran *R.G. [GK]*, B.N: 2017/31619, 23/7/2020,

<<https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2017/31619>> Erişim Tarihi: 25.02.2021.

<https://www.echr.coe.int/documents/convention_tur.pdf >.

<<http://www.cmp-cyprus.org/tr/content/komitenin-kokeni> >.

<https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_deaths_from_legal_euthanasia_and_assisted_suicide >

<African Commission on Human and Peoples' Rights Legal Instruments

(achpr.org)<<https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>>

<<https://www.un.org/en/universal-declaration-human-rights/index.html>>

<<https://www.cidh.oas.org/basicos/english/basic3.american%20convention.htm> >

<https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf>

<https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_2_TUR.pdf>

<https://www.echr.coe.int/Documents/Reports_Recueil_2009-III.pdf >

<<https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx>>

<https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf>

<https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tc_anayasasi.maddeler?p3=17>

<<https://www.haber7.com/guncel/haber/2784044-13-yasindaki-mahir-mayina-basarak-can-verdi> >

<https://www.kibrispostasi.com/c35-KIBRIS_HABERLERI/n137335-Lefkosa-Polis-Mudurlugunde-sok-intihar >

<<https://www.hurriyet.com.tr/kktcde-askerin-diskoda-iskenceyle-oldurulme-40761375> >

<<https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/er-ugur-kantarin-iskence-sonucu-olumune-9-yil-sonra-dava-acildi-1736710> >

<<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1223308>>

Bütün Kişilerin Zorla Kaybedilmeden Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme,
<<https://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2020/04/bm-butun-kisilerin-zorla-kaybedilmeden-korunmasina-dair-uluslararasi-sozlesme.pdf> > ,

International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance,<https://treaties.un.org/doc/Publication/CTC/Ch_IV_16.pdf> ,
Erişim Tarihi: 15.02.2021.